

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP
TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARI
İÇERİSİNDE YER ALAN ANTLAŞMA METİNLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Hatice BİÇER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Cemal GÜVEN

Konya - 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice BİÇER
	Numarası	158302041004
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları İçerisinde Yer Alan Antlaşma Metinlerinin Değerlendirilmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hatice BİÇER

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice BİÇER
	Numarası	158302041004
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları İçerisinde Yer Alan Antlaşma Metinlerinin Değerlendirilmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Ortaokul Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Ders Kitapları İçerisinde Yer Alan Antlaşma Metinlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma 04/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Cemal GÜVEN	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi İlker DERE	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Vural TÜNKLER	

ÖN SÖZ

Yakın Türk tarihi bu milletin kaderini belirleyen çok önemli gelişmeler ve köklü değişimlere sahne olmuştur. Milli Mücadele yıllarında yaşanan olayları ve akabinde yapılan inkılapları öğrenmek her Türk gencinin vazifesidir. Bu nedenle T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi milletin birlik ve beraberliğinin önemini gösteren geçmişini öğrenip bu doğrultuda geleceğe yön veren ve millet olma bilincini aşıl原因 bir disiplindir.

Ders kitapları derslerde en çok kullanılan öğretim materyali olması nedeniyle büyük öneme sahiptir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları incelendiğinde devletlerarası imzalanan antlaşmaların pek çok yerde geçtiği görülmektedir. Bu araştırmada 2018- 2019 eğitim öğretim yılında kullanılan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları içerisinde geçmekte olan antlaşma metinlerinin orijinal tam metinleri ile karşılaştırması yapılarak tutarlılığı araştırılmıştır. Aynı zamanda ilgili konularda kullanılan görsel materyaller, ölçme ve değerlendirme, sözlük ve kaynakça bölümleri de ders kitapları inceleme kriterleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda tespit edilen yanlışlıkların ve eksikliklerin giderilmesi adına bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada tez konusunun belirlenmesi, hazırlanması ve tamamlanması aşamalarında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım danışmanım sayın Prof. Dr. Cemal Güven'e teşekkürü bir borç bilirim. Yine bu süreçte gösterdiği anlayış ve katkılarından dolayı eşim Ali Ekrem Biçer'e teşekkür ederim.

Hatice BİÇER

KONYA, 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice BİÇER
	Numarası	158302041004
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Cemal GÜVEN
	Tezin Adı	Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları İçerisinde Yer Alan Antlaşma Metinlerinin Değerlendirilmesi

ÖZET

Bu çalışma ile 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları içerisinde yer alan ateşkes, sözleşme ve antlaşma metinlerinin, orijinal tam metinler ile tarihi kaynaklara göre uyumluluğu; kazanımlar ve içerik ile tutarlılığı ile birlikte ilgili konular içerisinde kullanılan görsellerin, ölçme ve değerlendirme içeriğinin, kaynakça ve sözlük bölümlerinin ders kitabı inceleme kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada 2018- 2019 Eğitim Öğretim yıllarında devlet okulları ve özel okullarda Talim Terbiye Kurulu onaylı Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları kullanılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma 2018- 2019 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan ders kitapları ile sınırlıdır. Veriler “doküman analizi” ile elde edilmiş, betimsel analiz ile incelenmiştir.

Araştırmanın sonucunda ders kitaplarında yer alan ateşkes, sözleşme ve antlaşma metinlerinin, orijinal tam metinler ile tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Öğretim programı kazanımları ile içeriğin örtüştüğü, kullanılan görseller, ölçme ve değerlendirme içeriği, kaynakça ve sözlük bölümleri ders kitabı inceleme kriterlerine uygun olarak hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, antlaşma, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Name and Surname	Hatice BİÇER
	Student Number	158302041004
	Department	Primary Education
	Department	Social Studies Education
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)
	Supervisor	Prof. Dr. Cemal Güven
	Title of the Thesis/Dissertation	The Assesment Agreement Texts Take Part in Secondary School Turkish Republic Revolution History and Kemalism Books

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine compliance of Grade 8- History of the Turkish Revolution and Kemalism textbooks, including the ceasefire agreement, contracts and treaty texts, with historical resources and original full texts and to evaluate the visuals, measurement and evaluation content, bibliography and glossary sections used within the related subjects together with the acquisitions and consistency with the content within the framework of textbook review criteria.

In the study, the secondary education textbooks of Republic of Turkey, the History of Turkish Revolution and Kemalism, which are certified by the board of education and discipline for 2018-2019 academic year, were used

Qualitative research method was used in the study. The study is limited to the textbooks which have been studied during the 2018-2014 academic year. Data were obtained by “document analysis”, and analyzed by descriptive analysis.

As a result of the study, it was determined that the cease-fire, contract and treaty texts in the textbooks were found to be consistent with the original full texts. It was concluded that the acquisition and content of curriculum matched up with each other, and the visuals, the content of measurement and evaluation, the bibliography and dictionary sections used were prepared in accordance with the textbook review criteria.

Key Words: Textbook, treaty, Republic of Turkey History of Turkish Revolution and Kemalism.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Sınırlılıklar	4
1.4. Tanımlar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler	6
2.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi, Tarihsel Gelişimi ve Önemi	8
2.3. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Amaçları.....	12
2.4. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı.....	14
2.5. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları ve Önemi	19
2.6. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı İçerik Düzeni	20
2.7. Antlaşmalar ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları.....	23
2.8. İlgili Alanyazın.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	29
3.2. Araştırmanın Kaynakları.....	29
3.3. Verilerin Analizi.....	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

4.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Antlaşmalar..	31
4.1.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Metin içerisinde Yer Alan Antlaşmalar	31
4.1.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Doğrudan Maddeleri Verilen Antlaşmalar	32
4.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Antlaşmaların Değerlendirilmesi	33
4.2.1. Antlaşma Konularının İlgili Kazanımlar Açısından Değerlendirilmesi	33
4.2.2. Bilimsel İçerik Açısından Değerlendirilmesi.....	36
4.2.2.1. Metin İçerisinde Verilen Antlaşmalar	37
4.2.2.1.1. Uşi Antlaşması	37
4.2.2.1.2. Londra Antlaşması, İstanbul Antlaşması ve Atina Antlaşması	38
4.2.2.1.3. Brest Litovsk Antlaşması.....	40
4.2.2.1.4. Gümrü Barış Antlaşması.....	41
4.2.2.1.5. Kars Antlaşması	42
4.2.2.1.6. Ankara Antlaşması	45
4.2.2.1.7. Balkan Antantı	48
4.2.2.1.8. Sadabat Paktı.....	48
4.2.2.2. Maddeleri Verilen Antlaşmalar	50
4.2.2.2.1. Mondros Ateşkes Antlaşması	50
4.2.2.2.2. Sevr Antlaşması	54
4.2.2.2.3. Türk Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması.....	61
4.2.2.2.4. Moskova Antlaşması	63

4.2.2.2.5. Mudanya Ateşkes Antlaşması.....	65
4.2.2.2.6. Lozan Barış Antlaşması.....	68
4.2.2.2.7. Ankara Antlaşması	77
4.2.2.2.8. Montrö Boğazlar Sözleşmesi	79
4.2.3. Görsel Materyaller Açısından Değerlendirilmesi.....	81
4.2.3.1. Resimler.....	82
4.2.3.2. Fotoğraflar	84
4.2.3.3. Haritalar	86
4.2.3.4. Zaman Şeritleri	89
4.2.4. Ölçme ve Değerlendirme Açısından Değerlendirilmesi.....	91
4.2.5. Kaynakça Açısından Değerlendirilmesi	100
4.2.6 Sözlük Açısından Değerlendirilmesi.....	102

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	105
5.2. Öneriler	107
KAYNAKÇA.....	110
EKLER	115
Ek-1: Sevr Barış Antlaşması.....	115
Ek-2: Sevr Antlaşması.....	118
Ek-3: Ankara Antlaşması	119
ÖZGEÇMİŞ	121

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgilerin ilişkisi.....	7
Tablo 2. 2005 Yılı T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı	15
Tablo 3. Ünite, Kazanım Sayıları ve Oranları	16
Tablo 4. 12. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı.....	17
Tablo 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	18
Tablo 6. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Antlaşmalar.....	25
Tablo 7. Ders Kitapları Metin İçi Verilen Antlaşmalar.....	31
Tablo 8. Ders Kitapları Metin İçi Verilen Antlaşmalar.....	32
Tablo 9. Ders Kitapları İçerisinde Doğrudan Maddeleri Verilen Antlaşmalar.....	32
Tablo 10. Ders Kitapları İçerisinde Doğrudan Maddeleri Verilen Antlaşmalar.....	33
Tablo 11. Ders Kitaplarında Antlaşma Metinlerini İle İlgili Kullanılan Görsel Sayıları.....	82
Tablo 12. Ders Kitaplarında Bulunan Ölçme ve Değerlendirme Soruları	92
Tablo 13. Ders Kitapları İçerisinde Geçen Antlaşmalar İle İlgili Sorular.....	92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ders Kitabı Resim Örneği.....	83
Şekil 2. Ders Kitabı Fotoğraf Örneği	84
Şekil 3. Ders Kitabı Fotoğraf Örneği	85
Şekil 4. Ders Kitabı Fotoğraf Örneği	85
Şekil 5. Ders Kitabı Harita Örneği.....	87
Şekil 6. Ders Kitabı Harita Örneği.....	88
Şekil 7. Zaman Şeridi Örneği.....	89
Şekil 8. Zaman Şeridi Örneği.....	90
Şekil 9. Zaman Şeridi Örneği.....	90
Şekil 10. Antlaşmalar İle İlgili Ünite Kavramları Örneği.....	93
Şekil 11. Antlaşmalar İle İlgili Hazırlık Çalışmaları Örneği.....	93
Şekil 12. Antlaşmalar İle İlgili Açık Uçlu Soru Örneği	94
Şekil 13. Antlaşmalar İle İlgili Etkinlik Örneği.....	95
Şekil 14. 3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Bölümü Soru Örnekleri.....	96
Şekil 15. 3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Bölümü Soru Örnekleri.....	97
Şekil 16. Üçüncü Ünite Ölçme ve Değerlendirme Test Soruları Örnekleri	99
Şekil 17. Ders Kitabı Kaynakça Bölümü Örneği.....	101
Şekil 18. Ders Kitapları Sözlük Bölümü Örneği.....	104

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz bilim çağında yaşanan teknolojik gelişmeler pek çok değişime neden olmaktadır. Toplumlar yaşanan değişim ve gelişmeye uyum sağlayacak ve hatta bu gelişmeye önder olacak dinamik, üretken, donanımlı bireylere ihtiyaç duymaktadır. Donanımlı bireylerden oluşan bir millet çağın ötesine ulaşabilmekte bu ise eğitim ile mümkün olabilmektedir. Toplumlar bu tür milli hedeflerine ise eğitim sistemi aracılığı ulaşırlar. Yetiştirmeyi hedefledikleri birey modelini eğitim sistemine yerleştirmektedirler.

Eğitim faaliyetleri, ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı'nın kurumsal çatısı altında icra edilmektedir. Türk milli eğitiminin esaslarını düzenleyen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinde: *“Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;...”* (Resmi Gazete, 1973: 1739) yer almaktadır. Bu amaçla ilk temel bilgilerin kazandırılması için birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda Hayat Bilgisi; ardından dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflarda Sosyal Bilgiler; sekizinci sınıflarda ise Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri konulmuştur.

Tarih, insanlarla ilgili bir olgu ve süreçtir. Geçmiş, bugünü ve geleceği kuşatan bir bilim olmasının yanında geçen zamanla birlikte akıp gitmeye devam eden bir süreçtir (Keçe, 2013: 344). İnsanın aklını kullanarak çevresini anlamak onu etkilemek için yaptığı uzun bir mücadeledir (Carr, 2002: 152). Köstüklü'ye göre

(2016) tarih geçmişteki olayları; yer zaman ve failleri göstererek kaynaklara dayalı olarak sebep- sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bir bilim dalıdır. Bu tanımdan yola çıkarak tarih dersinin öğrencilere geçmişini tanımasını, aidiyet duygusu ve milli bir kimlik oluşturmasını, içinde bulunduğu toplumun değerlerini benimsemesine yardımcı olur. Bu durum tarih dersinin öğretiminin önemini ortaya koymaktadır.

Öğrenciye, eğitim yolu ile siyasal tutum ve değerlerin aktarımı, şekillendirilmesi, vatandaşlık bilincinin kazandırılması hususunda sosyal bilimler ve bunun içerisinde olan tarih eğitimi oldukça etkin durumdadır. Dünya genelinde ve toplumumuzda gençlerin tarih bilincine sahip olarak yetişmelerine çok önem verilmektedir (Saray ve Tosun, 2005: 1). Bu bilinçte yetişen nesiller yaşadığı toplumu ve dünyayı daha iyi tanımakta, kavramakta böylece geleceğe daha iyi yön vermektelerdir. Tarih bilinci verilmediği takdirde ya eski nesillerin kabullerini benimseyerek yeni gelişmelere ayak uyduramaz ve geçmişle ilgili bilgilerini dogma ideoloji haline getirir, ya da büyük ölçüde kendisi dışında, tarihsel dönüşümü sağlayabilen toplumların etkisi altında kalır. Bu durum toplumların geleceği açısından büyük bir tehlikedir. Bu tehlike yine tarih ilmi ile aşılar. Bu açıdan Türk İnkılap Tarihi dersleri sadece geçmiş anlatmakla yetinen durağan bir tarih dersi değildir. Bununla birlikte ülkemizin özel bilinen şartları içinde, Türk gençliğine yakın tarihte olup bitenleri anlatmakla beraber değerlendirip ışık tutan, ona gelecekle ilgili doğru kararlar alabilmesini gösteren dinamik bir kültür dersidir (Akandere ve Semiz, 2008: 7).

İçeriğini tarih konularının oluşturduğu öğretim programlarında ve bu derslerde okutulan tarih ders kitapları incelendiğinde ise devletler arasında imzalanan antlaşma metinlerinin çoğu yerde geçtiği görülmektedir. Antlaşmalar olmadan tarihin anlaşılması mümkün değildir. Antlaşmaların imzalandığı dönemdeki amacı, nitelikleri ve dönemin koşulları onları daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Savaşlardan sonra yapılan antlaşma maddelerini iyi değerlendirmek savaş arası dönemi incelemek ve bir sonraki savaşı anlamak açısından oldukça önemlidir. Ancak ders kitapları savaşları daha ön plana çıkarmaktadır. Savaşlar meydanlarda olmasına rağmen antlaşma masalarında sona ermektedir. Savaş meydanında askerler

ustalıklarını sergilerken antlaşma masalarında ise diplomatların ustalığının çok önemli olduğu düşünülmektedir (Aktaş, 2013: 79).

Antlaşmalar savaşlardan daha önemlidir; çünkü antlaşmalar, normal milletler arası ilişkileri yeniden düzene koyduktan başka, savaş sonrası milletler arası ekonomi ve kültür yapısını da tespit eder (Dance, 1969: 95). Bu sebeple en az savaşlar kadar antlaşmaların da öğretilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem taşımaktadır. Ancak ders kitaplarında geçen antlaşmaların öğretimi hala bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Öğrencilerin verilen bilgileri içselleştirebilmeleri için tarihi gerçeklik hissini uyandırabilmek gerekmektedir. Tarihi gerçekliği verebilmek için içerikte tarihi metinlerin orijinal hali ya da fotoğrafları verilmelidir (Arslan, 2008: 26). Mevcut olan ders kitaplarında geçen antlaşmaların düzenlenerek anlatılması orijinaline ne kadar sadık kaldığı sorusunu akla getirmektedir. Araştırmada ise bu soruya cevap aranacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları içerisindeki antlaşma, sözleşme ve ateşkes metinlerinin orijinal tam metinler ile karşılaştırması yapılarak tutarlılığını değerlendirmektir. Bu değerlendirme yapılırken antlaşma metinlerinin içinde bulunduğu konuların;

- İlgili kazanım açısından ders kitabı inceleme kriterleri çerçevesinde ve tarihi kaynaklara göre değerlendirilmesi,
- Bilimsel açıdan ders kitabı inceleme kriterleri çerçevesinde ve tarihi kaynaklara göre değerlendirilmesi,
- Görsellerin kullanımı açısından ders kitabı inceleme kriterleri çerçevesinde ve tarihi kaynaklara göre değerlendirilmesi,
- Ölçme ve değerlendirme açısından ders kitabı inceleme kriterleri çerçevesinde ve tarihi kaynaklara göre değerlendirilmesi,

- Kaynakça açısından ders kitabı inceleme kriterleri çerçevesinde ve tarihi kaynaklara göre değerlendirilmesi,

- Sözlük açısından ders kitabı inceleme kriterleri çerçevesinde ve tarihi kaynaklara göre değerlendirilmesi amaç edinilmiştir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Ders kitapları öğretim programlarının en temel materyallerinden biridir. Eğitim öğretim sürecinde öğretmen ve öğrencinin rehberidir. Bu araştırmada 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında yer alan antlaşma metinlerinin orijinali ile tutarlığı incelenmiştir. Gerçekliğe ne derecede sadık kaldığı değerlendirilerek varsa yanlış ve eksiklerin tespit edilmesi ve bu doğrultuda nitelikli ders kitapları hazırlanmasına dair önerilerde bulunulması açısından bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Ders kitaplarında bulunan antlaşmaların ilgili kazanımlar, içerik, görseller, ölçme ve değerlendirme gibi öğelerin Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2018 Öğretim Programı, Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları tarafından belirlenen ölçütler doğrultusunda incelenmesi yapılmıştır. Aynı zamanda bu doğrultuda ilgili alanyazında yapılmış olan çalışmaların yeterli olmadığı görülmüştür.

1.3. Sınırlılıklar

Bu çalışma; 2018 yılında yayınlanan 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programına göre hazırlanmış olan ders kitapları ile sınırlıdır. 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanan iki adet ders kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplar, TOP Yayınları ve MEB Yayınları tarafından hazırlanmıştır.

1.4. Tanımlar

Antant: Anlaşma, uyuşma, mutabakat (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005: 104).

Antlaşma: 1. İki ya da daha çok devletin saldırmazlık, savaşta işbirliği vb. konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu, ahit, muahede, pakt. 2. Bu durumu belirten belge (TDK, 2005: 106).

Ateşkes: Savaşan iki kuvvetin karşılıklı olarak savaşı durdurması, bırakışma, mütareke (TDK, 2005: 142).

Mütareke: Ateşkes (TDK, 2005: 1442).

Öğretim Programı: Bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders ve konuları kapsayan plan, müfredat, ders programı, müfredat programı (TDK, 2005: 1533).

Pakt: Antlaşma (TDK, 2005: 1563).

Sözleşme: 1. Sözleşme işi. 2. Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişinin, kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem, bağıt, akit, mukavele, kontrat. 3. Bu işlemi gösteren belge, mukavename (TDK, 2005: 1806).

Tarih: 1. Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz veya gün. 2. Toplumları, milletleri, kuruluşları, etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilim (TDK, 2005: 1907).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilimler, bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir; ilgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşeri anlayışın gelişmesidir (Köstüklü, 2016: 17). Sürekli değişen, gelişen global dünyada yaşayan insanın; içinde bulunduğu toplum hayatında ihtiyaçları, karşılaştığı problemleri, beklentileri buna karşılık üreteceği çözümler için gerekli bilgi ve becerileri edinmesi kısacası her türlü beşeri unsur sosyal bilimlerin inceleme alanıdır. Sosyal Bilimler kavramı pek çok ülkede kullanılmakta içeriğinde ise tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, psikoloji, siyasal bilimler vb. disiplinler sayılabilmektedir. Ülkemizde ise daha çok tarih ve coğrafya ağırlıklı bir bilim dalı olduğu akla gelmektedir.

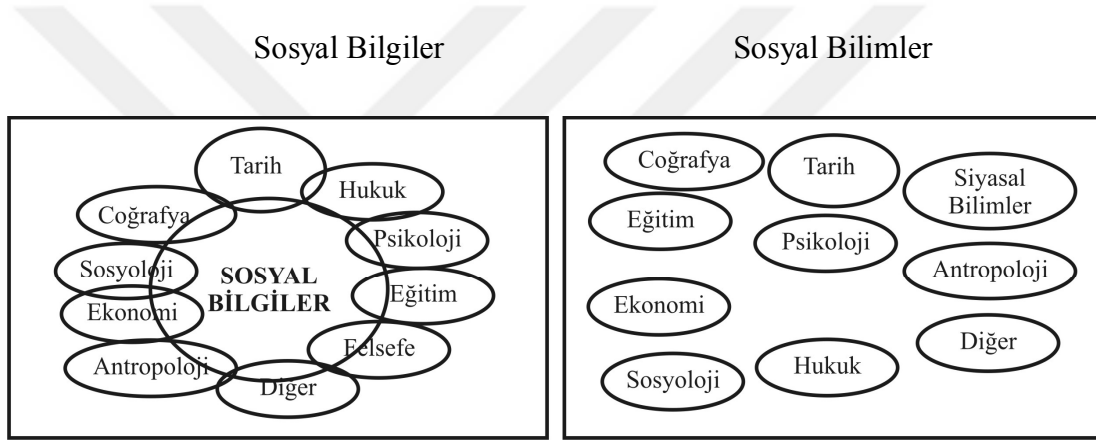
Sosyal Bilgiler ise ilk kez 1916 yılında ABD’de Milli Eğitim Derneğinin Orta dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Komite bu kavramı: “mevzu doğrudan insan cemiyetinin teşkilatına ve tekamülüne ve içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair bilgiler sosyal bilgilerdir.” şeklinde tanımlanmıştır (Köstüklü, 2016: 17). İlerleyen yıllarda bu kavram diğer ülkelerde de benimsenerek yaygınca kullanılmaya ve okul programlarında yer almaya başlamıştır. Türkiye’de yapılan en kapsamlı Sosyal Bilgiler tanımı ise 2005 yılında uygulanmaya başlanan öğretim programında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Sosyal Bilgiler bireyin, toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında

incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş ilköğretim dersidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler kavramları farklı olmakla birlikte birbirine karıştırılabilmektedir. Ancak kesin çizgiler ile ayırmak da mümkün değildir. Sosyal Bilimler insan ile ilgili olan tüm disiplinleri kapsamakta; Sosyal Bilgiler ise Sosyal Bilimler alanında yapılan çalışmalardan elde edilen verilerin öğrencilere öğretildiği bir ders olarak gösterilmektedir. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler kavramları şu şekilde şemalaştırılabilir;

Tablo 1. Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgilerin ilişkisi

Kaynak: Köstüklü, 2016: 18

Tabloda görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler disiplinler arası bir ders Sosyal Bilimler ise farklı disiplinleri kapsayan bir bilim dalıdır. Sosyal Bilgiler temel kaynaklarını Sosyal Bilimlerden alır. Sosyal Bilgiler; öğrencileri yaşadığı zamana, içinde bulunduğu mekana ve topluma adapte ederek sorumluluk sahibi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar yetiştirmek için Sosyal Bilimler disiplinleri ve vatandaşlık değerlerinin kaynaştırılarak verildiği bir derstir.

Öztürk, Sosyal Bilgiler’i “*Sosyal Bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşamda uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları, bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı*” olarak tanımlamıştır (Öztürk, 2014: 2).

Türkiye’de 2012- 2013 eğitim öğretim yılından itibaren 4+4+4 olmak üzere 12 yıl zorunlu eğitim verilmektedir. Eğitim sistemimizin ilköğretim basamağında Sosyal Bilimlerin muhtevası bir, iki ve üçüncü sınıflarda Hayat Bilgisi; dört, beş, altı ve yedinci sınıflarda Sosyal Bilgiler; sekizinci sınıfta ise Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri altında öğrencilere okutulmaktadır. Bu dersler ile öğrencilere millet olma bilinci, milli kültür, milli tarih, aidiyet ve sorumluluk duyguları verilerek bireylerin etkin bir vatandaş olması sağlanır. Toplumları bir arada tutan milli kültür, ortak geçmiş ve ortak gelecektir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde ise ülkemizin Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleştirdiği Kurtuluş Savaşı ve yeni kurulan, küllerinden yeniden doğan bir milletin gerçekleştirdiği inkılapların süreci anlatılmaktadır.

2.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi, Tarihsel Gelişimi ve Önemi

Sosyal Bilimler içerisinde bir disiplin olarak ele alınan tarih; geçmişte olan olaylar veya bunlar hakkındaki belgelerin verileridir. Tarih, insanların tüm faaliyetlerini, yaşadıkları gelişmeleri ve arasında geçen olayları, yer ve zaman göstererek, sebep- sonuç ilişkisi içinde, belgelere dayanarak araştıran ve aktaran bilimdir. İbn-i Haldun’a göre *“Tarih insanların ve kavimlerin hal ve durumlarının nasıl değişmiş olduğunu, devlet sınırlarının nasıl genişlemiş, kuvvet ve kudretlerinin nasıl artmış bulunduğunu, ölüm ve yıkım çağı gelinceye kadar nasıl imar ettiklerini bize bildirir.”* Taşköprülüzade Ahmet Efendi ise *“milletlerin hallerini, ülkelerini yani yurtlarını, yaşayış ve adetlerini, özel sanatlarını, ölümlerinin yani yükseliş ve yıkılış devrelerini, bunların sebep ve neticelerini, diğer milletlerle olan siyasi, askeri, iktisadi münasebetlerini ve buna benzer bilgileri bildiren, anlatan ilimdir. Mevzuu geçmişte olan önemli olaylardır. Maksadı geçmişte olan olayları öğrenmektir. Faydası, öğrenilen okunulan o tarihi olaylardan ders ve ibret almaktır.”* (Safran, 2014: 20).

Dünya genelinde ve Türkiye’de bireylerin tarih bilincine sahip olmaları ve bu doğrultuda yetiştirilmesine büyük önem verilmektedir. İnsanların, kendilerini doğru sonuçlara ulaştıracak bir düşünce sistemine, geçmişten ders çıkararak tecrübe ve

birikimlerden faydalanarak geleceğe ışık tutmasını ve emin adımlarla ilerlemesini sağlayacak bilgi birikimine ihtiyacı vardır. Bu bilgi birikimini sağlayan ise dar manada insan hafızası, geniş anlamda ise milletin hafızası olan tarihtir. Dolayısıyla kendini tanımayan, geçmişini bilmeyen bir toplumun hafızasını kaybetmiş bir insana benzetilmesi doğal bir sonuçtur. Bu doğrultuda tarih biliminin önemli bir gereksinimi karşılamakta olduğu görülmektedir.

Tarih öğretimi, modern milli devletlerin tamamında milli kimliğin oluşturulmasında ve milliyetçiliğin yayılmasında oldukça önemlidir. Yeryüzünde çok uluslu devletlerin yıkılıp yerlerini milli devletlerin almasıyla birlikte gelişen tarihe, milli bakış açısıyla yaklaşma anlayışı Türk tarihçiliğini de etkilemiştir. Türkiye’de günümüzde tarih eğitimi içerisinde ana bir bilim dalı olarak kürsüleşen İnkılap Tarihi alanı ve bu alanın öğretimi Kurtuluş Savaşı sonucunda kurulmuş olan yeni devletin ideolojik yapısını topluma benimseterek yaymanın bir aracı olarak ortaya çıkmıştır (Saray, 2005: 2).

Bu dersin ortaya çıkışında üç ana sebep bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yeni tarih görüşü doğrultusunda yeni bir anlayışla tekrar yapılandırılmaya başlanan tarihsel kimliğin bir parçası olarak ortaya çıkan “inkılap tarihi” düşüncesidir. İnkılap tarihi bu yeni tarih anlayışıyla Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasıyla kurulmuş olan yeni Türk devletinin amaçlarını, gerçekleştiren yenilikleri, hedeflerini vb. Türk toplumuna benimseterek yayma projesinin bir aracı olarak düşünülmüştür. İkincisi inkılap tarihi dersinin vatandaşlık eğitiminin verilmesinde de bir araç olarak görülmesidir ki burada yeni Cumhuriyet rejimi doğal olarak kendi insanını yetiştirmek istemektedir. Bu sebeple de kendi tarihinden yararlanmaktadır. Üçüncüsü ise inkılap tarihinin uluslararası düzeyde karşılaştırılması olarak sunulması düşüncesidir ki dış ülkelerde özellikle Avrupa’da yükselen totaliter rejimlere ve diğer ideolojilere karşı Türk gençliğinin korunması amacıdır (Bayram, 2016: 35).

Türk tarihinde tarih dersi ve kitapları üzerine gelişmelerin Tanzimat döneminde başladığı bilirse de ilk dönemlerde ve İslam toplumunda gerek özel, gerek genel manada tarih eğitiminin var olduğu bilinmektedir. Tanzimat ve daha sonraki dönemlerde Osmanlı Devleti’nde tüm kurumlarda başlayan yenileşme

hareketleri tarih anlayışında da modernleşmeye kapı açmıştır. Bu yenileşme sayesinde tarih anlayışı dini mihverden hanedan tarihi anlayışına doğru kaymıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise eğitim okuma oranının yükseltilmesinde bir araç olarak görülmüştür. Toplumda okuryazarlığın çok az olması öncelikli sorun olmuştur. Aynı zamanda yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin ve yenileşme hareketinin öncüsü olmuştur (Merey, 2014: 34).

Tarih eğitimi; 19. yüzyılda demokrasi hareketleri doğrultusunda, laik temeller üzerinde, vatan terbiyesini tamamlayıcı bir unsur olarak öğretim programlarında hak ettiği yeri almaya başlamıştır (Merey, 2014: 29). İlköğretim kurumlarında okutulan “*Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*” dersinin öğretim programı 1981 tarihinde “*Temel Eğitim II. Kademe okulları (ortaokul) Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Müfredat Programı*” adıyla kabul edilmiştir. Bu programın amaçları 25 Mayıs 1981 tarihli 2087 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yer alan “*Yüksek Okullar Türk İnkılap Tarihi ve Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Müfredat Programı*” için oluşturulan ve eğitimin bütün seviyelerinde bir bütün olarak düzenlenen amaçlardır (Camkıran ve Kabapınar, 2012: 149). Ancak haftada iki saat olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi dersi ile programın amaçlarına varmanın mümkün olamayacağı ve bu konudaki kişisel çalışmaların yetersiz kalacağı kanaatiyle hareket edilerek, yeterli bir Atatürkçülük eğitimi verebilmek için Atatürkçülükle ilgili konuların diğer derslerin içine serpiştirilmesi kararlaştırılmıştır (Uslu, 2013: 354).

Atatürkçü nesiller yetiştirmek amacı ile Atatürk ilke ve inkılaplarının sistemli ve düzenli bir şekilde her tür ve derecedeki okulların öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansıtılması düşünülmüştür. Bunu sağlamak üzere hazırlanan konuların belirlenmiş esaslar doğrultusunda ders kitaplarında yer alması hususu, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından kabul edilmiş ve 2212 sayılı Tebliğler Dergisi’nde 16 sayılı karar yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Alınan bu kararla birlikte Atatürkçülük konuları sadece İnkılap Tarihi dersi içerisinde işlenmekten çıkartılmış ve İlköğretim I. kademe derslerinin de yer aldığı bütün derslere belli oranda yerleştirilmiştir (Uslu, 2013: 354). 1981 Programına göre hazırlanmış 8. sınıf

ders kitaplarında bilgi boyutunun ön plana çıktığı görülmektedir. Doğrudan gözlenebilen hedef ve davranışlar doğrultusunda birbirinden bağımsız pek çok ünite yer almakta öğrencilerin tümünün aynı yöntemlerle öğrenmesi beklenmektedir (Camkıran ve Kabapınar, 2012: 149).

2005'te ilköğretim programlarında kademeli olarak başlatılan değişim süreci 8. sınıf programını da kapsamış ve yenilenen öğretim programı 2008-2009 öğretim yılından itibaren tüm ülkede uygulanmaya başlamıştır. Her ünitenin özel hedefleri kazanımlar adı altında verilmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanan bu programda doğrudan gözlenebilen davranışlarla beraber dolaylı yoldan gözlenebilen beceri, tutum ve değerleri de dikkate alan kazanımlar, bireysel farklılıkların getirdiği farklı zeka alanlarına ve öğrenme stillerine uygun olarak farklı etkinlikler yer almıştır (Camkıran ve Kabapınar, 2012: 149). Öğrenci merkezli bir öğretim programı olup öğrencinin aktif katılımını gerektirmektedir.

2017 yılında ise; MEB Ocak ayında ilk ve ortaöğretim kurumları için Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın internet sitesi üzerinden taslak öğretim programlarını yayımlanmıştır. İlk kez program uygulamaya geçilmeden önce kamuoyunun görüşleri alınmıştır. Bu doğrultuda öğretim programı yenilenmiştir. MEB tarafından 31.05.2017 tarihinde, 2718 sayılı Tebliğler Dergisi'nin 59 sayılı kararında, 2017-2018 Eğitim öğretim yılından itibaren 2005 yılında yayımlanmış olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı kaldırılmış ve yeni öğretim programının uygulanması kararı alınmıştır (Tebliğler Dergisi, 2017: 2718). Ancak daha sonra tekrar güncel bir program daha yayımlanmıştır. Buna göre 19.01.2018 tarihli 2726 sayılı 14 numaralı karar ile geçen yıl yayımlanan program kaldırılıp güncel olan öğretim programının 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanması kararı alınmıştır (Tebliğler Dergisi, 2018: 2726).

Türk Milletinin geçmişte yaşadığı hayati zorlukların yeni nesillere aktarılması gerekmektedir. Bilhassa 20. Yüzyıl başında yaşanan acımasız istilalar, çekilen ıstıraplar, kan ve gözyaşı arasında kazanılan zaferler, yaşanırcasına nesillerin hafızasına işlenmelidir. Ayrıca Türk nesli, Türk Devleti'nin kurulmasıyla gerçekleşen Türk İnkılabını ayrıntıları ile bilmek zorundadır. Özellikle bilinmesi

gereken nokta şudur ki; Türk İnkılabı, yere serildi ve öldü sanılan bir milletin ayağa kalkarak rakiplerini devirmesi adeta şahlanması hareketidir.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin gereği gibi verilmesi demek geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızı iç ve dış tehditlere karşı uyanık tutmak, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin hangi güçlüklerden sonra nasıl kurulduğunu izah ile vatan toprağının mukaddesatına inanmayı temin etmek demektir. Türk Gençliğini ülkesi, milleti ve devletiyle bölünmez bir bütünlük içinde, Atatürk İlkeleri ve Atatürkçü düşünce doğrultusunda yetiştirerek milli hedefler etrafında birleştirmek bu dersten beklenen neticedir (Yılmaz, 2016: 13).

2.3. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Amaçları

Öğretim programlarında amaç, içerik, öğrenme öğretme süreçleri ve ölçme ve değerlendirme olmak üzere dört önemli unsuru bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi özel amaçları boyutuna bakıldığında 2005 yılı öğretim programında 14, 2018'de yenilenen öğretim programında ise 12 amaç yer aldığı görülmektedir. Eski programdaki 3. ve 4. amaç yeni programda birleştirilerek 4. amaç içerisinde yer almıştır¹. Yine eski programda yer alan 8. sıradaki amaca ise yeni programda yer verilmediği görülmüştür² (Tangülü ve Süvari, 2019: 244).

“Güncellenen Ortaokul 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Atatürk'ün askerlik ve devlet adamlığı yetenekleri ile inkılapçı niteliklerini öğreterek onun kişilik özelliklerini örnek almaları,

¹ 3. Amaç: Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı'nın tarihi anlamını ve önemini kavrar.

4. Amaç: Dönemin ağır şartları dikkate alınmak suretiyle, Türk İnkılaplarının büyük güçlüklerle rağmen gerçekleştirildiğini kavrar.

² 8. Amaç: Atatürk'ün dünya görüşünü ve düşüncelerini benimseyerek Atatürkçü Düşünce Sisteminin bir savunucusu olur.

2. Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini anlamaları,

3. Türk Millî Mücadelesi ve inkılabının, millî ve evrensel özelliklerini kavramaları,

4. Dönemin ağır şartlarında büyük güçlüklerle rağmen Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabının tarihî anlamını ve önemini kavramaları,

5. İnsan hakları, ulusal egemenlik, tam bağımsızlık, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlam ve önemi kavramaları,

6. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavrayarak Atatürk İlke ve İnkılaplarının esas aldığı değerleri yaşatmaya istekli olmaları,

7. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, millî, manevi ve evrensel değerleri benimseyen birer vatandaş olarak yetişmeleri,

8. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini oluşturduğunu kavramaları,

9. Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,

10. Bu programda ifade edilen kişisel ve sosyal yeterlik ve becerilerin yanı sıra, tarihe özgü beceri ve yeterlikleri de kazanarak geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantılar kurmaya dayalı bir tarih bilinci geliştirmeleri,

11. Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak Türkiye'yi ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

12. *Günümüzün sorunlarına mantıklı bir yaklaşımla çözümler üretmesini sağlayacak ve kendilerini geleceğe hazırlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazanmaları amaçlanmıştır.*

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında dersin doğasına uygun olarak millî, manevi, insani ve evrensel değerlere yer verilmiştir.” (MEB, 2018: 8).

2.4. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bu doğrultuda bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme, öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayabilen vb. niteliklerdeki bireyi tanımlamaktadır (MEB, 2018: 3). Bu niteliklere sahip olan bireyler yetiştirmek ise aile ve örgün eğitim kurullarına bağlıdır. Eğitim kurumlarında ise bu niteliklere sahip bireylerin yetiştirileceği öğretim programları uygulanır. Öğretim programlarında öğrencilere hangi hedef davranışların kazandırılacağı, Ülkelerin nasıl bir birey yetiştirecekleri öğretim programlarının içerisine nakşedilir. Her ayrı dersin ise kendine özgü hedef davranışları vardır ve özel bu hedefler kazanım olarak öğretim programlarında yer alır.

Günümüz dünyasındaki süratli değişimler, nitelikli insan gücü kavramını da hızla değiştirdiği gibi bu insan gücünü yetiştirme noktasına önemli görülen kaliteli eğitim anlayışını da farklılaştırmaktadır. Mesela, 1980’ler ve 1990’lar Türkiye’si için yeterli ve kaliteli kabul edilen bir eğitim anlayışı ve bu doğrultuda hazırlanmış öğretim programları 2000’li yıllarda artık yetersiz, güncelliğini ve işlevselliğini kaybetmiş olarak değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla, eğitim-öğretim anlayışı ile birlikte öğretim programlarının da zamanın, bireylerin, toplumun ve ülkenin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde farklı dönemlerde ele alınması, gözden geçirilmesi, değiştirilmesi önemli ve gerekli görülmektedir (Dinç ve Doğan, 2010: 19).

1981 yılındaki öğretim programlarının bilgi boyutu ağırlıkta iken 2005 yılında öğrencinin öğrenme sürecine aktif olarak katıldığı, öğretmen rehberliğinde bilgiye kendisinin ulaşarak yapılandırdığı yapılandırmacı (oluşturmacı) öğretim programları hazırlanarak uygulamaya geçilmiştir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 2005 yılı öğretim programı üniteleri, kazanım sayıları ve içerik yoğunluğuna göre belirlenen oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. 2005 Yılı T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı

Sıra No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Süre/Ders Saati	Oran (%)
1	Bir Kahraman Doğuyor	6	6	4
2	Milli Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler	8	14	10
3	“Ya İstiklal ya Ölüm!”	7	14	10
4	Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar	25	25	18
5	Atatürkçülük	17	22	16
6	Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk’ün Ölümü	5	5	4
7	Atatürk’ten Sonra Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası	12	14	10
Toplam		80	72	100

Kaynak: Başol vd., 2017: 36

Ancak çağın gereklilikleri, gelişen öğretim yöntemleri, zorunlu eğitimin sekiz yıldan on iki yıla çıkması ve eğitim sistemimizin 4+4+4 şekline dönüşmesi ile 2018 yılında öğretim programı tekrar yenilendi. Güncel öğretim programında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi yedi üniteden oluşmaktadır. Programda üniteler içerisindeki kazanımlar ve ilgili açıklamalar yer almaktadır. Kazanımlar; öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, değer ve tutumları kapsamaktadır. Kazanım 1981 yılında hazırlanmış olan öğretim programlarındaki hedef davranış kavramının karşılığıdır. Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlanmaktadır (Kaymakçı, 2009:

1539). 2018 öğretim programı üniteleri, kazanım sayıları ve içerik yoğunluğuna göre belirlenen oranlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Ünite, Kazanım Sayıları ve Oranları

Sıra No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Süre/Ders Saati	Oran (%)
1	Bir Kahraman Doğuyor	4	8	11,1
2	Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar	8	18	25
3	Milli Bir Destan: Ya İstiklal ya Ölüm!	7	14	19,5
4	Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye	9	12	16,7
5	Demokratikleşme Çabaları	3	6	8,3
6	Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	3	6	8,3
7	Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası	5	8	11,1
Toplam		39	72	100

Kaynak: MEB, 2018: 10

İki öğretim programı karşılaştırıldığında ise 2005'te uygulanmış olan öğretim programında kazanım sayısının 80 olduğu, 2018'deki öğretim programında 39'a düşürüldüğü görülmektedir. Bu durumda programın yoğunluğunun azaltıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yeni öğretim programında 2005'teki öğretim programında yer alan dördüncü ve beşinci ünitelerin birleştirilerek verilmesi yoğunluğun azalmadığının bir göstergesidir. Aynı zamanda 2010 yılında alınan bir kararla haftalık ders saati ise üçer saatten ikişer saate düşürülmüştür. Bu nedenle öğretim programının toplamda 72 ders saati içerisinde yetiştirilmesi zorluğu sorunu devam etmektedir. Örneğin 2005 yılı öğretim programına göre Sevr Antlaşması'na 40 dakika yani bir ders saati, Lozan Barış Antlaşması'na ise 20 dakika yani yarım ders saati ayrılmıştır. Tarihimizde büyük önemi olan bu vb. antlaşmaların oldukça kısa bir sürede öğrencilere özümsetilmesi mümkün değildir. 2018 yılında yenilenen öğretim programında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tüm kazanımlar ve toplam ders saati verilmiş ancak her kazanıma ne kadar süre ayrılacağı öğretmenin kararına bırakılmıştır. "İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası" ünitesinin ise kaldırıldığı

görülmektedir. Bu sayede konu yoğunluğunun azaltılması söz konusudur. Ancak ders saati yine de yetersiz kalmaktadır.

Dikkat edilecek bir diğer husus dersin içeriğinin zaman aralığının belirlenmesidir. Dersin içeriğinin kronolojik sınırları çizilirken ortaya çıkan başlangıç noktasının tayini meselesi konusunda ortak bir nokta bulunmuş gibi görünürken dersin içeriğinin günümüze kadar getirilmesi konusundaki tartışmalar devam etmektedir (Akbaba, 2008: 180). Tablolarda görüldüğü üzere 2005'teki öğretim programında “İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası” ünite olarak yer alırken 2018 öğretim programında ünite olmaktan çıkarılmış “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitesi içerisinde konu olarak verilmiştir.

Tablo 4. 12. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı

Sıra No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Süre/Ders Saati	Oran (%)
1	20. Yüzyıl Osmanlı Devleti ve Dünya	4	12	16,7
2	Milli Mücadele	7	18	25
3	Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	8	10	13,9
4	İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	3	6	8,3
5	II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya	3	6	8,3
6	II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya	3	6	8,3
7	Toplumsal Devrim Çağında Türkiye ve Dünya	3	8	11,2
8	21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	2	6	8,3
Toplam		33	72	100

Kaynak: MEB, 2018: 20

2018 Ortaöğretim 12. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programına bakıldığında ise (bkz: Tablo: 2.5) sarmal bir yaklaşım ile 8. sınıfta görülen ünitelerin tekrarı ve ek olarak 21. yüzyılda Türkiye ve Dünya'nın

durumundan bahsedilmiştir. Yani lise tarih müfredatının; ilköğretim tarih müfredatının biraz daha genişletilmiş ve derinleştirilmiş bir tekrarı olup İkinci Dünya Savaşı ve sonrası ile 21. yüzyıl dönemine ağırlık verilmiştir. Aynı zamanda 12. sınıflara Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersi konulmuştur. Eğer bu dersler verilmez ve ilköğretim ile lise arasında bağlantı kurulmaz ise öğrenci içinde bulunduğu toplumun sorunlarından, niteliklerinden, uluslararası ilişkilerden kaynaklanan gelişmelerden haberdar olamayacak; geçmiş ile günümüz arasında kurabileceği ilişki için çok önemli ve güncel olaylarda etkili olan son dönemleri iletişim dışında bırakmak zorunda kalacaktır. 20. yüzyılın yapısını, gerçeklerini değişen eğilimlerini algılayamayan ya da algılamasından yoksun bırakılan bir öğrenci, Atatürk İlkelerini ve İnkılap Tarihini kavramakta, doğal olarak zorlanacaktır. 20. yüzyılın tümü tarih konuları arasında yer almadıkça, İnkılap olarak nitelenen olgunun hazımsız olacağı kesindir. Derse mümkün olduğu kadar Osmanlı arka planından başladıktan sonra günümüze kadar getirmek, 20. yüzyılda Türkiye toplumunun demokratikleşme çabalarını öğrenciye yansıtmak, öğrencilerimizin Cumhuriyet'e sahip çıkmaları için en etkin, en yararlı yöntem olarak görülmektedir (Akbaba, 2008: 181).

Tablo 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Sıra No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Süre/Ders Saati	Oran (%)
1	Birey ve Toplum	5	12	11,1
2	Kültür ve Miras	4	14	13
3	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	20	18,5
4	Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	16	14,8
5	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	18	16,6
6	Etkin Vatandaşlık	4	14	13
7	Küresel Bağlantılar	4	14	13
Toplam		33	108	100

Kaynak: MEB, 2018: 12

Tablo 2.4.'te ise 4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı üniteleri, kazanımları ve dağılımı verilmiştir. “*Kültür ve Miras*” adlı 2. ünite içerisinde “*Bir*

Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” konusu içerisinde Kurtuluş Savaşı dönemi ayrıntılara inilmeden anlatılmaktadır.

Türkiye’de 2012 yılından itibaren 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmeden önce 1997 yılından itibaren 8, öncesinde ise 5 yıllık zorunlu eğitim uygulanmakta idi. 5 yıllık zorunlu eğitimin uygulandığı dönemde ortaokul ve lise eğitimi isteğe bağlı idi. Bu nedenle mecburi olan ilkokul döneminde, öğrencinin tarihin bütün dönemlerinden haberdar edilmesi zarurietini ortaya çıkıyordu. Bu nedenle T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersine ait konular ilkokul müfredatında yer alıyordu. Ancak zamanla zorunlu eğitimin 8 ve ardından 12 yıla yükseltilmesi müfredatta tekrarlara yol açtı. Günümüzde bu durumu ortadan kaldırmak ve sarmal bir yaklaşımla verilen tarih konuları kademe ilerledikçe derinleşmesini ve gelişmesini öğretim programını yenileyerek sağlamış bulunmaktadır.

2.5. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları ve Önemi

Öğretim materyalleri, öğretimin niteliğini artırmada önemli bir etkidir. Materyaller öğretimi desteklemek amacıyla kullanılır. İyi tasarlanmış materyaller eğitim sürecini zenginleştirir, bilginin algılanmasında somutluk sağlayarak öğrenmeyi kolaylaştırır, unutmayı azaltır, öğrenciyi güdüler, öğrencinin dikkatini toplar, öğrenme isteğini kamçılar, kazanımlara yaparak yaşayarak ulaşmayı sağlar, düşüncenin kavramlaştırılmasına katkıda bulunur, öğrenim çevresini doğallştırır. Özetle öğretim materyali, öğretme öğrenme sürecinin temel öğelerindedir. Öğrencilerde amaçlanan bilgi, beceri, tutum ve değerleri geliştirmede kullanılan tüm araç, gereç, kaynaklar öğretim materyali kapsamına girer (Akhan ve Demirezen, 2011: 2). Ders kitapları da bu öğretim materyallerinden biridir.

Ders kitapları yazılı kültürün eğitime bir mirasıdır ve bu bakımdan ders kitabının tarihini yazının tarihi ile ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Ders kitabının ilk defa Eski Mısır’da M.Ö. 4000 yıllarında papirüs rulesi üzerine yazılıp çizilmiş matematik, tıp ve geometri ile ilgili olduğu ifade edilmektedir (Altun, 2013: 17). Bu kadar köklü bir geçmişe sahip olan ders kitapları, geçmişten bugüne içinde yaşanan

çağın sosyal, kültürel ve teknolojik imkanlarına, toplumun ihtiyaçlarına göre değişim ve gelişim göstererek şekillenmiştir (Çakır, 2016: 7).

Ders kitabı, bir derste kullanılan ve dersin geliştirilmesinde esas oluşturan araçlardan birisidir. Başka bir deyişle ders kitabı, belli bir dersin (sosyal bilgiler, matematik vb.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (ilkokul 1, ortaokul 7 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır (Gülersoy, 2013: 8). MEB Ders Kitapları Yönetmeliği'nde *“Her tür derecedeki yaygın ve örgün eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser”* olarak tanımlanmaktadır.

Ders kitapları öğrenme öğretme süreci içinde, planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini, öğretmenlerin neler öğreteceğini etkileyen ve gösteren bir rehberdir. Öğretimde öğretmenin özelliklerini daha iyi kullanmasına, öğrencilerinde öğretmenin anlattıklarını istedikleri zaman ve mekanda tekrar etmesine olanak sağlayan bir ders aracıdır. Ders kitabı tüm öğeleriyle öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin toplumda her yönüyle söz sahibi olabilecek bir takım özelliklerle donatılması onlara sunulacak kaliteli eğitim ve ders kitapları sayesinde olur (Hali, 2014: 159).

2005 yılında yenilenen ilköğretim programında bu yaklaşımın etkileri görüldüğü gibi, öğretmen ve öğrenci rollerinde, okullardaki öğrenme yaşantılarında, öğrenme-öğretme sürecinde ve öğrenme materyallerinde de değişimler meydana gelmiş, öğrenci merkezli anlayışa doğru geçiş yaşanmıştır. Bu anlamda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programları da bu anlayışa uygun olarak hazırlanmıştır. Ders kitapları yoğun bilgi aktarımından sıyrılarak daha az bilgi veren bununla birlikte bilgiye ulaşma yollarını da gösteren bir anlayışla tasarlanmıştır.

2.6. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı İçerik Düzeni

2005 yılında yaşanan değişim sonucu hazırlanan ders kitapları üçlü takım halinde idi. Bunlar öğretmen kılavuz kitabı, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı idi. 2018 yılında tekrar yenilenen öğretim programlarında ise öğretmen kılavuz kitabı

kaldırıldı ve öğrenci çalışma kitabındaki etkinlikler ise ders kitabı içerisine yerleştirilmiştir. Bu durum diğer disiplinlerde okutulan ders kitaplarını da kapsamaktadır. Bu sayede öğrencilerin ders kitabı yükü azalmış ve ders kitabı karmaşası sona ermiştir.

Aşağıda ders kitabı içerisinde öğrenme-öğretme süreci ele alınmıştır (Baydar ve Öztürk, 2018).

1-Her konuya uygun bir başlık ile giriş yapılmıştır.

2.8. GEÇERSİZ BİR ANTLAŞMA: SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı'nın yenilen devletleriyle Paris Barış Konferansı'nda çok ağır şartlar taşıyan barış antlaşmaları imzaladılar. Ancak Osmanlı Devleti ile imzalanacak antlaşma şartlarında görüş birliğine varamadılar ve bu şartların daha sonra görüşülmesine karar verdiler.

Osmanlı Devleti ile imzalanacak antlaşma şartlarını belirlemek için İngiltere, Fransa ve İtalya birkaç kez daha bir araya geldilerse de ortak bir karara varamadılar. Yine de bu süreçte İstanbul'u işgal edip Osmanlı Devleti'ni baskı altında tutmaya çalıştılar. İtilaf Devletleri son olarak İtalya'nın **San Remo** şehrinde yeni bir konferans topladılar. Oldukça kalabalık olan konferanstan herkesin bir amacı vardı. Ortak amaçları ise Osmanlı Devleti'ni parçalamak hatta tarih sahnesinden silmekti. Osmanlı tarafının görüşünü almaya dahi gerek duymadılar. Konferans sonunda bir antlaşma taslağı hazırlayıp Osmanlı yönetimine sundular. Osmanlı yöneticileri, çok ağır şartlar taşıyan bu antlaşmayı başlangıçta reddetseler de artan baskılar sonucu imzalamak zorunda kaldılar.

2-Başlığın altında konuya giriş yapan ifadelere yer verilmiştir.

3.5. DİRENİŞTEN DİRİLİŞE: SAKARYA'DAN BÜYÜK TAARRUZ'A

3.5.1. Sakarya Meydan Muharebesi

3.24 Sakarya Meydan Muharebesi öncesi cepheye ilerleyen topçu birliği, Ağustos 1921

3-Anlatılan konuyla ilişkili şahısların kısa hayat hikayeleri bu ikonla verilmiştir.

İSMET İNÖNÜ (1884 - 1973)

1884'te İzmir'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Sivas'ta tamamladı. Kara Harp Okulunu ve Erkan-ı Harbiye Mektebini birincilikle bitirdi. İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu ve Hareket Ordusu'nda görev aldı. I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesi'nde Kolordu Komutanı olarak Atatürk'le birlikte çalıştı. TBMM'de Edirne milletvekili olarak yer aldı. Genelkurmay Başkanlığı ve Garp Cephesi Komutanlığına getirildi. I. ve II. İnönü Muharebelerinde Yunan ordusunun Anadolu içlerine ilerleyişini durdurdu. I. İnönü Muharebesi ile "tuğgeneral" rütbesine yükselen İsmet Paşa, Mudanya Ateşkes görüşmelerinde TBMM'yi temsil etti. Lozan Konferansı'na Türk heyeti başkanı olarak katıldı ve TBMM adına Lozan Antlaşması'nı imzaladı. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1923-1924 yıllarında ilk hükümette başbakan olarak görev aldı. 1934'te Soyadı Kanunu çıktığında Atatürk'ün verdiği "İnönü" soyadı- nı aldı. Atatürk'ün ölümünden sonra, 1938'de TBMM tarafından Türkiye'nin ikinci cumhurbaşkanı seçildi. II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'yi savaş felaketinin dışın- da tutmayı başaran İnönü, 25 Aralık 1973'te hayatını kaybetti ve Anıtkabir'e defne- dildi. (www.tccb.gov.tr)

4-Atatürk'ün sözlerinden yapılan alıntılar bu ikonla verilmiştir.

"Mondros Ateşkesi, Osmanlı Devleti'nin müttefikleriyle beraber sürüklendiği acı mağlubiyetin yüz kızartıcı bir sonucudur. Bu ateşkes maddeleri, Türk topraklarını yabancı işgaline açık hâle getir- miştir." (Kemal Atatürk, Nutuk, s. 608)

5-Öğrencilerin düşünmesi veya tartışması istenilen durumlar bu ikonla verilmiştir.

Mustafa Kemal yukarıdaki sözlerle Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hangi maddesine tepki gös- termiştir?

6-Konu işlenişinde öğrencilerin çıkarımda bulunmasını gerektiren metin, tablo, grafik ve benzerleri bu ikonla verilmiştir.

Aşağıda Mondros Ateşkes Antlaşması'nın bazı maddeleri ile İtilaf Devletlerinin bu maddelerle ulaşmak istedikleri amaçları verilmiştir. Antlaşmanın maddelerini, İtilaf Devletlerinin amaçlarıyla eşleştiriniz.

7-Öğrencilere kazandırılacak temel bilgiler ve konuyla ilgili tamamlayıcı bilgiler bu ikonla verilmiştir.

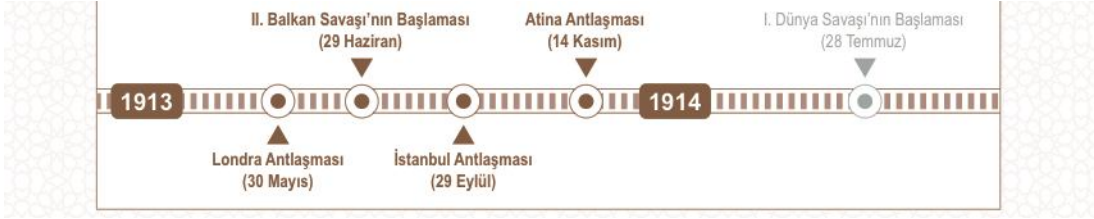

Ankara Antlaşması'nda, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin büyükbabası olduğu dü- şünülen Süleyman Şah'ın Suriye'deki Caber Kalesi'nde bulunan mezarı, çevresiyle birlikte Türki- ye'nin toprağı sayılmış ve kalede Türk bayrağı dalgalandırılması kabul edilmiştir.

8-Öğrencilerin konuyla ilgili ayrıntılı bilgi alınabilecekleri internet erişim adresleri bu ikonla verilmiştir.

9-Kitapta anlatılan konular zaman çizelgesinde gösterilmiştir.

2.7. Antlaşmalar ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları incelendiğinde içerisinde pek çok yerde antlaşmalara rastlanmaktadır. Tarih kitaplarında bu kadar çok devletlerarası antlaşmaların görülmesinin nedeni ise Türk tarihinin köklü olması ve sahip olduğu topraklar nedeniyle pek çok saldırıya uğramasıdır.

Savaşların insanları barıştan daha çok etkilediği düşünülmektedir. Bunun temel nedenleri arasında savaşların yol açtığı insan kaybı, sakatlıklar, hastalıklar, yokluk gösterilebilir. Örneğin; Birinci Dünya Savaşı'nın Irak Cephesinde Osmanlı askerlerine kişi başına günde 300 gram ekmek düşmekteydi. 1904-1905 ayaklanmasında Yemen'de bulunan 55 bin Osmanlı askerinden 30 bini şehit edilmiştir. Bu acı olaylar türkülere de konu olmuştur. Pek çok ailenin birliği bozulmuş çocuklar yetim kalmıştır. Savaşlar için bunlar gibi pek çok örnekler verilebilir. Bu nedenle ders kitaplarında savaşlar ve barışlar sadece toprak kazanıp kaybetme ya da ekonomik faktörleri ile değil insanlar üzerinde bıraktığı psikolojik etkileri ile de anlatılması gerekmektedir (Aktaş, 2014: 402).

Savaşların olumsuz etkilerinin çok fazla olduğu görülmekte barış antlaşmaları ise savaşın bitmesine neden olduğu için olumlu olarak görülmektedir. Ancak bunun tersi durumlar da mevcuttur. Yani ele alındığı bağlama göre anlamı değişmektedir. Örneğin; İstiklal Harbi tarihimizde olumlu bir kavramdır buna karşılık Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşması ise olumsuz kavramdır. Çünkü Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşması ile Türk toprakları işgal edilmiş, en kutsal değerleri elinden

alınmaya çalışılmıştır. Türk milleti ise Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yapılan İstiklal Harbi ile işgali engellemiştir.

Tarihteki savaşlara ve antlaşmalara bakıldığında bazen savaşlar ardından imzalanan antlaşmanın önüne, bazen de tam tersi olacak şekilde antlaşma öncesinde yapılan savaşın önüne geçmektedir. Örneğin Malazgirt Savaşı, Preveze Deniz Savaşı ardından yapılan antlaşmaları gölgede bırakmıştır. Bununla birlikte Küçük Kaynarca Antlaşması, Balta Limanı Antlaşması gibi antlaşmalarda öncesinde gerçekleşen savaşı geri planda bırakmıştır (Aktaş, 2013: 80).

Ders kitaplarında savaşlar ve barışlar nesnel bir anlatıma sahip olmalıdır. Ancak genel olarak tarihçiler kendi ulusları söz konusu olduğunda nesnel bir dille anlatmaktan kaçınmaktadırlar. Savaşlar ve sonucunda imzalanan antlaşmalar tüm insancıl girişimlere rağmen dün, bugün ve yarın çeşitli nedenlerle hep var olmaktadır. Taraflara göre kimi zaman saldırı, kimi zaman haklı bir savunmadır. Bu tartışma hiçbir zaman bitmeyecektir. Bu nedenle savaşlara ve barışlara sosyo-ekonomik, psikolojik tüm yönleri ile geniş çerçeveden bakılmalıdır. Örneğin; Türk İstiklal Harbi haklı bir savunma savaşdır. Toprakları işgal edilen bir milletin varlık mücadelesidir. Tarih derslerinde ya da ders kitaplarında savaşların anlatılmamasını tavsiye edenler de olmuştur. Ancak bu durum tarihte büyük yer kaplayan bir gerçeği görmezden gelmek demek olduğu için bu görüş kabul görmemiştir. Bu nedenle savaşların ve ardından imzalanan barış antlaşmalarının anlatılması oldukça önemlidir (Aktaş, 2014: 401).

Antlaşmalar yapılan savaşlardan sonra barış ortamının korunmasında büyük önem taşımaktadır. Tarih öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer alan antlaşmaların öğretimi bu nedenle oldukça önemlidir ve büyük bir sorun olarak da karşımıza çıkmaktadır. Çünkü antlaşmalar ders kitaplarında öğrencilerin ezberlemesi gereken listeler olarak sunulmaktadır. Ezberlenen bilgi ise kısa zamanda unutulmaya mahkumdur. Oysaki antlaşmaların öncesinde ve sonrasında yaşanan gelişmeler ile birlikte öneminin kavratılması gerekmektedir.

8. sınıf ders kitaplarında doğrudan bazı maddeleri verilerek ya da dolaylı olarak metin içerisinde anlatılan toplam 18 antlaşma yer almaktadır. Bu antlaşmalar ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 6. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Antlaşmalar

	ANTLAŞMA ADI	TARİH
1.	Uşi Antlaşması	18 Ekim 1912
2.	Londra Antlaşması	30 Mayıs 1913
3.	İstanbul Antlaşması	29 Eylül 1913
4.	Atina Antlaşması	14 Kasım 1913
5.	Brest Litovsk Antlaşması	3 Mart 1918
6.	Mondros Mütarekesi	30 Ekim 1918
7.	Sevr Antlaşması	10 Ağustos 1920
8.	Gümrü Antlaşması	3 Aralık 1920
9.	Türk- Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması	1 Mart 1921
10.	Moskova Antlaşması	16 Mart 1921
11.	Kars Antlaşması	13 Ekim 1921
12.	Ankara Antlaşması	20 Ekim 1921
13.	Mudanya Ateşkes Antlaşması	11 Ekim 1922
14.	Lozan Antlaşması	24 Temmuz 1924
15.	Ankara Antlaşması	5 Haziran 1926
16.	Balkan Antantı	9 Şubat 1934
17.	Montrö Boğazlar Sözleşmesi	20 Temmuz 1936
18.	Sadabat Paktı	8 Temmuz 1937

Tablodan görüldüğü üzere öğretim programında ve ders kitaplarında antlaşmaların önemli yere sahip olduğu görülmektedir. Ancak savaşlar ile ilgili pek çok araştırmanın olduğu görülürken antlaşmalarla ilgili araştırmaların eksik olduğu görülmektedir. Şu unutulmamalıdır ki savaşlar antlaşma masalarında bitmektedir. Savaş meydanında askerlerin ustalıkları, barışta ise diplomatların ustalığı oldukça önemlidir. Barış ortamının devamlılığı da yine bu antlaşmalara bağlıdır.

2.8. İlgili Alanyazın

Akbaba (2008), çalışmasında Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin öğretiminde karşılaşılan bazı sorunları incelemiştir. Çalışma, Ankara Gazi üniversitesi'nin 8 fakültesinde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersini alan 1350 öğrencinin görüşlerini alan kişisel bilgilere ilişkin 5, dersin temel sorunlarına yönelik 11 soru içeren anket uygulanması ile yapılmıştır. Sonuç olarak öğrenciler dersin sınavlara yönelik işlendiğini, derslerde kullanılan öğretim materyallerinin ve yöntemlerinin eksikliğini vb. durumlarını belirtmişlerdir.

Demirezen ve Akhan (2011) makalelerinde ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görsel öğelerin (fotoğraf, resim, harita) öğrenmedeki kalıcılığa etkisini incelemiştir. Çalışma Ankara ili merkezinde yer alan orta sosyoekonomik seviyede bir ilköğretim okulunun 38 erkek 33 kız öğrenci olmak üzere toplam 71 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından ders kitabında yer alan resim, fotoğraf ve haritalar kullanılarak soru formu oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda çalışma grubundaki öğrencilerin görsel öğelerle öğrendiklerini daha kolay hatırladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Aktaş (2013), makalesinde ortaöğretim tarih ders kitaplarında yer alan barış ve antlaşma konularının içeriğinin nasıl düzenlendiğini incelemiştir. Araştırmada doküman analizi kullanılmıştır. Ortaöğretim tarih ders kitapları incelenerek içerisinde yer alan antlaşmalar ve barışlar tespit edilmiştir. Bu kitaplar dokuzuncu sınıf tarih kitabı, onuncu sınıf tarih kitabı, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabı ve Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitaplarıdır. Antlaşmalar doğrudan maddeleri verilen ve dolaylı olarak parça içerisinde yer alanlar olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Ortaöğretim tarih ders kitapları içerisinde antlaşmaların barışların önemli yer tuttuğu görülmüştür. Antlaşmalar anlatılırken görseller ile zenginleştirildiği görülmüştür. Araştırma sonucunda antlaşmalar anlatılırken akıl yürütme, tartışma, eleştirel düşünme gibi tekniklerin kullanılmasında eksikler olduğu görülmüştür. Antlaşmaların bilgi boyutunda verildiği analiz ve sentez basamağında

da incelenmesi gerektiği ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada antlaşmaların öğretimini kolaylaştıracak etkinlik kitaplarının geliştirilmesi uygun görülmüştür.

Yazıcı ve Özdemir (2016), makalelerinde ders kitaplarında Tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaların temel özelliklerini araştırmışlardır. Tarih derslerinde okutulan ders kitaplarında kullanılan haritaların, bir haritada bulunması gereken temel özellikler (başlık, ölçek, yön çubuğu, lejant, ve bazı durumlarda lokasyon haritası) açısından incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda haritalarda, haritaların çizimleri aşamasında dikkat edilmesi önemli olan temel özelliklerin çoğu kez görmezden gelindiği, ya da diğer bir deyişle dikkatle tasarlanmadıklarına yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Yılmaz (2016), tez çalışmasında 8. Sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine olan tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi farklı değişkenler açısından araştırmıştır. Sivas ili merkezinde bulunan ortaokullarda öğrenim görmekte olan 1000 öğrenciye 23 maddelik tutum ölçeği ve 19 maddelik kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik tutumlarında cinsiyet, öğretmen cinsiyeti, dersane veya özel bir öğretmenden ders alma, öğretmenin derste kullandığı materyal, tarihi roman okuma, tarihi film izleme, kitap okuma sıklıkları, internette tarihi araştırmalara vakit ayırma, birinci dönem genel not ortalaması ve dersin karne notu, öğretmene yönelik tutumları, en sevdikleri ve en sevmedikleri ders değişkenine göre anlamlı farklılıklar gösterirken; öğretmenin kıdemi, anne-baba eğitim durumu, evlerinde çalışma odası bulunması, bilgisayarlarının olması değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu değişkenler ile öğrencilerin başarıları arasındaki ilişki incelendiğinde ise öğrencinin cinsiyeti dışındaki bütün değişkenler ile aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Çakır (2016), makalesinde 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı içerisinde bulunan görsel öğeleri bazı özellikler açısından incelemiştir. Araştırma nitel bir çalışma olup döküman analizine dayanmaktadır. Araştırmada ders kitabı görsellerinde askeri ve siyasi figürlere, kanıt değeri taşıyan görsellere, Mustafa Kemal Atatürk karakterine ve diğer karakterlere yer verilme

oranları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre ders kitabında sivil figürler, askeri figürlerden fazla kullanılmıştır. Kanıt değeri taşıyan, gazete haberi, haritalar gibi görsellere ise az yer verildiğine ulaşılmıştır.

Bayram (2016), tez çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programına ilişkin görüşleri değerlendirmiştir. Nicel bir araştırma olup Ağrı ilinde bulunan 56 okulda görev yapan 70 öğretmene anket uygulanmıştır. Uygulanan ankette kazanım, içerik, değerlendirme, eğitim durumu öğelerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla “hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “tamamen katılıyorum” seçeneklerinin olduğu 45 maddeden oluşan anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre kazanımların genel olarak milli, ahlaki, insani değerleri kazandırıcı nitelikte olduğu, içeriğin yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlandığı, değerlendirmenin süreç odaklı ve başarılı olduğu genel olarak beklentileri karşılayan bir program olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tanyel ve Güven’in (2017) araştırmasında 2016-2017 eğitim-öğretim yılında okutulan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (8) dersi milli mücadele dönemi antlaşmaları “Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kriterleri” çerçevesinde; kazanım, işleniş, bilimsel hata, kaynakça ve görsel malzemeler açısından değerlendirilmiştir. Milli Mücadele Dönemi antlaşmaları, tam metin içeriklerinin yer aldığı literatür taranarak ders kitapları içeriği ile kıyaslanmıştır. Araştırma verileri doküman analizi ile elde edilmiş, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda bazı eksiklikler dışında doğru bilgiler içerdiği, ancak antlaşma maddeleri, antlaşmanın bütününe temsil etme gücü bazı konularla sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. İlgili görseller kriterleri karşılarken Sevr Antlaşması’nın haritasının sınırları temsil etme gücünün eksik olduğuna ulaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları araştırmanın temel kaynakları olup nitel araştırma yöntemleri kullanılarak araştırmaya tabi tutulacaktır. Nitel araştırma; “*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45).

3.2. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmanın temel kaynak ve materyallerini 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları oluşturmaktadır. Ders kitapları olarak 2018 yılında yenilenen öğretim programı doğrultusunda hazırlanan MEB yayınları tarafından Talim ve Terbiye kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı karar ile basılan ders kitabı (Baydar ve Öztürk, 2018) ile TOP yayınları tarafından aynı kararla basılan 5 yıl süreyle okutulması kararlaştırılan ders kitabıdır (Ataş ve Ataş, 2018). Ders kitabında yer alan antlaşmaların kıyaslandığı orijinal tam metinler ise İsmail Soysal’ın Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (I. Cilt), İbrahim Sadi Öztürk’ün Sevr Antlaşması Tam Metin ve Nihat Erim’in Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri’nden alınmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada veriler doküman analizi yöntemi ile elde edilmiştir. “*Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi daha çok tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinmektedir*” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Yazılı kaynaklar nitel araştırmalarda önemli veri

kaynaklarıdır. Araştırmacı ihtiyacı olan bilgiyi görüşme yapmasına gerek olmadan ve zamandan tasarruf ederek elde edebilmektedir.

Doküman incelemesi ile elde edilen veriler betimsel analiz ile incelenmiştir. Bu tür bir analizde hedeflenen elde edilen verileri düzenlenmiş ve yorumlanmiş biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla veriler önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden- sonuç ilişkisi irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve şimşek, 2013: 256). Bu doğrultuda 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları incelenecek ve antlaşma konularının değerlendirmesi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

4.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Antlaşmalar

2018-2019 Eğitim öğretim yılında okutulmakta olan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. sınıf ders kitapları içerisinde toplamda 18 antlaşma (bkz. Tablo 2.5) yer almaktadır. Her iki yayının konular dahilinde incelediği antlaşmalar arasında bazı değişiklikler görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan bu antlaşmalar doğrudan maddelerinin bir kısmı verilen antlaşmalar ve dolaylı olarak bir parça ya da metin içerisinde yer alan antlaşmalar olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

4.1.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Metin içerisinde Yer Alan Antlaşmalar

Tablo 7. Ders Kitapları Metin İçi Verilen Antlaşmalar

	Antlaşma adı	Tarihi
1	Uşi Antlaşması	18 Ekim 1912
2	Londra Antlaşması	30 Mayıs 1913
3	İstanbul Antlaşması	29 Eylül 1913
4	Atina Antlaşması	14 Kasım 1913
5	Brest Litovsk Antlaşması	3 Mart 1918
6	Gümrü Antlaşması	3 Aralık 1920
7	Ankara Antlaşması	20 Ekim 1921
8	Kars Antlaşması	13 Ekim 1921
9	Balkan Antantı	9 Şubat 1934
10	Sadabat Paktı	8 Temmuz 1937

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018

Tablo 8. Ders Kitapları Metin İçi Verilen Antlaşmalar

	Antlaşma adı	Tarihi
1	Edirne Antlaşması	1829
2	Berlin Antlaşması	1878
3	Brest Litovsk Antlaşması	3 Mart 1918
4	Gümrü Antlaşması	3 Aralık 1920
5	Afganistanla Dostluk Antlaşması	1 Mart 1921
6	Ukrayna ile Dostluk Antlaşması	2 Ocak 1922
7	Ankara Antlaşması	5 Haziran 1926
8	Balkan Antantı	9 Şubat 1934
9	Sadabat Paketi	8 Temmuz 1937

Kaynak: Ataş ve Ataş, 2018

Tablolarda görüldüğü üzere ders kitaplarında bazı değişiklikler dışında aynı antlaşmaların metin içerisinde işlendiği görülmektedir.

4.1.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Doğrudan Maddeleri Verilen Antlaşmalar

Tablo 9. Ders Kitapları İçerisinde Doğrudan Maddeleri Verilen Antlaşmalar

	Antlaşma adı	Tarihi
1	Mondros Ateşkesi	30 Ekim 1918
2	Sevr Antlaşması	10 Ağustos 1920
3	Türk Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması	1 Mart 1921
4	Moskova Antlaşması	16 Mart 1921
5	Mudanya Ateşkesi	11 Ekim 1922
6	Lozan Barış Antlaşması	24 Temmuz 1923
7	Ankara Antlaşması	5 Haziran 1926
8	Montrö Boğazlar Sözleşmesi	20 Temmuz 1936

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018

Tablo 10. Ders Kitapları İçerisinde Doğrudan Maddeleri Verilen Antlaşmalar

	Antlaşma adı	Tarihi
1	Mondros Ateşkes Antlaşması	30 Ekim 1918
2	Sevr Antlaşması	10 Ağustos 1920
3	Moskova Antlaşması	16 Mart 1921
4	Kars Antlaşması	13 Ekim 1921
5	Ankara Antlaşması	20 Ekim 1921
6	Mudanya Ateşkes Antlaşması	11 Ekim 1922
7	Lozan Barış Antlaşması	24 Temmuz 1923
8	Montreux Boğazlar Sözleşmesi	20 Temmuz 1936

Kaynak: Ataş ve Ataş, 2018

Tablolardan anlaşılacağı üzere her iki ders kitabında işlenen antlaşmaların benzer olduğu görülmektedir. Farklılığın olamamasının temel nedeni ise öğretim programında işlenmesi gereken antlaşmaların belirtilmiş olmasıdır.

4.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Yer Alan Antlaşmaların Değerlendirilmesi

4.2.1. Antlaşma Konularının İlgili Kazanımlar Açısından Değerlendirilmesi

Ders kitapları müfredattaki konuları belli plan dahilinde sistemli bir biçimde sunan ve en fazla kullanılan eğitim materyalidir. Öğretim programının uygulanması açısından ders kitabının önemli bir özelliği de konuların içeriğinin düzenlenmesidir. İçerik ders programları doğrultusunda hedef ve davranışları gerçekleştirecek biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Kılcan vd., 2013: 80).

Kazanım, öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlanmaktadır (Kaymakçı, 2009: 1539). Daha önce uygulanmış olan öğretim programlarındaki hedef davranış kavramının karşılığıdır. Türk eğitim sistemimizde öğrencilere kazandırılması beklenen üç düzeyde hedef vardır; uzak, genel ve özel hedefler. Kazanımlar özel hedeflere karşılık kullanılmaktadır. Kazanımlar öğreticiyi

dar kalıplardan sıyrarak, öğrenciyi öğrenmede aktif hale getirmiştir. Öğrenme sürecini daha ilgi çekici hale getirerek geniş zaman ekleriyle tamamlanan cümlelerden oluşmaktadır.

Ders kitapları öğretme ve öğrenme sürecinde öğretmenin ve öğrencinin en temel kaynağıdır. Bu nedenle ders kitapları öğretim programlarında yer alan kazanımları gerçekleştirme yeterliliğine sahip olmalıdır.

2018 yılında yenilenen öğretim programında bazı antlaşmaları doğrudan belirten kazanımların bulunduğunu görmekteyiz (MEB, 2018) Bu antlaşmalar:

- Mondros Ateşkes Antlaşması
- Sevr Antlaşması
- Lozan Antlaşması'dır.

Örneğin Mondros Ateşkes Antlaşması'nın öğretim programındaki kazanımı "*Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu analiz eder*" şeklinde ifade edilmiştir. Ders kitaplarında "*Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar*" adlı ikinci ünite içerisinde yer almıştır. "*İşgal Yıllarında Anadolu*" ve "*Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti*"³ alt başlıkları ile konu içeriği anlatılmıştır. Kazanım doğrultusunda kitap içeriklerinde Ateşkesin zor şartlar nedeniyle imzalandığı, altı maddesi ve İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen toprakları gösteren harita, işgal sonrası M. Kemal'in sözleri ile birlikte tutumu ve halkın protesto ve mitingleri ile işgale tepkisi anlatılmıştır. Kazanımın içerikle örtüştüğü görülmektedir.

Bazı antlaşmalar ise kazanımların açıklamalarında belirtilmektedir (MEB, 2018). Bu antlaşmalar:

³ "İşgaller karşısında Osmanlı Yönetiminin Tutumu" ve "İşgaller Karşısında Mustafa Kemal'in ve Halkın Tutumu" alt başlıkları da kullanılarak kazanım bölüm bölüm işlenmiştir (Ataş ve Ataş, 2018: s.45)

- Afganistan ile Dostluk Antlaşması
- Moskova Antlaşması
- Kars Antlaşması
- Ankara Antlaşması (1921)
- Mudanya Ateşkes Antlaşması
- Balkan Antantı
- Montrö Boğazlar Sözleşmesi
- Sadabat Paktı

Örneğin Afganistan ile Dostluk ve Moskova Antlaşmaları öğretim programında *“Milli Mücadele Dönemi’nde Batı cephesinde meydana gelen gelişmeleri kavrar.”* kazanımı ve *“Teşkilatı Esasiye Kanununun kabul edilmesi, Londra Konferansı, Afganistan ile Dostluk Antlaşması, İstiklal Marşı’nın kabul edilmesi ve Moskova Antlaşmasına değinilir”* açıklaması ile ifade edilmiştir. Ders kitaplarında ise alt başlıklar ile bu antlaşmalara kazanım doğrultusunda yer verilmiştir.

Öğretim programında yer alan kazanımlar ile doğrudan ya da açıklamalar bölümünde geçmemekte olan antlaşmalar ise:

- Uşi Antlaşması
- Londra Antlaşması
- İstanbul Antlaşması
- Atina Antlaşması
- Brest Litovsk Antlaşması
- Gümrü Antlaşması
- Ankara Antlaşması (1926)’dır.

Örneğin Uşi, Londra, İstanbul ve Atina Antlaşmaları ile ilgili öğretim programında *“Mustafa Kemal’in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları onun kişilik özellikleri ile ilişkilendirir.”* kazanımı ve *“31 Mart olayı, Trablusgarp Savaşı*

ve *Balkan Savaşları'na kısaca değinilir.*” açıklaması ile ifade edilmiştir. “Bir Kahraman Doğuyor” ana başlıklı birinci ünite içerisinde “Trablusgarp Savaşı: Garp Ocakları Sönerken” ve “Balkan Savaşları: Bir Facia'nın Hikayesi alt başlıkları ile bu kazanım işlenmiştir. Ders kitaplarında, bu antlaşmalara daha çok Mustafa Kemal'in başarıları doğrultusunda yer verilmiştir⁴. Kazanım ile antlaşmaların çok bağdaşmadığı görülmüşür. Mustafa Kemal'in yer aldığı savaşlar sonucunda imzalanan antlaşmalardır. Burada savaşlardaki başarılarından söz edilirken; savaşların sonucunda imzalan antlaşmalarda mutlaka değinilmesi gerekmektedir.

4.2.2. Bilimsel İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Ders kitaplarındaki bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği günceli yakalama düzeyi, bilgilerin kanıtlanabilirliği, deneye ve gözleme dayanması, akla ve mantığa uygun olması gibi niteliklere sahip olması gibi özelliklerinin olması gerekmektedir. Pek çok eğitimci ders kitaplarının belirlenmesinde ilk olarak bilimsel içeriğinin incelenmesini, uygun bir ders kitabı seçerken kitabın görsel tasarımından önce içeriğin doğruluğuna önem verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Seçilecek olan ders kitabı bilimsel içerik olarak doğru olmalı öğrencide kavram yanlışlarına neden olmamalıdır. Çünkü pek çok öğrenci ve öğretmen ders kitaplarında bulunan bilgilerin kesinlikle doğru olduğuna inanmaktadır (Kılcan vd. , 2013: 80).

Eğitim ve öğretimde başarılı ya da başarısız olmanın nedenleri arasında ülkemizde yaygın olarak kullanılan ders kitaplarının da etkisi büyüktür. Tarih toplumda yanlış algılanması ve yorumlanmasında, tarih eğitiminin etkisinin yanında bu alandaki yayınların doğru yazımı oldukça önemlidir.

MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği 6. maddeye göre ders kitaplarının nitelikleri arasında “*bilimsel hata içermez*” yer almaktadır. Yine MEB Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas olacak Kriterler ve Açıklamaları Bilgi Hatası/ Bilimsel Hata kısmına göre:

⁴ Trablusgarp Savaşı'nı kısaca anlatılmış ardından imzalanan Uşi Antlaşmasına yer verilmemiştir. (Ataş ve Ataş, 2018: 27)

- “Bilgi eksikliği veya bilgi hatası bulunmamalıdır.
- Kullanılan veriler doğru, eksiksiz ve güncel olmalıdır.
- İçerikte tarih, kişi adı, tanım, birim, sembol, formül, denklem, kavram, terim, kanun, teori, prensip, istatistik veri, kısaltma, yazım, tercüme, sesletim, video alt yazı vb. hatası bulunmamalıdır.
- Metinlerde bilimsel ve genel kabul görmüş çeviriler tercih edilmelidir.
- Ulusal veya uluslararası düzeyde güvenilirliği genel olarak kabul edilen kaynak ve kurumlarca sağlanan istatistik veriler kullanılmalıdır.
- Kavram yanlışlığına yol açabilecek bilgi ve ifade tarzı bulunmamalıdır.
- Hatalı genelleme yapılmamalıdır.
- Çelişkili ifadeler bulunmamalıdır.”

Antlaşma metinleri ise, dili ve içeriği bakımından farklı uzmanlık alanları gerektiren, kapsamlı üst düzey metinler olduğu için üzerinde titizlikle çalışılması gerekmektedir. Orijinal antlaşma metinlerinin 8. sınıf öğrencilerinin anlayacağı düzeye indirgemek, sadeleştirmek, özetlemek oldukça zor bir çalışmadır. Örneğin Sevr Antlaşması 433 maddeden oluşan geniş kapsamlı bir antlaşmadır. Antlaşma maddelerini, antlaşmanın özüne, ruhuna, ve öğrencinin düzeyine uygun özetleyerek yazabilmek için akademisyenler ya da üniversiteler ile iş birliği yapılmalıdır (Tanyel ve Güven, 2017: 136).

4.2.2.1. Metin İçerisinde Verilen Antlaşmalar

4.2.2.1.1. Uşi Antlaşması

Uşi, Londra, İstanbul ve Atina Antlaşmaları “Mustafa Kemal’in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları onun kişilik özellikleri ile ilişkilendirir.” kazanımı dahilinde yer almaktadır. Bu antlaşmalar “Bir Kahraman Doğuyor” başlıklı birinci ünite içerisinde geçmektedir.

Uşi antlaşması öğretim programında şu açıklama ile ifade edilmiştir: “31 Mart Olayı, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları’na kısaca değinilir.” “Trablusgarp

Savaşı: Garp Ocakları Sönerken” konu başlığı altında verilmiştir. Ders kitabında Uşi antlaşması maddeleri metin içerisinde Trablusgarp’ın İtalya’ya bırakıldığı ancak halkın dini yönden Osmanlı Halifesine bağlı kalmasının kabul edildiği ve yine savaş sırasında İtalya tarafından işgal edilen On İki Ada’nın Osmanlı Devleti’ne geri verilmesi gerektiği yazmaktadır. Antlaşmanın bu doğrultudaki orijinal maddeleri şöyledir (Alkan, 2014: 127-130):

“1. madde: Osmanlı Devleti ile İtalya arasında barış yapılmıştır. Her iki hükümet de bu anlaşmanın imzalanmasına müteakip aynı anda çarpışmalara son vermeyi taahhüt ederler.

2. madde: İş bu anlaşmanın imzasını takiben Hükümetlerden her biri, yani Osmanlı Hükümeti Trablusgarp ve Bingazi’den İtalya Hükümeti de Ege denizinde işgalinde bulunduğu adalardan subay, asker ve memurlarını çekme hususunda emir vermeyi taahhüt ederler.

11. madde: Bu anlaşma imzalandığı gün yürürlüğe konacaktır.”

Görüldüğü üzere antlaşmanın maddeleri ile ders kitabı içeriği örtüşmektedir. 18 Ekim 1921’de imzalanan Uşi Barış Antlaşması yayınlanacak olan antlaşmadır. Aslen 11 maddeden oluşmaktadır. Bu tarihten önce Osmanlı Devleti ile İtalya arasında 15 Ekim 1912’de gizli bir antlaşma daha imzalanmıştır. Bu antlaşma içerisinde ise Trablusgarp’a tayin edilecek kadı vs. hakkında olup, 9 maddeden oluşmakta ve dini alanda Osmanlı Halifesine bağlı kalacağı bu gizli antlaşma içerisinde yer almıştır (Alkan, 2014: 126).

4.2.2.1.2. Londra Antlaşması, İstanbul Antlaşması ve Atina Antlaşması

Londra Antlaşması: *“Balkan Savaşları: Bir Facianın Hikayesi”* konu başlığı altında *“1. Perde: Edirne Düşerken”* alt başlığı altında yer almıştır. 30 Mayıs 1913 yılında Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan bu antlaşmanın I. Balkan Savaşı’na son verdiği, Midye- Enez hattının batısındaki Balkan topraklarının Edirne dahil kaybedildiği, savaş kargaşasından yararlanan Arnavutluk’un ise bağımsızlığını ilan ettiği ve böylece Osmanlı

Devleti'nden ayrılan son Balkan devleti olduğu anlatılmaktadır (Baydar ve Öztürk, 2018: 30).

Londra Antlaşması'nın orijinal metni yedi maddeden oluşmaktadır. Osmanlı Devleti adına sabık Berlin Sefiri Osman Nizami Paşa, Nafia Nazırı Beserya Efendi, Babıali Hukuk Müşaviri Reşit Bey katılmıştır (Ahabab, 2015: 117). Ders kitaplarında bahsedilen maddelerin asılları şu şekildedir (Ahabab, 2015: 117):

“1. madde: Bu antlaşma, tasdikli nüshalarının teatisinden sonra bir taraftan Osmanlı padişahı diğer taraftan da müttefik hükümdarlar, varis ve halefleri ve bağlı devletlerarasında ebedi olarak sulh ve dostluk tesis edecektir.

2. madde: Osmanlı padişahı, memleketinin Avrupa kıtasında bulunan ve Arnavutluk hariç olmak üzere Adalar Denizi'nde Enez'den, Karadeniz'de ise Midye'ye kadar olacak bir hattın batısında olan bütün arazisini müttefik devletlerine terk edecektir. Enez'den Midye'ye kadar olacak hududun gerçek güzergâhının tayini bir komisyon tarafından kararlaştırılacaktır.

3. madde: Osmanlı padişahı ile müttefik ülkelerin hükümdarları; Arnavutluk hudutlarının belirlenmesi ile Arnavutluk'la ilgili diğer meselelerin düzenlenmesi hususunu, Alman ve Avusturya İmparatorları, Macar Kralı, Fransa Cumhurbaşkanı, Büyük Britanya ve İrlanda Kralı, Hindistan İmparatoru, İtalya Kralı ve Rusya İmparatorlarına bıraktıklarını kabul ederler.”

İstanbul Antlaşması ve Atina Antlaşması: *“Balkan Savaşları: Bir Facianın Hikayesi”* konu başlığı altında *“2. Perde: Edirne'ye Selam Olsun”* alt başlığı ile verilmiştir. Metin içerisinde İstanbul Antlaşması'nın Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalandığı, Edirne ve Kırklareli'nin geri alındığı Meriç Nehri'nin sınır olarak kabul edildiği yine Bulgaristan'da kalan Türklerin kültürel ve dini hakları koruma altına alınmaya çalışıldığı anlatılmıştır. Yunanistan ile de Atina Antlaşması'nın imzalandığı ve Girit adasının Yunanistan'a bırakıldığı burada kalan Türklerin haklarının koruma altına alınmaya çalışıldığından bahsedilmiştir (Baydar ve Öztürk, 2018: 31).

İstanbul Antlaşması 29 Eylül 1913 tarihinde imzalanmış olup 20 madde ve 5 ekten oluşmaktadır (Erim,1953: 457-476). Antlaşma metnine imza atanlar, Osmanlı tarafından Dahiliye Nazırı Talat Bey ile Mahmut ve Halil Beyler iken, Bulgaristan'dan ise General Savof, Mösyö Naçeviç ve Mösyö Toşef'dir. Antlaşmanın birinci maddesi çok detaylı bir şekilde sınır çizgisini belirtmektedir. Sekizinci maddesinde ise Bulgaristan'daki Müslüman tebaanın mülkiyet hakkını ve dini vicdani hürriyetlerini tanımasını içermekte ayrıca hutbelerin Osmanlı padişahının halife sıfatıyla onun adına okunmasını içermektedir (Elmas, 2013: 43).

Atina Antlaşması ise 14 Kasım 1913 tarihinde imzalanmış ve toplamda 16 maddeden oluşmaktadır. Antlaşmayı Osmanlı Devleti adına Galip Kemali Bey, Yunanistan adına Hariciye Nazırı Mösyö D. Panas imzalamışlardır. Osmanlı Devleti Balkan Savaşları ile Rumeli'de büyük miktarda toprak kaybetmiştir. Bu durum aynı zamanda büyük bir Müslüman Türk nüfusunun da kaybı anlamına gelmektedir. Bu nedenle antlaşmanın 4. ve 11. maddesi Müslüman ahalinin her türlü haklarını güvence altına almıştır (Elmas, 2013:66).

Ders kitapları, kazanım doğrultusunda hazırlandığı için antlaşma maddeleri metin içerisinde kısaca en belirgin maddeleri ile oldukça sadeleştirilerek verilmiştir. Antlaşmanın orijinal metnine sadık kalındığı görülmektedir.

4.2.2.1.3. Brest Litovsk Antlaşması

Öğretim programı içerisinde doğrudan bu antlaşma ile ilgili kazanım bulunmamaktadır. Ancak antlaşmanın imzalanmasına neden olan I. Dünya Savaşı Kafkas Cephesi kazanımı "*Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin durumu hakkında çıkarımlarda bulunur.*" olup şu açıklamalara yer verilmiştir "*a) Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheler taarruz ve savunma özellikleri belirtilerek (Kafkas, Kanal, Çanakkale, Hicaz- Yemen, Irak ve Suriye) harita üzerinde gösterilir. d) Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları ele alınır*".

Ders kitaplarında "*Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar*" başlıklı ikinci ünite içerisinde yer almıştır. "*Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti*" ve "*Osmanlı Devleti'nin Son Savaşı: I. Dünya Savaşı*" konu başlıkları altında

anlatılmıştır. Bu antlaşma Rusya'nın içerisinde ihtilal çıktığı bu nedenle savaştan çekildiği ve Osmanlı Devleti İle Brest Litovsk Antlaşmasını imzaladığını belirterek, 1878 Berlin Antlaşması'nda almış olduğu Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne geri verdiği, Doğu Anadolu'da işgal ettikleri Osmanlı topraklarını boşalttıklarına dair metin içerisinde bilgi verilmiştir.

3 Mart 1918 tarihinde imzalanan Brest Litovsk Antlaşması 15 maddeden oluşmaktadır ve Osmanlı Devleti, müttefikleri ve Rusya arasında olmuştur. Ders kitaplarında geçen maddelerin orijinali şu şekildedir (Tural, 1991: 99):

“Madde 4: Doğu Anadolu eyaletlerinin boşaltılması ve bunların asayişinin sağlanması yolunda Rusya, yapmaya muktedir olduğu her şeyi en kısa bir zamanda ifa edecektir. Ardahan, Kars ve Batum mıntıkaları da hemen Rus askeri tarafından boşaltılacaktır. Bu mıntıkların yeni teşkil edilecek idari- hukuki ve milletlerarası hukuk işlerine Rusya karışmayacak ve bu mıntıklar ahalisine, komşu devletler ve bilhassa Türkiye ile mutabık kalınmak suretiyle, yeni idare şeklini (tarzını) kurmasına muvafakat edilecektir.”

Ders kitaplarında geçen maddenin orijinal maddesinde görüldüğü üzere metnin aslı ile uyusmaktadır.

4.2.2.1.4. Gümrü Barış Antlaşması

Gümrü Barış Antlaşması öğretim programında *“Milli Mücadele Dönemi'nde Doğu ve Güney Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar”* kazanımı dâhilinde verilmiştir. Bu kazanım ile birlikte şu açıklama da yer almaktadır *“Doğu Cephesi'nde kazanılan başarılar ve bunların siyasi önemi açıklanır.”* Ders kitapları *“Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!”* adlı üçüncü ünite de *“Doğu ve Güney Cepheleri”* ve *“Doğu ve Güney Düşmana Direniyor”* konu başlıkları ile *“İlk Zafer Müjdesi: Doğu Cephesi”* ve *“Doğu cephesi”* alt başlıkları içerisinde bu antlaşma verilmiştir. Her iki ders kitabında da metin içinde Büyük Millet Meclisi'nin uluslararası alanda imzaladığı ilk antlaşma ve ilk siyasi başarı olması anlatılmaktadır. Kars ve çevresi kurtarıldığına, Ermenilerin Sevr'in geçersizliğini ve Misakımilli'yi tanıdığına değinilmiştir.

Gümrü Antlaşması aslen on sekiz maddeden oluşmaktadır. Türkiye Devleti'nin yabancı bir devletle yaptığı ilk antlaşmadır. Böylece, İstanbul Hükümetinin 1918'de imzaladığı Mondros Ateşkesi sınırı ilk kez geçildiği gibi, 1920 Sevr Barış Antlaşmasının geçersizliği fiilen de kanıtlanmıştır. İkinci tarihsel gerçek Ermeni sorunu Türkiye'nin haklarını karşılayacak biçimde ve kesinlikle bir çözüme bağlanmıştır. Üçüncüsü, genç Türk Devleti o sırada çeşitli cephelerdeki savaşlardan birini istediği biçimde sona erdirmekle, nefes alabilmiş ve kuvvetlerini öteki cephelerde daha rahat kullanabilmek olanağını bulmuştur (Soysal, 2000: 18).

Ders kitabında değinilen antlaşma maddelerinin asılları şöyledir:

“Madde 1: Türkiye ile Ermenistan arasındaki savaş durumuna son verilmiştir.

Madde 2: Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınır, ilişki krokide gösterildiği üzere, (aşağı Karasunun döküldüğü yerden başlayarak, Aras ırmağı Kekaç kuzeyine dek Arpaçayı, daha sonra Karahan Deresi-Tiğnis batısı- Büyük Kımlı doğusu-Kızıldaş-Akbaba Dağı) çizgisinden oluşur. Sınır çizgisinin kesin biçimde belirlenmesi işi bu Antlaşmanın imzası gününden iki hafta sonra, karma bir komisyonca yerinde yapılacaktır...

Madde 10: Erivan Hükümeti, Türkiye Büyük Milletince kesinlikle reddedilmiş olan (Sevr) Antlaşmasını hükümsüz sayıp bunu ve kimi emperyalist hükümet ve siyasal çevreler elinde bir kışkırtma aracı olan Avrupa ve Amerika'daki Temsilci Heyetlerini geri çağırması, bundan böyle iki ülke arasında her türlü yanlış düşünceleri ortadan kaldırmak iyi niyetiyle yükümlendiğini açıklar...

Madde 14: Erivan Cumhuriyetince her hangi bir devletle yapılmış olan tüm antlaşmaların Türkiye'yi ilgilendiren, ya da Türkiye'nin çıkarlarına zararlı hükümlerini geçersiz saymayı bu Cumhuriyet kabul eder ve yükümlenir.”

4.2.2.1.5. Kars Antlaşması

Türkiye ile Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında 13 Ekim 1921 tarihinde Kars Antlaşması imzalanmıştır. Öğretim programında doğrudan kazanımı olmayıp açıklamasında yer verilmiştir. Kazanımı “*Sakarya Meydan Savaşı'nın*

kazanılmasında ve Büyük Taarruz' un başarılı olmasında Mustafa Kemal'in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur” olup açıklamasında şu ifadeler yer verilmiştir: “*Kars Antlaşması, Ankara Antlaşması ve Mudanya Ateşkes Antlaşması üzerinde durulur.*” Ders kitaplarında, “*Kars Antlaşması*” ve “*Sakarya Meydan Muharebesi'nden Sonra Yaşanan Gelişmeler*” alt başlıkları ile verilmiştir. Ders kitabında paragraf içerisinde Sovyet Rusya'nın bir araya getirdiği Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile yapılan, TBMM adına Kazım Karabekir Paşa'nın imzaladığı ve daha önceki Moskova Antlaşması'nın şartlarını kendileri için de geçerli saydıklarını belirten böylece doğu sınırimızın güvence altına alındığı anlatılmıştır (Baydar ve Öztürk, 2018: 94). Burada doğu sınırının kesin olarak belirlendiği belirtilmemiştir ve antlaşma oldukça yüzeysel geçilmiştir. Ayrıca bu antlaşmada Kazım Karabekir imzası dışında Veli, Muhtar ve Memduh Şevket'in de imzaları bulunmaktadır. Diğer ders kitabında doğrudan maddeleri verilen bir antlaşma olarak yer almıştır. Moskova Antlaşması'nın tekrarı niteliğinde olduğu ve bir dostluk antlaşması olduğu belirtilmiştir. Maddeler ise şu şekilde verilmiştir (Ataş ve Ataş, 2018: 91):

- *“Ardahan'ın tamamı Türkiye'ye verildi.*
- *Misak-ı Millî sınırları içindeki Batum'un Gürcistan'da kalacağı kesinleşti.*
- *Taraflar birbirlerine zorla kabul ettirilmek istenen antlaşmaları benimsemeyeceklerdi.*
- *Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Türkiye'nin tanımadığı bir barış antlaşmasını tanımayacaktı.*
- *Boğazların ticarete açılması, İstanbul'un güvenliğinin sağlanması her iki tarafça benimsenecekti.”*

Aslen yirmi madde ve üç ekten oluşmakta olan bu antlaşmanın ders kitaplarında fazla yer edinmemesinin sebebi Moskova Antlaşması ile olan benzerliği olmalıdır. Böyle de olsa Kars Antlaşması'nın önemi şudur ki, Türk sınırı ve ilkeler Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan ulusları adına da kabul edilip yükümlenilmiştir. Bu hukuksal bakımdan yeni bir güvence ortaya koymayabilir; ancak tarihsel bir gerçeği simgelemektedir (Soysal, 2000: 39). Ders kitabında değinilen maddelerin asılları şöyledir (Soysal, 2000: 41):

“Madde 1: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetleri Hükümetleri, Bağlı Tarafların ülkelerinin parçalarından bulunan topraklar üzerinde daha ince egemenlik haklarını kullanmış olan Hükümetler arasında kararlaştırılmış olup söz konusu topraklara ilişkin Antlaşmalar ile Üçüncü Hükümetler arasında yapılmış Güney Kafkasya Cumhuriyetlerine ilişkin Antlaşmaları geçersiz sayarlar. Moskova’da 16 Mart 1921(1337) günü imza edilen Türk-Rus Antlaşması bu Madde hükmünün dışında tutulmuştur.

Madde 2: Bağlı Taraflar, içlerinden birine zorla kabul ettirilmek istenilecek her hangi bir barış Antlaşması ya da uluslararası bir bağıtı tanımamak konusunda görüş birliği içindedirler. Bu Antlaşma gereğince, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetleri Hükümetleri Türkiye’ye ilişkin olup da bugün Büyük Millet Meclisince temsil edilen Türkiye Hükümetinin tanımadığı hiç bir uluslararası bağıtı tanımamayı kabul ederler. İşbu Antlaşmada yazılı “Türkiye” terimi ile İstanbul’da toplanan Osmanlı Millet Meclisince kabul edilip açıklanan ve tüm devletler ile basına bildirilen 28 Aralık 1336(1920) günkü Misak-ı Milli’nin kapsadığı topraklar anlaşılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti de Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan’a ilişkin olup bu ülkelerin bugün Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Sosyalist Sovyetlerince temsil olunan Hükümetlerince tanınmayan hiç bir uluslararası bağıtı tanımamağı kabul eder.

Madde 3: Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetleri Hükümetleri Kapitülasyonlar yönteminin her ülkenin ulusal gelişmesinin özgürce sürmesi ve egemenlik haklarının bütünüyle kullanılmasıyla bağdaşmadığını kabul ederek, Türkiye’de bu yöntemle herhangi bir seçimle ilişkili her türlü yetkilerin ve hakların kullanılmasını geçersiz ve kaldırılmış sayar.

Madde 4: Türkiye’nin kuzey-doğu sınırı(Rus Genelkurmayınının 1/210.000 ölçekli, 1 parmak, 5 verstlik mesafe haritasına göre) Karadeniz kıyısında bulunan Sarp Köyünden başlayarak Hedis Meta Dağı-Şavyet Dağında suların bölündüğü

çizgi-Kani Dağı ve oradan, sürekli olarak, Ardıhan ve Kars Sancaklarının eski yönetin sınırlarının kuzeyini ve Arpa Çay ile Aras ırmaklarının talveğini Nizmi-Kara Su'yun döküldüğü yere dek izleyen çizgi ile belirlenmiştir.(Sınırın ayrıntıları ve buna ilişkin işleri için I ve II sayılı Ekler ile Bağlı Taraflarca imzalanmış ilişik haritaya başvurulması. Antlaşma metni ile harita arasında çelişki bulunursa Antlaşma metni haritaya yeğ tutulacaktır.)

Madde 6: Türkiye, işbu antlaşmanın 4. maddesinde gösterilen sınırların kuzeyinde bulunan ve Batum Livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti ve limanı üzerindeki egemenlik hakkını, şu koşullarla bırakmağa razı olur...

Madde 9: Boğazların tüm ulusların ticaretine açılması ve geçiş özgürlüğünün sağlanması için Türkiye ile Gürcistan, Karadeniz ve Boğazların bağlı olacağı rejimin kesin biçimde hazırlanması işinin, kıyı devletlerin temsilcilerinden oluşmak üzere, daha sonra yapılacak olan bir Konferansa bırakılmasını uygun bulurlar. Şu da var ki bu konferansta alınacak kararların Türkiye'nin salt egemenliğine hiç bir zarar getirmemesi gerekir."

4.2.2.1.6. Ankara Antlaşması

Ders kitaplarında İstiklâl Harbi döneminde geçen son antlaşma Fransa ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Antlaşması'dır. Öğretim programında Kars Antlaşması ile aynı kazanım ve açıklama içerisindedir. İki farklı konuda geçmektedir. İlki Güney Cephesi konusundadır ki bu cephenin kapanmasını sağlamıştır, ikincisi ise imzalandığı zaman açısından Sakarya Savaşı'ndan sonra anlatılmaktadır. Ders kitaplarında daha fazla yer bulduğu konu Sakarya Savaşı'ndan sonraki kısımdadır. Aynı zamanda bu konuda daha fazla anlatılmasının nedeni öğretim programında bulunan bu konunun kazanımında açıklamada yer almasıdır.

Kars Antlaşması ile aynı başlık altında metin içerisinde Fransa Devleti'nin Hatay hariç işgal ettikleri bölgeleri boşalttıkları ve ilk defa bir İtilaf Devleti'nin TBMM ile antlaşma imzalandığı ve İtilaf Devletleri blokunun dağıldığı anlatılmıştır. Burada Hatay hariç güney sınırimızın çizildiğinin belirtilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca bilgi kutusu içerisinde Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin

büyükbabası olduğu düşünölen Süleyman Şah'ın Suriye'deki Caber Kalesi'nde bulunan mezarının ve çevresinin Türk toprağı sayılacağı belirtilmiştir⁵ (Baydar ve Öztürk, 2018: 94).

Diğer ders kitabında ise metin içerisinde verilmeyip maddeler halinde anlatılmıştır. Maddeler şu şekilde verilmiştir (Ataş ve Ataş, 2018: 92):

- *“Fransa, Çukurova ve Güneydoğı Anadolu'da işgal ettiği yerlerden çekilmeyi kabul etti.*

- *Hatay, Fransa yönetimindeki Suriye'ye bırakıldı. Türkçenin resmî dil olması ve Türk kültürünün gelişimine yardımcı olunması şartlarıyla Hatay'da özel bir yönetim kuruldu.*

- *Fransa, Suriye'den çekilmesi durumunda Hatay halkının kendi geleceğini halk oylaması ile belirleyebileceğini kabul etti.”*

TBMM'yi tanıyan ilk İtilaf Devleti'nin Fransa olduğu ve İttifak birliğinin böylece parçalanmaya başladıkları, Hatay dışında güney sınırimızın belirlendiğı, Fransa'nın çekilirken birçok silah ve cephanesini Türklere bıraktığı ve buradaki kaynakların Batı Cephesine kaydırıldığı anlatılmıştır.

Aslen on üç madde ve dokuz ekten oluşan Ankara İtilafnamesi, Yusuf Kemal Bey ile Franklin Bouillion arasında imzalanmıştır. Fransızlarla anlaşmanın yapılabilmesi için İskenderun ve Hatay ile birlikte, burada yaşayan çok sayıda Türk'ün Misakımilli sınırları dışında kalması tavizi kabul edilmekle birlikte, vatan toprakları Fransız işgalinden kurtarılmış ve buradaki kuvvet ve kaynaklar Batı Cephesine aktarılmıştır. Aynı zamanda İtilaf Devletlerinden birisi olan Fransızlar tarafından Türk Devleti'nin siyasi varlığı tanınmıştır (Güven, 2012: 130). Lozan Barış Antlaşması'ndan önce, Türkiye ve Fransa için bir ön barış antlaşması, uyuşma sağlanmıştır. Ankara Antlaşması ile savaşa son verilmiş, Fransa'nın işgalinde olan

⁵ Suriye'de yaşanan çatışmalar ve istikrarsızlık nedeniyle Türkiye sınırından 37 km uzaklıktaki Münbiç ilçesinin Karakozak köyünde bulunan Süleyman Şah Türbesi, sınırimıza mücavir Suriye Eşmesi köyüne aynı büyüklükteki araziye geçici olarak taşınmıştır. Bu geçici nakil işlemi 22 Şubat 2015'te tamamlanmıştır (Sabah Gazetesi, 2015).

Türkiye ile Suriye arasında sınır belirlenmiş ve daha sonraki ilişkiler için kimi ilkeler konulmuş, ancak Müttefiklerle bir arada çözümlenmesi gereken sorunlar Lozan Antlaşmasına kalmıştır (Soysal, 2000: 48).

Ders kitabında değinilen maddelerin asılları şöyledir:

“Madde 1: Bağlı Taraflar işbu antlaşmanın imzasıyla birlikte, aralarındaki savaş durumunun sona ereceğini açıklarlar. Durum ordulara, sivil makamlara ve halka ivedilikle bildirilecektir.

Madde 3: İşbu antlaşmanın imzalanmasından sonra en çok iki ay içinde, Fransız Kuvvetleri sekizinci maddede belirlenen çizginin güneyine, Türk kuvvetleri ise bu çizginin kuzeyine çekileceklerdir.

Madde 7: İskenderun bölgesi için özel bir yönetim rejimi kurulacaktır. Bu bölgenin Türk suyundan gelen halkı, kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Türk dili orada resmi bir niteliğe sahip olacaktır.

Madde 8: Üçüncü maddede sözü geçen çizgi aşağıdaki biçimde saptanmış ve belirlenmiştir.

Sınır çizgisi, İskenderun körfezi üzerinde, Payas mevkiinin hemen güneyinde olmak üzere seçilecek bir noktadan başlayacak ve yaklaşık olarak Meydan-ı Ekbez'e doğru gidecektir (Demiryolu İstasyonu ve bu mevki Suriye'de kalacaktır); sınır çizgisi oradan Marsuva mevkiini Suriye'ye ve Karnaba mevki ile Kilis kentini Türkiye'ye bırakmak üzere, güneydoğuya doğru kayacaktır. Oradan Çobanbey İstasyonunda Demiryoluyla birleşecektir. Daha sonra Bağdat demiryolunu izleyecek ve demiryolunun platformu Nusaybin'e dek Türk toprakları üzerinde kalacaktır. Oradan, Nuseybin ile Cezire-i İbni Ömer arasındaki eski yolu izleyerek Cezire-i İbni Ömer'de Dicle'ye varacaktır. Nuseybin ile Cezire-i İbni Ömer mevkileri ve yol Türkiye'de kalacaktır. Bu yoldan yararlanma konusunda her iki ülke de aynı haklara sahip olacaktır. Çobanbey ile Nuseybin arasındaki demir yolunun istasyon ve garları demiryolu platformunun parçalarından sayılarak Türkiye'ye kalacaktır.

Madde 9: Osmanlı Hanedanının kurucusu Sultan Osman'ın büyük babası Süleyman Şah'ın Caber kalesinde bulunan ve Türk Mezarı adı ile tanınan kabri, çevresiyle birlikte, Türkiye'nin malı olarak kalacak ve Türkiye orada koruyucular bulundurup Türk bayrağını çekebilecektir."

4.2.2.1.7. Balkan Antantı

Öğretim programında *"Atatürk dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder."* Kazanımı ve *"d) Balkan Antantı ve Sadabat Paktı ele alınır."* açıklaması verilmiştir. Ders kitaplarında *"Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası"* başlıklı altıncı ünite içerisinde *"Balkan Antantı"* alt başlığı ile verilmiştir. Almanya ve İtalya'nın I. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden silahlanarak saldırgan bir politika izlemeleri üzerine Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalandığı belirtilmiştir. Üye devletlerin birbirlerinin sınırlarını tanımayı ve Balkanlardaki mevcut sınırları değiştirmek isteyen devletlere karşı birlikte önlem olarak hareket etmeyi kabul ettikleri metin içerisinde anlatılmıştır.

Balkan Antantı aslen üç madde ve bir ek protokolden oluşmaktadır. Bu antlaşmayı Türkiye adına dönemin Dışişleri Bakanı Tefrik Rüştu Aras imzalamıştır. Ders kitaplarında verilen maddelerin asılları şöyledir (Soysal, 2000: 455);

"Madde 1. Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya, kendilerinin tüm Balkan sınırlarının güvenliğini, karşılıklı olarak, güvence altına alırlar.

Madde 2. Yüksek Taraflar, bu antlaşmada gösterilmiş olan çıkarlarını bozabilecek olasılıklar karşısında alınacak önlemler konusunda aralarında görüşmeler yapmağı yükümlenirler...

Madde 3. Bu antlaşma tüm Bağlı Devletlerce imzalanır imzalanmaz yürürlüğe girecek ve olanaklı en kısa zamanda onaylanacaktır..."

4.2.2.1.8. Sadabat Paktı

Öğretim programında *"Atatürk dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder."* Kazanımı ve *"d) Balkan Antantı ve Sadabat Paktı ele*

alınır.” açıklaması verilmiştir. Ders kitaplarında “*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*” başlıklı altıncı ünite içerisinde “*Sadabat Paktı*” alt başlığı ile verilmiştir. İtalya’nın 1935’te Habeşistan’a saldırması üzerine Ortadoğu’da güvenliğin sağlanması için Tahran’da bir araya gelen Türkiye, İran, Irak ve Afganistan temsilcilerinin antlaşma imzaladıkları belirtilmiştir. Üye devletlerin birbirlerinin sınırlarına saygı göstermeyi birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeyecekleri anlatılmıştır.

Sadabat Paktı aslen dört maddeden oluşmaktadır. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras Türkiye adına antlaşmayı imzalamıştır. Metin içerisinde verilen maddelerin asılları şöyledir (Soysal, 2000:590):

“Madde 1. Bağlı Yüksek Taraflar birbirlerinin iç işlerine karışmaktan kesinlikle kaçınma siyaseti izlemeği yükümlenirler.

Madde 2. Bağlı Yüksek Taraflar, ortak sınırlarının dokunulmazlığına saygılı olmaği yükümlenirler.

Madde 3. Bağlı Yüksek Taraflar ortak çıkarlarını ilgilendiren uluslararası nitelikteki her türlü uyuşmazlıklarda, birbirleriyle dayanışmalarda bulunmak konusunda anlaşmışlardır.

Madde 4. Bağlı Yüksek Taraflardan her biri, hiç bir durumda, gerek yalnız olarak, gerek bir ya da bir kaç Devletle birlikte, içlerinden herhangi birine karşı hiç bir saldırı eylemine başvurmamaği yükümlenir.”

Ders kitaplarında metin içerisinde geçen antlaşmalarda orijinallerine göre bilimsel herhangi bir hata bulunmamaktadır. Olabildiğince özüne sadık kalarak sadeleştirme yapılmıştır. Sadece eksik verilen yerler bulunmaktadır. Ancak bu antlaşmaların hangi kaynağa dayanarak yazıldığı ve sadeleştirildiğine ders kitaplarında atıf yapılmamıştır.

4.2.2.2. Maddeleri Verilen Antlaşmalar

4.2.2.2.1. Mondros Ateşkes Antlaşması

Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri adına davranan İngiltere ile, 30 Ekim 1918 günü Mondros'ta bir Silah Bırakışımı Sözleşmesi imzalamıştır (Soysal, 2000: 10). Bu ateşkesin Öğretim programında kazanımı şu şekildedir: *“Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu değerlendirir.”* Kazanım açıklamasında ise *“Mustafa Kemal'in ve halkın tepkisi milli birlik ve beraberlik ile vatanseverlik açısından ele alınır.”*

Ders kitaplarında *“Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar”* adlı ikinci ünite içerisinde yer almıştır. *“İşgal Yıllarında Anadolu”* ve *“Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti”* alt başlıkları ile konu içeriği anlatılmıştır. Ders kitaplarında Mondros Ateşkesi olarak ifade edilmiştir. Ateşkes ve silah bırakışması eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak antlaşmanın aslında silah bırakışımı sözleşmesi olarak geçmektedir.

Ateşkesi imzalayan taraflardan İtilaf Devletleri adına İngiliz Amiral Calthorpe, Osmanlı Devleti adına Bahriye Nazırı Rauf Orbay tarafından Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda demirli bulunan Agamemnon zırhlısında imzalandığı anlatılmıştır. Antlaşmanın 7 maddesine yer verilmiştir (Baydar ve Öztürk, 2018: 49). Diğer ders kitabında 4 gün süren görüşmeler sonunda imzalandığı ifade edilmiştir. Ayrıca antlaşmanın 10 maddesine yer verilmiş ve *“Osmanlı Devleti'nin Egemenlik Haklarını Kısıtlayan Hükümler, Askeri Hükümler ve Ekonomik Hükümler”* olmak üzere üç başlık altında gruplandırılmıştır (Ataş ve Ataş, 2018: 42).

Mondros Ateşkes Antlaşması orijinal metni yirmi beş maddeden oluşmaktadır. Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan bu ateşkesin tüm maddelere yer verilmese de toplam kaç maddeden oluştuğuna ve de Türk Hükümeti adına sadece Rauf Orbay değil Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Reşat Hikmet Bey ve Genelkurmay'dan Yarbay Sadullah Bey'in de imzasının bulunduğu değinilmesi gerekmektedir. Ayrıca ateşkesin imzalandığı Limni Adasının Yunanistan'a bağlı ve Ege Denizi'nde olduğu

belirtilmelidir. Ders kitaplarında antlaşmanın düzenlenerek alındığı ve kaynağı belirtilmiştir.

Bu araştırmada antlaşmaların orijinal metinleri İsmail Soysal'ın Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)'ten alınmıştır. Ders kitaplarında Mondros Ateşkes Antlaşması'nın aşağıdaki maddelerinden bahsedilmiştir. Her maddenin altına ise orijinali aşağıdaki şekilde verilmiştir:

- *Boğazlar, açık olacak ve İtilaf Devletlerince işgal edilecektir (Baydar ve Öztürk, 2018: 49).*

- *Boğazlar açılacak, bu bölgelerdeki kaleler İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: *Madde 1. Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının açılması ve Karadeniz'e geçişin sağlanması; Çanakkale ve Karadeniz Boğazları kalelerinin Müttefiklerce işgal edilmesi*

- *Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli askerin dışında Osmanlı ordusu terhis edilecektir. Bütün savaş gemilerine, taşıt, araç, gereç, silah ve cephanelere el konulacaktır (Baydar ve Öztürk, 2018:49).*

- *Sınırların denetlenmesi ve iç düzenin korunması için gerekli olan birlikler dışında, Osmanlı orduları terhis edilecek; bütün savaş gemilerine, ordunun taşıt, araç, gereç, silah ve cephanesine el konacak (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: *Madde 5. Sınırların denetlenmesi ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli olan askeri birlikler dışında Türk Ordusunun gecikmeksizin terhis edilmesi (Birliklerin insan gücü ve konusu, daha sonra, Müttefiklerce Türk Hükümetine danışılarak, saptanacaktır).*

Madde 20. *Beşinci madde uyarınca terhis edilecek Türk ordusunun, taşıtlarıyla birlikte, araç ve gereçlerinin, silahlarının ve cephanesinin kullanılış biçimi konusunda verilebilecek buyrukların yerine getirilmesi*

- *Tüm telsiz, telgraf hatlarının kontrolü; Toros tünelleri ve bütün demiryollarının denetimi itilaf Devletleri tarafından sağlanacaktır (Baydar ve Öztürk, 2018: 49).*

Bütün haberleşme istasyonları (telsiz, telgraf vb.) İtilaf Devletleri'nce denetim altına alınacak (Ataş ve Ataş, 2018: 43).

- *Demir yolları denetim altına alınacak (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: Madde 12. Türk makamlarının haberleşmeleri dışında tüm telsiz telgraf ve kablo istasyonlarının Müttefiklerce denetim altına alınması.

Madde 15. Kafkasya demiryollarının şu sırada Türk denetimi altında bulunan bölümlerini de kapsamak üzere, tüm demiryollarında halkın gereksinimleri gereği gibi göz önünde tutulmak koşuluyla, Müttefik makamlarının bunları tümüyle diledikleri gibi kullanabilmeleri amacıyla, Müttefik Denetleme görevlilerinin yerleştirilmesi. Bu hüküm Batum'un Müttefiklerce işgalini de kapsar. Türkiye, Bakü'nün Müttefiklerce işgaline hiçbir biçimde karşı çıkmayacaktır.

- *İtilaf Devletlerinin esirleri derhal serbest bırakılacak, Osmanlı esirleri serbest bırakılmayacaktır (Baydar ve Öztürk, 2018: 49).*

- *Osmanlı Devleti'nin elindeki tüm savaş tutsakları serbest bırakılacak, buna karşılık Türk tutsaklar itilaf devletleri buyruğunda kalacak (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: Madde 4. Müttefik savaş tutsakları ve gözetiminde bulundurulmuş ya da tutsak bulunan Ermenilerin tümünün İstanbul'da toplanarak, hiç bir koşula bağlı olmaksızın, Müttefiklere teslim edilmesi

Madde 22. Türk tutsaklarının Müttefik Devletler buyruğunda tutulması. Askerlik çağı dışındaki Türk sivil tutsakların salıverilmesi konusu göz önünde tutulacaktır.

- *İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durum olursa herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilecektir (7. Madde) (Baydar ve Öztürk, 2018: 49)*

- *İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden herhangi bir durum hâlinde istedikleri bölgeleri işgal edebilecekler (7. Madde) (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: *Madde 7. Müttefiklerin, kendi güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkı bulunması*

- *Doğudaki altı vilayette (Sivas, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Erzurum, Van) karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu illeri İşgal edebilecektir (Baydar ve Öztürk, 2018: 49).*

- *Doğudaki altı ilde karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu bölgeleri de işgal edebilecekler (24. Madde) (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: *Madde 24. Altı Ermeni ilinde (Vilayati Sitte) karışıklık çıkarsa Müttefikler bu illerin herhangi bir bölümünü işgal etme hakkını ellerinde tutarlar.*

- *Brest-Litovsk barışından sonra İran ve Kafkasya'ya giren Osmanlı birlikleri derhal geriye çekilip dağıtılacak, Anadolu dışındaki Osmanlı birlikleri ise en yakın İtilaf Devletleri komutanlıklarına teslim olacak (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: *Madde 11. Kuzey-batı İran'daki Türk Birliklerinin gecikmeksizin savaş öncesi sınırların gerisine çekilmeleri için daha önce verilmiş bulunan buyruk yerine getirilecektir. Kafkasların (Trans- Caucasia, Maverai Kafkas) bir bölgesinin Türk Birliklerince daha önce boşaltılması buyrulmuş bulunmaktadır; bu bölgenin geri kalan bölümünün boşaltılmasına, oradaki durum Müttefiklerce incelendikten sonra, gerek görülürse, girişilecektir.*

- *Bütün liman ve tersanelerden İtilaf Devletleri yararlanabilecekler (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal metin: *Madde 8. Şu sırada Türk işgali altında olan tüm limanların ve barınakların Müttefik gemilerince özgürce kullanılması ve düşman tarafından kullanılmasının önlenmesi. Özdeş koşullar, ticaret ve ordunun terhisi amaçları için Türk sularında bulunan Türk ticaret gemilerine de uygulanacaktır.*

- *Kömür, akaryakıt vb. kaynaklarda satın alma kolaylığı sağlanacak (Ataş ve Ataş, 2018: 43).*

Orijinal Metin: *Madde 14. Ülkenin gereksinimleri karşılandıktan sonra, Müttefiklere Türk kaynaklarından kömür, akaryakıt ve deniz gereçleri satın alma kolaylıkları gösterilmesi, Bu nesnelere hiçbirini ihraç edilmeyecektir.*

Görüldüğü üzere Mondros Ateşkes Antlaşması'nın maddeleri genel olarak öğrencilerin anlayabileceği sadelikte ve özüne sadık kalınarak anlatılmıştır. Ancak orijinal metne göre 24. maddede vilayeti sitteden altı Ermeni ili olarak bahsedilirken, bu illerde bir Ermeni Devleti kurulacağı işaret edilirken; ders kitaplarında bu illerden Ermeni ili olarak bahsedilmemiştir.

Ders kitabında savaşı bitiren ateşkeslerden sonra barış antlaşmalarının esaslarının görüşüleceği 18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı, "*I. Dünya Savaşı'nın Sonu*" konu başlığı altında Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce verilerek kronolojik bir hata yapılmıştır. Ayrıca konu kısa bir paragraf ile çok yüzeysel geçilmiştir (Baydar ve Öztürk, 2018: 48). Henüz savaşı bitiren ateşkes antlaşması verilmeden barış antlaşmalarının esaslarının belirleneceği konferansın verilmesi öğrencilerde yanılgılara neden olabilir. Bu nedenle bu durumun düzeltilmesi konu sıralaması kronolojiye dikkat edilerek verilmesi gerekmekte ve büyük önem arz etmektedir.

4.2.2.2.2. Sevr Antlaşması

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ders kitabında bazı maddelerine doğrudan yer verilen, geçersiz bir barış antlaşması olan Sevr Barış Antlaşması'dır. Öğretim programında Sevr Barış Antlaşması'nın kazanımı şu şekildedir: "*İstanbul yönetiminin imzalanan Sevr Antlaşması'na karşı Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu değerlendirir.*" Ders kitaplarında "Milli Uyanış" "*Geçersiz Bir Antlaşma: Sevr Antlaşması*" ve "*Uygulanmayan Bir Antlaşma: Sevr*" başlıkları altında verilmiştir. Antlaşmanın önemli görülen 10 maddesine yer verilmiştir. Toplamda 433 maddeden oluştuğu ise bilgi notu olarak belirtilmiştir. Her iki ders kitabında da Sevr antlaşması Meclis-i Mebusan tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmediği

anlatılmıştır. Ancak İtalya dışında hiçbir akit devletin parlamentosu tarafından da onaylanmayan bir antlaşmadır (Turhan, 2011; 1). Bu antlaşmayı Osmanlı Devleti adına General Hadi Paşa, Rıza Tevfik Bey ve Reşat Halis Bey imzalamışlardır. Sevr Barış Antlaşmasının orijinal maddeleri İbrahim Sadi Öztürk'ün⁶ “Sevr Antlaşması Tam Metin” isimli kitabından alınmıştır.

Ders kitaplarında verilen maddeleri ve orijinalleri şöyledir:

- *Doğu Trakya, Batı Anadolu ve Ege adaları Yunanistan'a bırakılacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).

- *Ege Bölgesi, Doğu Trakya ve diğer Ege adaları Yunanistan'a verilecek* (Ataş ve Ataş, 2018: 63).

Orijinal Metin: *Bölüm II. Türkiye'nin Sınırları Madde 27 ile belirlenmiştir. Ege Adaları'nın ise Yunanistan'a verildiği madde ise III. Bölüm Siyasal Hükümler Madde 84 ile belirtilmiştir* (bkz. Ek 1).

- *Suriye Fransa'ya, Arabistan ve Irak İngiltere'ye, Güneybatı Anadolu, Rodos ve On iki Ada İtalya'ya bırakılacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).

- *Antalya, Konya, İçbatı Anadolu ve On İki Ada İtalya'ya bırakılacak* (Ataş ve Ataş, 2018: 63).

- *Irak ve Ürdün başta olmak üzere Arap topraklarında İngilizler manda yönetimi kuracak* (Ataş ve Ataş, 2018: 63).

Orijinal Metin: *Bölüm III Siyasal Hükümler Madde 94 ile Suriye ve Irak mandater devlete verilmiştir. On iki Ada'nın İtalya'ya bırakılacağı Madde 122'de verilmiştir* (bkz. Ek 1).

- *Doğu Anadolu'da iki yeni devlet kurulacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).

⁶ Ankara Eski Senatörü

- *Suriye, Irak ve Türkiye arasındaki bölgede bir Kürt devleti kurulacak (Ataş ve Ataş, 2018: 64).*

- *Türkiye, Ermenistan'ı özgür ve bağımsız bir devlet olarak tanıyacak, bu devletin sınırlarını ABD Başkanı Wilson çizecek (Ataş ve Ataş, 2018: 64).*

Orijinal Metin: *Madde 88. Türkiye diğer Müttefikler gibi Ermenistan'ı özgür ve bağımsız bir Devlet olarak tanıdığını bildirir.*

Madde 89. Öteki Bağlı Yüksek Taraflar gibi, Türkiye ile Ermenistan'da Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis illerinde Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın saptanması konusunu Amerika Birleşik Devletleri Başkanının hakemliğine sunmayı ve bu konudaki kararını olduğu kadar, Ermenistan'ın denize çıkışı ile sözü geçen sınıra bitişik bütün Osmanlı Topraklarının askerden arındırılmasına ilişkin ileri sürebileceği bütün hükümleri kabul etmeye karar vermişlerdir.

Madde 90. 89. madde uyarınca sınır saptanması, sözü geçen iller topraklarının tümünün ya da bir kesiminin Ermenistan'a devrine yol açacak olursa, Türkiye, bu toprak üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından karar tarihinden başlamak üzere geçerli olarak vazgeçtiğini şimdiden bildirir, işbu antlaşmanın Türkiye'den ayrılan topraklara uygulanacak hükümleri o andan başlayarak bu topraklarda da uygulayacaktır.

Madde 62. Fırat'ın doğusunda, ileride saptanacak Ermenistan'ın güney sınırının güneyinde ve 27. maddenin II/2. ve 3. fıkralarındaki tanıma uygun olarak saptanan Suriye ve Irak ile Türkiye sınırının kuzeyinde, Kürtlerin nüfusça üstün bulunduğu bölgelerin yerel özerkliğini işbu antlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak altı ay içinde İstanbul'da toplanan ve İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinin atadığı üç üyeden oluşan bir Komisyon hazırlayacaktır. Herhangi bir sorun üzerinde oybirliği oluşmazsa, bu sorun, komisyon üyelerince, bağlı oldukları Hükümetlerine götürülecektir. Bu plan, Süryani-Geldaniler ile bu bölgelerin içindeki öteki etnik ve dinsel azınlıkların korunmasına ilişkin tam güvenceleri de kapsayacaktır. Bu amaçla, İngiliz, Fransız, İtalyan, İran'lı ve Kürt temsilcilerden oluşan bir Komisyon incelemelerde bulunmak ve işbu antlaşma

uyarınca, Türkiye sınırının İran ile birleşmesi durumlarında, Türkiye sınırında yapılması gerekebilecek düzeltmeleri kararlaştırmak üzere bu yerleri ziyaret edecektir.

Madde 64. İşbu Antlaşmanın yürürlüğe konuşundan bir yıl sonra 62. Maddede belirtilen bölgedeki Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Konseyine başvururlarsa ve Konseyde bu nüfusun bu bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varırsa ve bu bağımsızlığı onlara tanımayı Türkiye'ye önerirse, Türkiye buna uymayı ve bu bölgeler üzerinde bütün haklarından vazgeçmeyi, şimdiden yükümlenir.

- *İstanbul Osmanlı Devleti'nin başkenti olarak kalacak fakat azınlıkların hakları gözetilmezse şehir Türklerin elinden alınacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).*

- *İstanbul ve çevresi ile Anadolu'nun bir bölümü Osmanlı Devleti'nde kalacak, azınlık hakları gözetilmez ise İstanbul Türklerin elinden alınacak (Ataş ve Ataş, 2018: 63).*

Orijinal metin: Madde 36. İşbu Antlaşmanın hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Bağlı Yüksek Taraflar, Osmanlı Hükümetinin İstanbul üzerindeki haklarına ve sıfatlarına dokunulmaması ve bu Hükümetle Majeste Padişah'ın bu kentte oturmak ve bu kenti Osmanlı Devletinin başkenti tutmak bakımından özgür olduklarında görüş birliği içindedir.

Bununla birlikte, Türkiye, İşbu Antlaşma ile bunu tamamlayan Antlaşmaların ve sözleşmelerin hükümlerine, özellikle soy, din ve dil azınlıklarının haklarına dürüst, bir biçimde saygı göstermekte kusu ederse, Müttefik devletler, yukarıda belirtilen hükmü değiştirmek hakkını kesinlikle saklı tutarlar, ve Türkiye, bu bakımdan alınacak bütün kararları kabul etmeği şimdiden yükümlenir.

- *Azınlıkların hakları genişletilecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).*

- *Azınlıklara genişletilmiş haklar verilecek (Ataş ve Ataş, 2018: 63).*

Orijinal Metin: *Bölüm IV Azınlıkların korunması 141 ila 147. maddeler kapsamında verilmiştir. Madde 141. Türkiye, Türkiye’de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olmak, dil, soy ya da din ayrımı yapılmaksızın, yaşamlarını ve özgürlüklerini korumayı, tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir. Türkiye’de oturan herkes, her inancın, dinin ya da mezhebin gereklerini, ister açıkta, ister özel olarak özgürce yerine getirme hakkına sahip olacaktır.*

Yukarıdaki paragrafta öngörülen hakkın özgürce yerine getirilmesine karşı herhangi bir saldırı, mezhep hangisi olursa olsun, aynı cezalarla cezalandırılacaktır.

- *Boğazlar içinde Türklerin bulunmadığı uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecek, savaş zamanı dahi bütün gemilere açık olacak. Bu komisyonun ayrı bütçesi ve bayrağı olacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).*

- *Boğazlar bütün devletlerin gemilerine açık olacak, uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecek, bu komisyonda Türk üye bulunmayacak (Ataş ve Ataş, 2018: 63).*

Orijinal Metin: *Bölüm III Siyasal Hükümler, Kesim II Boğazlar, 37-61. Maddeler kapsamında verilmektedir.*

Madde 37. Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazı’nı kapsayan Boğazlarda gemilerin gidiş-gelişi (ulaşımı), gelecekte, gerek barış zamanında gerek savaş zamanında, bayrak ayrımı yapmaksızın, bütün ticaret ve savaş gemileriyle askerlik ve ticaret uçaklarına açık olacaktır.

Milletler Cemiyeti Konseyinin bir kararının uygulanması dışında, bu sular abluka edilemez, buralarda hiçbir savaş hakkı kullanılamaz ve hiçbir düşmanca eylemde bulunulamaz.

Madde 42. Komisyon işbu Antlaşma ile kendisine tanınan yetkileri, yerel Hükümetten tümüyle bağımsız olarak kullanacaktır. Komisyonun özel bir bayrağı, özel bir bütçesi ve kendisine özgü bir örgütü olacaktır.

- *Zorunlu askerlik kaldırılacak, asker sayısı sınırlandırılacak ve ordunun ağır silahı olmayacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).

- *Osmanlı ordusu, jandarma gücü dâhil 50.700 kişi ile sınırlı olacak. Osmanlı kara kuvveti, gönüllü olarak askere yazılanlardan oluşacak* (Ataş ve Ataş, 2018: 63).

Orijinal metin: *Madde 152. Türkiye'nin bulundurabileceği kara kuvvetleri yalnız şunlar olacaktır:*

- *Padişahın özel koruma birliği (Hassa Kıtaatı);*

- *İçeride düzen ve Güvenliği sağlamakla ve azınlıkların korunmasını güvence altına almakla görevli, jandarma birlikleri;*

- *Önemli karışıklık durumunda, jandarma birliklerini destekleyecek ve gerektiğinde sınırların denetlenmesini sağlayacak özel birlikler.*

Madde 153. İşbu Antlaşmanın yürürlüğe girişini izleyecek altı ay içinde, 152. Maddede öngörülenler dışında kara kuvvetleri terhis edilecek ve dağıtılacaktır.

Madde 155. 152. maddenin 2. ve 3. Fıkralarında sayılan kuvvetlerin toplam personeli, kurmay kurulları, subaylar, eğitim personeli ve donatım birliklerim de kapsamak üzere, 50 000 kişiyi geçmeyecektir.

- *Osmanlı devleti savaş tazminatı ödeyecek* (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).

Orijinal Metin: *Bölüm III. Mali Hükümler, Madde 231. Türkiye, Almaya ile Avusturya-Macaristan'ın Müttefik devletlere karşı açmış olduğu savaşa katılmakla, tümüyle ödemesi gereken her çeşit kayıplara ve özverilere uğrattığını kabul eder. Öte yandan, Müttefik Devletler, Türkiye'nin kaynaklarının bu tazminatı tümüyle karşılamaya yeterli olmadığını kabul ederler. Bu durumda işbu antlaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan yeni toprak dağılımının, Türkiye'ye eski Osmanlı İmparatorluğu gelirlerinden ancak bir bölümünü bırakacağı göz önünde tutularak, Müttefik Devletlerce, Osmanlı Hükümetinden, yalnız işbu Antlaşmanın bu bölümündeki*

hükümlerle, IX. Bölümü (Ekonomik Hükümler) saklı kalmak koşuluyla, tüm tazminat istemelerinden vazgeçilmiştir...

- *Kapitülasyonlardan bütün devletler faydalanacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).

- *Kapitülasyonlardan tüm devletler yararlanacak* (Ataş ve Ataş, 2018: 63).

Orijinal metin: *Madde 261. Antlaşmalardan, sözleşmelerde ve yapıla gelişlerden (teamüllerden) doğan kapitülasyonlar rejimi, 1 Ağustos 1914'den önce, bu rejimin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yararlanan Müttefik Devletler yararına yeniden kurulacak ve 1 Ağustos 1914'de bu rejimden yararlanmayan Müttefik Devletler yararına genişletilecektir.*

- *Osmanlı Devleti'nin maliyesi itilaf Devletlerinin denetiminde olacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 68).

- *Osmanlı kaynaklarını korumak ve artırmak için bir mali komisyon kurulacak, bu komisyon Osmanlı bütçesini kontrol edecek* (Ataş ve Ataş, 2018: 63).

Orijinal Metin: *Bölüm III. Mali Hükümler, Madde 231....Türkiye'ye bir ölçüde destek olmak ve yardımda bulunmak isteyen Müttefik Devletler, Osmanlı Hükümetiyle, danışma oyu bulunacak bir Osmanlı Komiserinin de katılacağı ve başlıca ilgili Müttefik Devletler olan Fransa, Britanya İmparatorluğu ve İtalya'nın birer temsilcisinin bulunacağı, bir Maliye Komisyonu kurulmasını kararlaştırmışlardır...*

Madde 232. Maliye Komisyonu, Türkiye'nin kaynaklarını korumak ve arttırmak için uygun göreceği önlemleri alacaktır...

- *Osmanlı Hükümeti, geçerli neden olmaksızın hiçbir ulusun bilginlerini kazı yapmaktan yoksun bırakamayacak* (Ataş ve Ataş, 2018: 63).

Orijinal Metin: *Bölüm XIII. Çeşitli Hükümler, Madde 421. Ek. 7. Kazı yapmak izni yalnız yeterli arkeoloji deneyi olduğu konusunda güvence gösteren kişilere*

verilecektir. Bu izinleri verirken, Osmanlı Hükümeti, geçerli neden olmaksızın, hiçbir ulusun bilim adamlarını izinden yoksun bırakacak biçimde davranmayacaktır...

Ders kitabında antlaşmanın verilen maddelerinden doğuda iki yeni devlet kurulacağı belirtilmiş ancak bu devletlerin isimleri verilmemiştir (Baydar ve Öztürk, 2018: 68). Bu devletlerin Ermenistan ve Kürdistan olduğu belirtilmelidir.

Ders kitaplarında antlaşmaların asıl metinleri olabildiğince öğrencilerin anlayabileceği seviyede sadeleştirilerek aktarılmıştır. Antlaşmanın aslına sadık kalmıştır. Ancak ders kitabında maddelerin hangi kaynaktan alınarak sadeleştirildiği verilmemiştir (Ataş ve Ataş, 2018: 63). Aynı zamanda orijinal metindeki bazı maddelerin ders kitaplarında birleştirilerek tek madde gibi verildiği görülmektedir.

4.2.2.2.3. Türk Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması

Türkiye-Afganistan Dostluk Antlaşması 1 Mart 1921 de İstiklâl Harbi devam ederken Moskova'da imzalanmıştır. “*Milli Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.*” Kazanımı ve “*Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun kabul edilmesi, Londra Konferansı, Afganistan ile dostluk antlaşması, İstiklal Marşı’nın kabul edilmesi ve Moskova Antlaşması’na değinilir.*” Açıklaması ile öğretim programında yer almıştır. Üçüncü Ünite: “*Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*”, “*Türk Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması*” ve “*Afganistan ile Dostluk ve Dayanışma Antlaşması*” başlıkları altında verilmiştir. Antlaşma aslen on maddeden oluşmaktadır. Bu antlaşmanın çeşitli özellikleri vardır. Türkiye, Afganistan’ın bağımsızlığını açıkça, Afganistan da, Türk Devleti’nin temsilcisi olarak, Ankara Hükümetini tanımaktadır. Bir diğer önemli özelliği ise tarihte ilk kez bir antlaşma ile doğu uluslarının uyanışından, onların bağımsızlık ve özgürlüğünden söz edilmektedir. Bu Mustafa Kemal’in uluslararası alanda açtığı çığırın ilk somut sonuçlarından biridir. Antlaşmanın son bir özelliği de yeni Türkiye’nin ilk kez bir doğu ülkesine yardım yapmasını öngörmesidir ki bu yardım uzun yıllar devam edecektir (Soysal, 2000: 24). Ders kitabında değinilen maddeler ve asılları şöyledir:

• *Türk Devleti gönülden bağlarla bağlı bulunduğu Afgan Devleti'ni tanıır* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

Orijinal Metin: *Madde 1: Çok şükür bağımsız bir yaşam sürdüren Türkiye Devleti, içtenlikle ve gönülden bağlar ile bağlı bulunduğu yüce Afganistan Devletini gerçek anlamıyla bağımsız tanımayı bir görev bilir.*

Madde 2: Bağlılık yüksek taraflar, tüm Doğu uluslarının kurtuluş, bütünüyle özgürlük ve bağımsızlık hakkına sahip olduklarını ve bunlardan her ulusun istediği herhangi bir rejim ve hükümet biçimi ile kendisini yönetmekte özgür olduğunu açıklar; Buhara ve Hayve Devletlerinin bağımsızlığını tanırlar.

• *Taraflar, emperyalist devletler tarafından herhangi birine yapılmış saldırıyı kendine yapılmış sayarak elindeki bütün imkanlarla yardıma koşmayı kabul ederler* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

Orijinal Metin: *Madde 4. Bağlı taraflardan biri, Doğuyu istila, ya da sömürge yapma siyasetini izleyen herhangi bir emperyalist devlet tarafından ötekine yapılacak saldırıyı bizzat kendine yapılmış sayarak, elindeki araçlar ve olanaklarıyla, onu püskürtmeyi kabul eder.*

• *Afgan Devleti, Halifeliği elinde bulunduran Türkiye'nin bu alandaki liderliğini kabul eder* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

Orijinal Metin: *Yüce Afganistan Devleti, yüzyıllardan beri İslamiyete önderlik ve ona üstün görevler yapmış olan, Hilafet dünyasını elinde tutan Türkiye'nin bu alanda lider olduğunu, bu fırsattan yararlanarak da, açıklar.*

Ders kitapları ile orijinal metinler örtüşmektedir. Ancak bu antlaşmanın maddeleri verilirken Türkiye'nin Afganistan'a uzun yıllar yaptığı eğitim ve askeri alanlarındaki yardımların belirtilmesi de gerekmektedir. Çünkü ders kitabı içerisinde antlaşma içeriği anlatılırken uzun yıllar sürecek bir dostluğun başladığından bahsedilmektedir. Aynı zamanda taraf devletlerin birbirlerinin aleyhinde olan bir

antlaşmayı imzalamamayı da taahhüt etmektedir. Bu maddenin de verilmesi gerekmektedir (Baydar ve Öztürk, 2018: 86). Bu maddeler ise şu şekildedir:

Madde 5: Bağlı taraflardan her biri, ötekinin anlaşmazlık içinde bulunduğu üçüncü devletin çıkarlarına uygun, ya da öteki bağlı tarafın çıkarlarına zararlı herhangi bir devletlerarası antlaşma ve sözleşme yapmamayı ve herhangi bir devletle antlaşma imzalayacağı zaman öteki tarafa haber vermeyi yükümlenir.

Madde 7: Türkiye Afganistan'a kültür alanında yardım etmeyi, öğretmen ve subay göndermeyi ve bu öğretmenler ve subayların en az beş yıl görevde kalmasını ve bu sürenin sonunda, Afganistan isterse yeniden eğiticiler göndermeyi yükümlenir.

4.2.2.2.4. Moskova Antlaşması

Türkiye ile Sovyet Rusya arasında 16 Mart 1921 tarihinde Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma aslen on altı madde ve bir ekten oluşmaktadır. Ders kitaplarında Afganistan'la imzalanan Dostluk antlaşmasıyla aynı ünite ve kazanım içerisinde verilmiştir. Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki durumu ile sonucunda Türkiye ile ortak tehlikelerden dolayı yakınlaşmaları ve çizilen doğu sınırı anlatılmaktadır. Ders kitaplarında değinilen maddeler ve asılları şöyledir:

- *Taraflar birbirlerine zorla kabul ettirilmek istenen bir antlaşmayı tanımayacaklardır* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

- *Bu antlaşmada geçen "Türkiye" terimi Misakımilli sınırlarını tanımlamaktadır* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

Orijinal metin: *Madde 1. Bağlı taraflar, herhangi birine zorla kabul ettirilmek istenilen bir barış antlaşması ya da başka bir uluslararası bağıtı tanımamayı ilke olarak benimserler. Rusya Sovyetleri Sosyalist Federal Cumhuriyeti Hükümeti, Bugün Büyük Millet Meclisince temsil edilmekte olan Türkiye'ye ilişkin hiç bir uluslararası bağıtı tanımamayı kabul eder. İşbu Antlaşmada yazılı "Türkiye" terimi ile 28 Kasım 1920 gün İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan tarafından düzenlenip*

tüm devletlere ve basına bildirilen Misak-ı Milli'nin kapsadığı topraklar anlaşılacaktır...

- *Türkiye Batum'u Gürcistan'a bırakacaktır* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

- *Sovyetler Birliği Batum'un Gürcistan'a bırakılması şartıyla Gürcistan'a bırakıldı* (Ataş ve Ataş, 2018: 81).

Orijinal Metin: Madde 2. Türkiye, işbu Antlaşmanın birinci maddesinde gösterilen sınırın kuzeyinde Batum Livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti limanı üzerindeki egemenlik hakkını, şu koşullarla, Gürcistan'a bırakmaya razı olur...

- *Taraflar, iki taraf arasında bugüne kadar yapılan bütün antlaşmaların hükümsüz olduğunu kabul ederler* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

- *Sovyetler Birliği, Sevr Antlaşmasını ve Çarlık Rusya'sının Osmanlı Devleti ile yaptığı antlaşmaları geçersiz saydı. Böylece Sovyetler Birliği, kapitülasyonlardan kendi isteği ile vazgeçmiş oldu* (Ataş ve Ataş, 2018:81).

Orijinal Metin: Madde 6. Bağlı taraflar iki ulus arasında şimdiye dek yapılan tüm antlaşmaların kendilerinin karşılıklı çıkarlarına uygun olmadığını kabul ederler. Böylece, bu antlaşmaların geçersizliği ve ortadan kaldırılmışlığı konusunda görüş birliğine sahiptirler...

Madde 7. Rusya Sovyetleri Sosyalist Federal Cumhuriyeti Hükümeti, Kapitülasyonlar yönetiminin her ülkenin ulusal gelişmesinin özgürce sürmesi ve egemenlik haklarını bütünüyle kullanmasıyla bağdaşmadığını kabul ederek, Türkiye'de bu yöntemle herhangi bir biçimde ilişkili her türlü yetkilerinin ve hakların kullanılmasını geçersiz ve kaldırılmış sayar.

- *Boğazlarla ilgili hususlar, Karadeniz'e kıyısı olan devletler arasında yapılacak bir konferansla belirlenecektir* (Baydar ve Öztürk, 2018: 86).

Orijinal Metin: Madde 5. Boğazların tüm ulusların ticaretine açılması ve geçiş özgürlüğünün sağlanması için, Bağlı Taraflar, Karadeniz ve Boğazların bağlı

olacağı rejimin kesin biçimde hazırlanması işinin kıyı devletlerinin temsilcilerinden oluşmak üzere, daha sonra yapılacak olan bir konferansa bırakılmasını uygun bulurlar. Şu da var ki, bu konferansta alınacak kararların Türkiye'nin salt egemenliğine ve Türkiye ile onun başkenti olan İstanbul'un güvenliğine hiç bir zarar getirmemesi gerekir.

4.2.2.2.5. Mudanya Ateşkes Antlaşması

Bu antlaşma, 15 Mayıs 1919 günü Yunan Ordusunun İzmir'e çıkışı ile başlayan Türk Yunan Savaşına son vermekle birlikte, Türkiye'nin Trakya sınırının Ankara hükümetinin istediği biçimde çizilmesi gerektiğini de Müttefiklere kabul ettirmekle, Lozan Barış görüşmelerinde toprak sorununun çözümlenmesini kolaylaştırmıştır (Soysal, 2000: 69). Mudanya Ateşkes Antlaşması, Türk Milli Mücadelesi'nin başarıları üzerine oturtulacak bir oluşum olmakla birlikte, nihai barış antlaşmasının temellerini de oluşturmuştur. Bu bağlamda, Türk bağımsızlığının İtilaf Devletlerince onaylanışının onurlu bir belgesi olarakta, tarihteki mümtaz yerini almıştır (Eyyupoğlu, 1998: XI). Toplamda 14 maddeden oluşmakta olup Türkiye adına Tümgeneral İsmet İnönü, Fransa adına General Charpy, İtalya adına General Monbelli, İngiltere adına General Harrington imzalamıştır. Ders kitabında Yunanistan'ı İngiltere'nin temsil ettiğinden bahsedilse de Mudanya görüşmelerine Yunanistan adına General Mazarikis başkanlığında bir kurul katılmıştır. Sözleşmeyi imzalama yetkisi olmadığını belirterek Sözleşmeyi imzalamaktan kaçınmıştır (Soysal, 2000: 69).

Öğretim programında: *“Sakarya Meydan Savaşı'nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz'un başarılı olmasında Mustafa Kemal'in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur.”* kazanımı ve *“Kars Antlaşması, Ankara Antlaşması ve Mudanya Ateşkes Antlaşması üzerinde durulur.”* açıklaması ile ifade edilmiştir. Ders kitaplarında 3. Ünite “Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!”, “Mudanya Ateşkes Antlaşması” alt konu başlığı ile yer almaktadır. Mudanya Ateşkes Antlaşması İstiklâl Harbi'nin silahlı safhasını bitirmiştir.

Ders kitaplarında verilen maddeler ve asılları şöyledir:

- *Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 97)*

- *Sözleşmenin yürürlüğe girmesi üzerine Türk-Yunan silahlı kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacak (Ataş ve Ataş, 2018: 98).*

Orijinal metin: *Madde 1. İşbu sözleşmenin yürürlüğe girmesi üzerine Türk ve Yunan silahlı kuvvetleri arasında çarpışmalar durdurulacaktır.*

- *Yunan işgal kuvvetleri on beş gün içinde Doğu Trakya'yı boşaltacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 97).*

- *Bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra Yunan Kuvvetleri Doğu Trakya'dan çekilecek (Ataş ve Ataş, 2018: 98).*

- *Doğu Trakya'nın Yunan askerleri tarafından boşaltılması, bu ateşkesin yürürlüğe girmesini izleyen ilk 15 gün içinde gerçekleştirilecektir. Otuz gün içerisinde de bölge Türk mensuplarına bırakılacaktır (Ataş ve Ataş, 2018: 98).*

Orijinal metin: *Madde 6. Jandarmada birlikte olmak üzere, Yunan sivil memurları en kısa bir süre içinde çekilecektir. Yunan memurları her yönetim bölgesinden çekildikçe Sivil yönetim Mütteliklerin memurlarına bırakılacak ve onlarca da olanaklı ise o gün Türk memurlarına geçirilecektir. Bu el değiştirme işlemi Trakya'nın baştanbaşa Yunan kuvvetlerince boşaltılmasının bitimi üzerine en çok otuz gün içerisinde son bulmuş olacaktır.*

- *TBMM Hükümeti, barış antlaşması imzalanıncaya kadar Marmara ve Doğu Trakya'ya asker konuşlandırmayacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 97).*

Orijinal metin: *Madde 13. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Barış Antlaşmasının onaylanmasına değin, Doğu Trakya'ya kuvvet geçirmemeği, orada bir ordu toplamamağı, ve bulundurmamağı yükümlenir.*

• *TBMM Hükümeti'ne devredilen yerlerin güvenliğini sağlamak için ulusal jandarma güçleri gönderilecektir. Subaylarda dahil olmak üzere jandarma gücü sekiz bin kişi olacaktır (Ataş ve Ataş, 2018: 98).*

Orijinal Metin: Madde 7. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin, memurlarıyla birlikte, yerel düzen ve birlikteliğin sürdürülmesi ve sınır ve demiryollarının korunması için, kesinlikle zorunluluk duyulan sayıda, jandarma kuvvetleri de bulunacaktır. Bu kuvvetlerin toplamı, subaylarıyla birlikte sekiz bini aşmayacaktır.

• *İstanbul ve Boğazlar TBMM hükümeti'ne bırakılacaktır (Ataş ve Ataş, 2018: 98).*

Bu şekilde bir antlaşma maddesi orijinal metinde bulunmamaktadır.

• *İtilaf Devletleri askerleri barış yapıncaya kadar İstanbul'da kalacaktır (Ataş ve Ataş, 2018: 98).*

Orijinal metin: Madde 12. Müttefik Devletler kuvvetleri şimdi buldukları topraklarda kalacaklardır. Bu topraklara Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Barış konferansının kararlarına değin, saygılı olmağı üstlenir. İşbu topraklar şunlardır:

İstanbul Yarımadasında: Karadeniz kıyısında Pedima'nın yedi kilometre kuzeybatısındaki bir noktadan, Istranca, Mertekli, Kışağlı, Sinekli, Karasınan Çiftliği, Kadıköy, Yenice, Kadurina Çiftliği, Kalikratya'ya dek (tüm bu yerler içeride kalmak üzere) uzanan çizginin doğusundaki yarımadaanın tümü;

Gelibolu Yarımadasında: Balıkburnu, Saros Burnu, Bolayır ve Soğluma ağzı(tüm bu yerler içeride kalmak üzere) çizgisinin güneyinde kalan Gelibolu Yarımadasının tümü.

Mudanya Ateşkesi orijinal metinde Silah Bırakışımı Sözleşmesi olarak geçmektedir. Bu ateşkes Mondros Ateşkes Antlaşmasının yerine geçmekle beraber Sevr Barış Antlaşmasının da geçersiz bir antlaşma olduğunun İtilaf Devletlerince

kabul edildiğinin bir göstergesidir. Öğretim programında bu antlaşmaların doğrudan kazanımı bulunurken onları yürürlükten kaldıran Mudanya Ateşkesi açıklamalar kısmında kendine yer bulabilmiştir. Ders kitaplarında bu denli önemli bir antlaşmaya yeterince önem verilmediği görülmektedir.

Ders kitabında bulunan *“İstanbul ve Boğazlar TBMM hükümetine bırakılacaktır.”* şeklinde bir madde orijinal metinde bulunmamaktadır. Büyük Taarruz ile Türk Ordusu 9 Eylül’de İzmir’e ertesi gün ise Bursa’ya girmesi üzerine İtilaf Devletleri Doğu Trakya ve Boğazlar bölgesinin barış antlaşmasından sonra boşaltacağını belirterek askeri hareketin durdurulmasını ve ateşkes imzalanmasını teklif etmişlerdir⁷. Ardından imzalanacak olan Lozan Barış Antlaşmasında dahi Boğazların egemenliği tam olarak elde edilememiştir. Ayrıca verilen bu madde ile *“İtilaf Devletleri askerleri barış antlaşması yapılıncaya kadar İstanbul’da kalacaktır.”* maddesi ile çelişmektedir (Ataş ve Ataş, 2018: 98). Bu durum öğrenci ve öğretmenlerde hem yanlış bilgilenme hem de bilgi karmaşasına neden olacaktır. Bu bilgilerin düzeltilerek doğru bir şekilde verilmesi gerekmektedir.

4.2.2.2.6. Lozan Barış Antlaşması

Lozan Barış Antlaşması doğrudan bazı maddeleri verilen antlaşmaların içerisinde en önemlisidir. İstiklal Harbi’ni kazanan Türkiye’nin Misak-ı Milli ilkeleri çerçevesinde dünyada var olma belgesidir. İtilaf Devletleri ile eşit koşullar altında imzalanmıştır. Türkiye’nin yetkili temsilcisi, baş murahhas olarak Dışişleri Bakanı (Edirne milletvekili) İsmet İnönü, Sağlık Bakanı Dr. Rıza Nur (Sinop Milletvekili), Hasan Saka (Trabzon milletvekili) ile birlikte bir heyet katılmıştır.

Lozan Barış Antlaşması öğretim programında iki ünite içerisinde ifade edilmiştir. İlki *“Lozan Antlaşması’nın sağladığı kazanımları analiz eder.”* Diğeri *“Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.”* kazanımları ile ve *“ a) Lozan Barış Antlaşması, Atatürk dönemi Türk dış politikasının temel ilkeleri ile ilişkilendirilir. b) Yabancı Okullar, Dış Borçlar*

⁷ Orijinal metin 12. Madde

Sorunu, Musul Sorunu, Nüfus Mübadelesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi Atatürk Dönemi Türk dış politikası açısından ele alınır.” açıklaması verilmiştir. Bu doğrultuda ders kitaplarında da iki ünite içerisinde geçmektedir. Birincisi üçüncü ünite dahilinde ders kitaplarında *“Türkiye’nin Tapu Senedi: Lozan Antlaşması”* ve *“Bağımsızlığın Teminatı: Lozan Barış Antlaşması”* konu başlıkları altında verilmiştir. İkincisi ise altıncı ünite *“Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası”* ile *“Atatürk döneminde Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmeler”* alt başlıkları ile anlatılmıştır. 6. üniteye antlaşmadan sonra uygulama sırasında meydana gelen sorunlar anlatılmış maddelere yer verilmemiştir.

İsviçre’nin Lozan kentinde imzalanan antlaşma, birincisi Barış Antlaşması, ikincisi onu bütünleyen Ekler, üçüncüsü Türkiye ile kimi Batı Devletleri arasında verişilen Mektuplar olmak üzere üç çeşit metinden oluşur. Barış antlaşması 143 maddedir (Soysal, 2000: 80). İlk 29 maddesi sınırlar ile, 30-36. Maddeleri uyrukluk ile, 37-45. Maddeleri azınlıklar ile, 46- 63. Maddeler parasal hükümler, 64-100. Maddeler ekonomik hükümler, 101-136 ulaşım yolları ve sağlık işleri, 137- 143 genel hükümleri içermektedir. Ders kitaplarında maddeler öğrencilerin anlayabileceği şekilde sadeleştirilmiş, maddelerin özü bozulmadan verilmeye çalışılmıştır. Yaklaşık olarak 20 maddeye yer verilmiştir. Ders kitaplarında verilen antlaşma maddeleri ve asılları şöyledir:

- *Yunanistan, Karaağaç ve çevresini savaş tazminatı olarak Türkiye’ye verecek* (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).

- *Yunanistan Karaağaç kasabasını savaş tazminatı olarak Türkiye’ye verdi* (Ataş ve Ataş, 2018:102).

Orijinal madde: XV. Karaağaç Bölgesi ile İmroz ve Bozcaada’ya ilişkin olarak Biritanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Türkiye’nin İmzaladığı Protokol: I. Meriç ile bugünkü antlaşmanın 2. Maddesinin (2) sayılı fıkrasında belirlenen Türk Yunan sınırı arasında kalıp Türkiye’ye geri verilecek olan topraklar en geç 15 Eylül 1923’te Türk makamlarına teslim olunacaktır. Şu koşulla ki, söz konusu antlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanması,

İstanbul'daki Müttefikler Yüksek Komiserleri aracılığı ile, Yunan Hükümeti'nin o güne dek bildirilmiş olmalıdır. Eğer bildiri yukarıda yazılmış günde yapılmamış bulunuyorsa, söz konusu toprakların teslim işlemi, bildiri gününden başlamak üzere, 15 günlük bir süre içinde yapılacaktır.

- *Türkiye-Yunanistan sınırı, Meriç Nehri olacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Meriç Nehri sınır olarak kabul edildi. Yunanistan Karaağaç kasabasını savaş tazminatı olarak Türkiye'ye verdi. Batı Trakya Yunanistan'a, Doğu Trakya ise Türkiye'ye bırakıldı (Ataş ve Ataş, 2018:102).*

Bulgaristan sınırı 1913 İstanbul Antlaşması'nda olduğu gibi Meriç Nehri sınır kabul edildi (Ataş ve Ataş, 2018:102).

Orijinal metin: Madde 2. Karadeniz'den Akdeniz'e dek Türkiye'nin sınırı aşağıdaki biçimde saptanmıştır. Birincisi Bulgaristan ile: Rezvaya ağzından Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarının Meriç üzerinde kesiştiği noktaya dek; Bulgaristan'ın bugün çizilmiş olduğu biçimde güney sınırı; İkincisi Yunanistan ile: oradan Arda ve Meriç ırmaklarının birleştiği noktaya dek; Meriç yatağı; oradan Arda kaynağına doğru bu ırmak üzerinde ve Çörek Köyün hemen çevresinde olmak üzere, toprak üzerinde belirlenecek bir noktaya dek; Arda yatağı: oradan güneydoğu doğrultusunda Bosna Köyün bir kilometre yukarısındaki Meriç üzerindeki bir noktaya de; Bosna Köyünü Türkiye'de bırakan belirgin ölçüde düz bir çizgi. Çörek köyü, beşinci maddede anılan Komisyonca halkın çoğunluğunun Türk ya da Rum olarak belirlenmesine göre, Türkiye'ye, ya da Yunanistan'a verilecektir. 11 Ekim 1922 gününden sonra bu Köye göç etmiş olan halk bu konuda hesaba katılmayacaktır.

- *Türkiye-Suriye sınırı, Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması'nda olduğu gibi kabul edilecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Fransızlarla 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması'ndaki koşullar kabul edildi (Ataş ve Ataş, 2018:102).*

Orijinal Metin: *Madde 3. Suriye ile; 20 Ekim 1921 günü yapılan Fransa-Türkiye Antlaşması'nın 8. Maddesinde tanımlanmış sınır...*

- *Türkiye-Irak sınırı, TBMM ile İngiltere arasında 9 ay içinde yapılacak ikili görüşmelerle çözülecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *“Musul sorunu” olarak bilinen Irak sınırı konusu çözümlenemedi. İngiltere ile TBMM arasında antlaşmanın imzalanmasından sonraki 9 ay içinde görüşülerek çözümlenmesine karar verildi (Ataş ve Ataş, 2018:102).*

Orijinal Metin: *Madde 3. Karadeniz'den İran sınırına dek Türkiye'nin sınırı aşağıdaki biçimde saptanmıştır. Birincisi Suriye ile; 20 Ekim 1921 günü yapılan Fransa- Türkiye Antlaşmasının 8. Maddesinde tanımlanmış sınır. İkincisi Irak ile: Türkiye ile Irak arasındaki sınır dokuz ay içinde Türkiye ile Büyük Britanya arasında dostça belirlenecektir. Belirlenen süre içinde iki hükümet arasında anlaşma olmazsa, uyuşmazlık Milletler Cemiyeti Konseyine sunulacaktır. Sınır çizgisi konusunda alınacak karara değin, Türkiye ve Britanya Hükümetleri kesin geleceği bu karara bağlı toprakların bugünkü durumunda her hangi bir değişiklik ortaya koyacak nitelikte askersel ya da başka türlü hiç bir eylemde bulunmamayı karşılıklı olarak yükümlenirler.*

- *İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Türkiye başkanlığındaki “uluslararası Boğazlar Komisyonu” tarafından yönetilecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Boğazların her iki yakası askerden arındırılacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Boğazlardan geçiş serbest ve ücretsiz olacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Boğazların savunulması Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altında olacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Sovyet Rusya ve Bulgaristan, sadece Boğazlar ile ilgili görüşmelere katılmak için konferansta hazır bulunmuşlardır. Boğazlar'ın yönetimi, başkanı Türk olan*

uluslararası bir komisyona bırakıldı. Boğazlardan geçişin serbest olması ve Boğazlar'ın silahlardan arındırılması kararlaştırıldı (Ataş ve Ataş, 2018:102).

Orijinal Metin: *Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme Madde 1. Bağıtlı Yüksek Taraflar aşağıda "Boğazlar" genel deyimini ile anılan Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz Boğazında, denizde ve havada serbest geçiş ve serbest gidiş-geliş ilkesini kabul ve açıklamak konusunda anlaşmışlardır.*

Madde 10. İstanbul'da 12. Maddede açıklandığı biçimde oluşan bir Uluslararası Komisyon kurulacak ve bu komisyon "Boğazlar Komisyonu" adını alacaktır.

Madde 12. Komisyon bir Türk temsilcisinin başkanlığında işbu Sözleşmeyi imzalayan Devletler olarak, Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Bulgaristan, Japonya, Yunanistan, Romanya, Rusya, ve Sırp- Hırvat- Sloven Devlet temsilcilerinden oluşacaktır... (bkz. Ek 2)

- *Lozan Antlaşması'nın TBMM'de onaylanmasından altı hafta sonra işgal güçlerinin İstanbul'dan ayrılmasına karar verildi (Ataş ve Ataş, 2018:102).*

Orijinal metin: XIV. Britanya, Fransa ve İtalya'nın silahlı kuvvetlerince işgal edilen Türkiye Topraklarının Boşaltılmasına İlişkin Protokol ve Açıklama: I. Lozan'da kararlaştırılan Barış Antlaşması ve öbür bağıtların Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylandığı Müttefik Devletlerin İstanbul'daki Yüksek Komiserlerine bildirilir bildirilmez, bu Devletlerin Silahlı Kuvvetleri kendilerince işgal edilmiş olan toprakları boşaltma eylemine girişeceklerdir. Bu eylem Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ile Karadeniz Boğazında bulunan İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemilerinin çekilmesini de kapsayacaktır. II. Boşaltma eylemi 6 hafta içinde bitirilecektir.

- *İmroz ve Bozcaada dışındaki adalar Yunanistan'a bırakılacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Bozcaada ve Gökçeada Türkiye'ye öteki adalarda Yunanistan'a bırakıldı. On iki Ada İtalya'da kaldı (Ataş ve Ataş, 2018:103).*

Orijinal Metin: *Madde 12. İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semandirek, Midilli, Sakız, Sisam, ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin 17/30 Mayıs 1913 günlü Londra Antlaşması'nın beşinci ve 1/14 Kasım 1913 günkü Atina Antlaşması'nın on beşinci Maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 günkü Londra Konferansında alınıp 13 Şubat 1914 günü Yunan Hükümetine bildirilen karar, işbu Andlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve on beşinci Maddede yazılı olan Adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak koşulu ile, doğrulanmıştır. Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Andlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır.*

- *Yunanistan bu adalarda askeri yığınak yapmayacak (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

Orijinal Madde: *Madde 13. Barışın korunmasını sağlamak amacı ile, Yunan hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarında aşağıdaki önlemlere saygı göstermeği yükümlenirler: Birincisi: bu adalarda hiçbir deniz üssü ve hiçbir istihkam kurulmayacaktır. İkincisi: Yunan savaş uçakları ve öteki hava araçlarının Anadolu kıyısındaki topraklar üzerinde uçuşu yasaklanacaktır. Buna karşılık, Türkiye Hükümeti de savaş uçaklarının ve öteki hava araçlarının sözü geçen adalar üzerinde uçuşunu yasaklayacaktır. Üçüncüsü: Sözkonusu adalarda Yunan Silahlı Kuvvetleri, silah altına alınıp yerinde eğitilebilecek olan normal askersel birlikle ve, tüm Yunanistan topraklarında jandarma ve polis sayısı ile orantılı olacak, bir jandarma ve polis örgütü ile sınırlı kalacaktır.*

- *Anadolu'daki bütün gayrimüslimler Türk vatandaşı kabul edilecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

Orijinal metin: *Madde 38. Türkiye Hükümeti, doğum, milliyet, dil, soy ya da din ayırtılmaksızın, Türk halkının tümünün yaşam ve özgürlüklerini, en geniş biçimde, korumayı yükümlenir. Türkiye'nin Türk halkı kamu düzeni ve genel ahlak ile bağdaşmazlık göstermeyen her din, mezhep ya da inanın gerek genel, gerek özel biçimde özgürce kullanılması hakkına sahip olacaktır. Müslüman olmayan azınlıklar*

Türkiye Hükümetince ulusal savunma ya da kamu düzeninin korunması için ülkenin her yerinde ya da bir bölümünde alınan ve tüm Türk yurttaşlarına uygulanan önlemler saklı kalmak koşulu ile, dolaşım ve göç özgürlüğünden bütünü ile yararlanacaklardır.

Madde 39. Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır. Türkiye'nin tüm halkı, din ayırtılmaksızın, yasa önünde eşit olacaktır...

- *Anadolu'daki (İstanbul hariç) Rumlar ile Yunanistan'daki (Batı Trakya hariç) Türkler mübadele edilecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).*

- *Türkiye'deki müslüman olmayan azınlıklara ayrıcalık tanınmayacak, Türklerle aynı haklara sahip olacaklardır. Bozcaada, Gökçeada ve İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler hariç diğer yerlerdeki Türkler ve Rumlar yer değiştirecektir (Nüfus Mübadelesi) (Ataş ve Ataş, 2018:102).*

Orijinal Madde: VI. Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol: Madde 1. Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerin hiçbiri, Türk Hükümeti'nin izni olmadıkça Türkiye'ye Yunan Hükümeti'nin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.

Madde 2. Birinci maddede öngörülen mübadele: a) İstanbul'da oturan Rumları, b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları kapsamayacaktır.

1912 yasası ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul Belediye (Şehremaneti) sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş (établis) bulunan tüm Rumlar İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaklardır.

1913 Bükreş Antlaşması'nın saptamış olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm müslümanlar, Batı Trakya'da oturan Müslümanlar sayılacaklardır.

- *Kapitülasyonlar kaldırılacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).

- *Kapitülasyonlar tamamen kaldırıldı* (Ataş ve Ataş,2018: 102)

Orijinal Metin: *Madde 28. Bağlı Yüksek Taraflar Türkiye’de Kapitülasyonların tümü ile kaldırılmasını, her biri kendisi ile ilgili olarak, kabul ettiklerini açıklarlar.*

- *Duyun-u Umumiye Teşkilatı kaldırılacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).

Orijinal metin: Bölüm II. Parasal Hükümler Kesim: I Osmanlı Devlet Borçları (Düyünu Umumiyei Osmaniye) madde 46 ila Kesim: II Çeşitli Hükümler madde 63 arasında anlatılmaktadır. Ancak orijinal tam metnin bu maddeleri içeriğinde Duyun-u Umumiye Teşkilatı’nın kaldırıldığına dair bir madde bulunmamaktadır.

- *Borçlar Türkiye ile Osmanlı Devleti’nden ayrılan diğer devletler arasında paylaşılarak ödenecek* (Baydar ve Öztürk, 2018: 100).

- *Fransa tüm borçları Türkiye’ye ödetmek istiyordu ancak Türkiye, tarihe karışan Osmanlı Devleti’nin borçlarından sadece payına düşeni kabul etti. İtilaf Devletleri Türkiye’nin ödeyeceği paranın altın ya da sterlin olmasını istediler. Türkiye temsilcileri ise Fransız frangı ya da Türk lirasıyla borçları ödeyebileceklerini belirttiler ve taksite bağlanmasını istediler. Türk önerisi benimsendi* (Ataş ve Ataş, 2018:102).

Orijinal metin: *Madde 46. İşbu Kesime ekli çizelgede gösterilen Osmanlı Devlet Borçları, gene bu Kesimde belirtilen koşullar içinde, Türkiye ile 1912 1913 Balkan Savaşları sırasında yararlarına Osmanlı İmparatorluğundan toprak ayrılmış olan devletler ve işbu Andlaşmanın 12 ve 15. Maddelerinde sözkonusu olan Adaların ve işbu Maddenin son fıkrasında belirlenen toprakların kendilerine bırakıldığı devletler ve, son olarak, bu Andlaşma uyarınca Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılarak Asya toprakları üzerinde yenikurulan devletler arasında bölüştürülecektir. Bundan başka yukarıda anılan devletlerin tümü 53. Maddede gösterilen günlerden başlayarak, işbu kesimde belirtilen koşullar içinde, Osmanlı borçlarının faizli*

tutarına ilişkin yıllık yüklemlere de katılacaklardır. Türkiye, 53. Maddede gösterilen günlerden başlayarak, öteki devletlere yükletilmiş katılma paylarından artık hiçbir biçimde sorumlu tutulmayacaktır. 1 Ağustos 1914 günü Osmanlı egemenliği altında olup Türkiye'nin işbu Antlaşmanın 2. Maddesinde belirtilen sınırları dışında bulunan Trakya arazisi Osmanlı Devlet Borçlarının bölüşülmesi konusunda bu antlaşma uyarınca, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış gibi sayılacaktır.

• *Rum Patrikanesinin İstanbul'da kalmasına karar verildi* (Ataş ve Ataş, 2018: 102).

Orijinal metin: Lozan Barış Antlaşması orijinal metinde böyle bir madde bulunmamaktadır.

Ders kitaplarında genel olarak sınırlar, Boğazlar, kapitülasyonların kaldırılması, azınlıkların durumu, nüfus mübadelesi ve borçlar üzerinde durulmuştur. Verilen bu maddeler içerisinde azınlıkların Türk vatandaşı sayılacağı orijinal metinde açık olarak bu şekilde geçmemektedir. Türkler ile aynı haklara sahip olacakları belirtilmektedir. Yine Rum Patrikhanesinin İstanbul'da kalması kararı orijinal metinde bulunmamaktadır. Türkiye, Osmanlı Devleti Dönemi'nde verilen bütün imtiyazların kaldırılarak siyasi ve idari işlerle uğraşmamak, sadece dini hizmetleri yerine getirmek şartıyla ve bu konuda verilen sözleri senet kabul etmek suretiyle patrikhanenin İstanbul'da kalmasına izin vermiştir. Fakat yapılan antlaşmalara patrikhanenin statüsü hakkında tek bir hüküm konulmamıştır. Yalnız, azınlıkların korunmasına ilişkin 38-44. Maddelerde din ve mezhep farklılığı gözetmeksizin bütün Müslüman ve gayrimüslimlere eşit haklar tanınmaktadır (Şahin, 1995: 342-348).

Duyunu Umumiye Teşkilatı'nın kaldırıldığı da orijinal metinde yer almamaktadır. 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Duyun-u Umumiye Meclisi belirlenen esaslar dahilinde Osmanlı Borçlarının taksimatını yapmıştır. Türkiye'nin ödeyeceği miktar belli olduktan sonra borçların hangi para birimi ile ödeneceğinin belirlendiği 13 Haziran 1928'de Paris Sözleşmesi imzalanmıştır. Paris Sözleşmesi'nde Duyunu Umumiye İdaresi Yönetim Kurulu "Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun Taksim Edilmiş Duyunu Umumiye Meclisi"

kısaca Borçlar Meclisi adıyla Muharrem Kararnamesi'ndeki kuruluşuna uygun olarak yapılandırılıp varlığını sürdürmesi kabul edilmiştir. (Arslan, 2015: 9).

Lozan Antlaşması; gerek imzalandığı dönemde gerekse günümüzde tartışmalı konular içermektedir. Tarih ders kitabı yazarları bu tartışmalı konulara girmemişlerdir. Genel olarak tarihçiler bu antlaşmayı çok başarılı bulurken Türkiye'nin savaşta kazandığı bazı avantajları bu antlaşmayla kaybettiğini düşünenler de vardır (Aktaş, 2013: 92).

4.2.2.2.7. Ankara Antlaşması

Musul, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzaladığı Mondros Mütarekesi; 7. Maddeye dayanarak İngiltere tarafından işgal edilmiştir. Lozan konferansında Türkiye Musul'dan vazgeçmeyince sorun çözülememiş ve 9 ay içinde iki devlet arasında uzlaşmaya varılması, varılamaz ise Milletler Cemiyeti Konseyine sunulması kararlaştırılmıştır. Konsey ise İngiltere lehine karar vermiştir. 5 Haziran 1926 yılında Ankara Antlaşması taraflarca imzalanmış ve Türkiye Misak-ı Milli'den taviz vererek Musul yöresinden vazgeçmiş ve bugünkü Türk-Irak sınırı çizilmiştir. Antlaşma'yı Türkiye adına Dışişleri bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras, Büyük Britanya adına Türkiye Büyükelçisi Temsilcisi Sir Ronald Charles Lindzey imzalanmıştır. Antlaşma aslen 18 maddeden oluşmaktadır.

Öğretim programında *“Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.”* Kazanımı ile *“Yabancı Okullar, Dış Borçlar Sorunu, Musul Sorunu, Nüfus Mübadelesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi Atatürk Dönemi Türk dış politikası açısından ele alınır.”* açıklamasıyla verilmiştir. Ders kitaplarında *“Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ”*adlı altıncı ünite içerisinde ve *“Musul Sorunu”* alt başlıkları ile verilmiştir. Ders kitapların hem metin içerisinde hem de bazı maddelerine yer verilerek iki ayrı şekilde işlenmiştir. Doğrudan verilen maddeler ve asılları şu şekildedir:

- *Musul, İngiliz mandasındaki altındaki Irak'a bırakılacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 157).

Orijinal metin: *Madde 1. Türkiye ile Irak arasında sınır, Milletler Cemiyeti'nin 29 Ekim 1924 günlü oturumunda kararlaştırılmış çizgiye uygun olarak, aşağıdaki biçiminde kesinlikle belirtilmiştir...(Bkz. Ek-3)*

- *Musul petrol gelirlerinin %10'u, yirmi beş yıl boyunca Türkiye'ye verilecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 157).*

Orijinal metin: *Madde 14. Her iki ülke arasında ortak çıkarlar alanını genişletmek amacıyla, Irak Hükümeti işbu Antlaşmanın yürürlüğe konulması gününden başlayarak 25 yıl süre ile, aşağıda gösterilen gelirlerin %10 unu Türkiye Hükümetine ödeyecektir. A) 14 Mart 1925 günlü ayrıcalık Sözleşmesinin 10. Maddesi uyarınca "Turkish Petroleum" kumpanyasından, B) Yukarıda anılan ayrıcalık Sözleşmesinin 6. Maddesi uyarınca petrol ihraç edebilecek olan Ortaklıklardan ya da kişilerden, C) Söz konusu Ayrıcalık Sözleşmesinin 33. Maddesi uyarınca kurulabilecek yan ortaklıklardan.*

- *Türkiye isterse 500 bin İngiliz lirası karşılığında, petrol geliri hakkından vazgeçebilecek (Baydar ve Öztürk, 2018: 157).*

Orijinal metin: *İngiltere Büyükelçisi Sir Ronald Charles Lindzey ve Irak Yetkili Temsilcisi Nuri Said Paşa'nın Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Dr. Teyfik Rüştü'ye Mektup-Notası: Bugün aramızda imza edilen Antlaşmanın 14. Maddesine değinerek şunu açıklarız ki, bu antlaşmanın yürürlüğe konulmasını izleyen 12 ay içinde Türkiye Hükümeti o maddede sözkonusu olan yıllık paylarını sermayeye çevirmek isterse, Irak Hükümetine bunu bildirecek ve Irak Hükümeti bu bildirim üzerine, 30 gün içinde o madde hükmünün bütünüyle yerine getirilmesi için Türkiye Hükümetine 500 bin İngiliz Lirası ödeyecektir.*

Ders kitabında doğuda başlayan ve İngilizler tarafından da desteklenen bir ayaklanma nedeniyle Türkiye'nin Musul'dan vazgeçtiği ve Ankara Antlaşması'nı imzaladığı belirtilmiştir. Ancak 500.000 İngiliz Sterlini karşılığında tüm haklardan vazgeçilmesi seçeneği bir mektup notası olmasına rağmen antlaşmanın ana metni içerisinde gösterilmiştir. Türkiye'nin ise bu durumu kabul edip etmediği verilmemiştir. Böylece Musul sorunu çözüldüğü ve İngiltere ile olan ilişkiler

normalleşme sürecine girdiği, Irak sınırının ise bugünkü şekli ile çizildiği anlatılmıştır (Baydar ve Öztürk, 2018:157). Türkiye 25 yıl süreyle petrol gelirlerinden %10 pay almayı tercih etmiştir. Ancak 25 yıllık petrol gelirine karşılık Türkiye'ye 18 yıl ödeme yapılmış ve Irak hükümeti tarafından ödenmesi gereken meblağdan yaklaşık 2 milyon sterlin eksik ödeme yapılmıştır (Kısıklı, 2003: 526).

4.2.2.2.8. Montrö Boğazlar Sözleşmesi

Lozan Barış Antlaşmasına göre Boğazlar; başkanı Türk olan bir komisyon tarafından yönetilecek ve kendine ait bütçesi, bayrağı olacaktır. Bu durum Boğazlar üzerindeki Türk egemenliğini kısıtlamakta, Misak-ı Milli'den taviz vermek demektir. Boğazların güvenliğinin ise Milletler Cemiyetine bırakılmış olması ve her iki yakının askerden arındırılmış olması Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmekteydi.

Milletler Cemiyeti'nin kendisinden beklenen etkililiği gösterememesi ve İtalya ve Almanya'nın saldırgan politikaları ile Boğazların savunma olanağından yoksun olması Lozan Antlaşması'nın Boğazlarla ilgili hükümlerinin değişmesini gerekli kılıyordu. Bu nedenle Türkiye Milletler Cemiyeti'ne başvurdu. Bu çağrı üzerine İsviçre'nin Montreux kentinde İtalya dışında ilgili 9 devletin (İngiltere, Sovyetler Birliği, Fransa, Japonya, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya) katılımı ile bir konferans toplanmış ve 20 Temmuz 1936 yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. Türkiye adına sözleşmeyi dönemin Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras, Paris Büyükelçisi Suad Davaz, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Numan Menemencioğlu imzalamıştır (Soysal, 2000: 503).

Öğretim programında geçen kazanımı “*Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.*” İle belirtilmiş şu açıklamaya yer verilmiştir; “*Yabancı Okullar, Dış Borçlar Sorunu, Musul Sorunu, Nüfus Mübadelesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi Atatürk Dönemi Türk dış politikası açısından ele alınır.*” Ders kitaplarında bu sözleşme 6. Ünite “*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*” içerisinde “*Montrö Boğazlar Sözleşmesi*” alt başlığı ile anlatılmaktadır.

Ders kitaplarında sözleşmenin şu maddelerine değinilmiştir:

- *Boğazların yönetimi Türkiye'ye devredilecek* (Baydar ve Öztürk, 2018: 159).

- *Boğazlar komisyonu kalktı, komisyonun görev ve yetkileri Türkiye'ye bırakıldı* (Ataş ve Ataş, 2018: 192)

Orijinal metin: *Madde 24. Boğazlar Rejimine ilişkin 24 Temmuz 1923 günlü Sözleşme uyarınca kurulmuş olan Uluslararası Komisyonun yetkileri Türk Hükümetine geçirilmiştir...*

- *Askerden arındırılmış bölge kaldırılacak. Türkiye buralarda askeri tedbir alabilecek* (Baydar ve Öztürk, 2018: 159).

- *Boğazların güvenliği Türkiye'nin yetki ve sorumluluğunda olacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 159).

- *Türkiye'nin Boğazlarda istediği kadar asker bulundurması kabul edildi* (Ataş ve Ataş, 2018: 192).

Orijinal metin: *Protokol: 1. Türkiye anılan sözleşmenin giriş kısmında tanımlanan Boğazlar Bölgesini hemen yeniden askerselleştirebilecektir.*

- *Boğazlardan ticaret gemilerinin geçişi serbest ve ücretsiz olacak, savaş gemilerinin geçişi belli kurallara bağlı olacak* (Baydar ve Öztürk, 2018: 159).

- *Herhangi bir savaş anında Türkiye tarafsız ise savaşan devletlerin gemileri Boğazlar'dan geçemeyecekti* (Ataş ve Ataş, 2018: 192).

Orijinal metin: *Madde 19. Savaş zamanında, Türkiye savaşan değilse savaş gemileri 10-18. Maddelerde belirtilen koşullar içinde, Boğazlardan tam bir geçiş ve gidiş geliş serbestliğinden yararlanacaktır. Bununla birlikte savaşın herhangi bir devletin savaş gemilerinin Boğazlardan geçmesi yasak olacaktır...*

- *Barış zamanında sivil gemiler ve ticaret gemileri serbestçe geçebilecekleri* (Ataş ve Ataş, 2018: 192).

Orijinal metin: *Madde 1. Bağıtlı Yüksek Taraflar Boğazlarda denizden geçiş ve gidişgeliş serbestliği ilkesini kabul eder ve doğrularlar.*

• *Türkiye savaşa girerse veya kendini savaş tehlikesi karşısında görürse Boğazları istediği gibi açıp kapatabilecekti (Ataş ve Ataş, 2018: 192).*

Orijinal metin: *Savaş zamanında Türkiye savaşan durumda ise, 10-18. maddeler hükümleri uygulanmayacaktır; savaş gemilerinin geçmesi tümüyle Türk Hükümetinin kararına bağlı olacaktır.*

Bu sözleşmede ders kitaplarında verilen maddeler ile orijinal metin örtüşmektedir.

Genel olarak görüldüğü üzere tüm antlaşmalar bazı bilimsel hatalar dışında antlaşmaların tam metin çevirileri ile uyduğu görülmektedir. Örneğin Mudanya Mütarekesi'nde verilen İstanbul ve Boğazların TBMM Hükümeti'ne bırakılacağına dair madde orijinal tam metinde bulunmamaktadır. Lozan Barış Antlaşması'nda ise Rum Patrikhanesi'nin İstanbul'da kalmasına karar verildiğine dair bir madde yine orijinal metinde yer almamaktadır. Öğrenci ve hatta öğretmen için en önemli, en yaygın kullanılan ders araç gereçlerinden birisi olan ders kitabının içerisinde sunulan bilgilerin kesin olarak doğru olduğuna inanılır. Bu nedenle ders kitaplarının kesinlikle bilimsel hatadan uzak olması gerekmektedir.

4.2.3. Görsel Materyaller Açısından Değerlendirilmesi

Eğitim öğretim sürecinde öğrencilerin duyu organlarına yönelik yapılan etkinlikler öğrenmedeki kalıcılığı artırmaktadır. Yapılan araştırmalara göre; insanlar okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini, yapıp söylediklerinin %90'ını, hatırlamaktadırlar. Bu oranlarda görüldüğü üzere görsellik öğrenmede oldukça önemlidir. Bir öğrenci öğrenme sürecinde ne kadar aktif olursa bilgilerin kalıcılığı da o derece fazla olmaktadır (Arslan, 2008: 32).

Bellekte kodlanan görsel öğeler simgesel bellekte depolanmakla birlikte kalıcı, dayanıklı ve etkili bir bellektir. Yıllar önce kaydedilen bir görseli istendiği anda göz

önüne getirebilmektedir. Simgesel belleğin bu çalışması çeşitli araştırma ve laboratuvar deneyleri ile de kanıtlanmıştır. Örneğin Bahrick ve Vittlinger ders kitaplarındaki resim ve şekillerin hatırlanması ile ilgili bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar deneklere kolejdten mezun olduktan 10 yıl sonra kolejde okudukları ders kitaplarının kapaklarını, resimli ve yazılı sayfalarını göstererek ne anımsadıklarını sormuşlardır. Elde edilen bulgulara göre deneklerin çoğunun kitabın sözel bilgilerini unuttuklarını ancak resimlerini çok iyi anımsadıkları tespit edilmiştir (Demirezen ve Akhan, 2011: 4). Bu araştırmadan da anlaşılacağı üzere anlamlı ve etkili öğrenmede görsel öğelerin kullanılması oldukça önemlidir.

İlk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında bilgilerin somutlaştırılmasında görsel öğeler büyük önem taşımaktadır. Ders kitabının içerisinde verilen metinden daha kalıcı olmakta ve hafızada daha uzun süre saklanmaktadır. Zor ve karmaşık konuların anlatılmasında ve sözel bir metnin somutlaştırılmasında oldukça önemlidir. Bir resim binlerce kelime anlatabilmekte metnin açıklanmasına yardımcı olmaktadır. Tarih öğretiminde ders kitaplarında kullanılan görsel kaynaklar aynı zamanda birer kanıt niteliğindedir. Öğrencilerin birincil kaynaklar sayesinde geçmiş ile doğrudan temas kurmasını sağlar ve tarihsel bilgiler soyut iken somut kavramlara dönüşür.

Ders kitaplarında antlaşma metinlerinin geçtiği konularda harita, fotoğraf, zaman şeritleri ve resim görsellerine yer verilmiştir.

Tablo 11. Ders Kitaplarında Antlaşma Metinlerini İle İlgili Kullanılan Görsel Sayıları

	Fotoğraf	Harita	Resim		
MEB Yayınları	7	10	1	Toplam	18
TOP Yayınları	5	3	1	Toplam	9

4.2.3.1. Resimler

Resimler, sözel mesajların öğrenciler için anlamlı hale getirilmesinde ve somutlaştırılmasında oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır (Akbaba, 2013: 235).

Tarih öğretiminde kullanılan ders kitapları içerisinde, geçmiş olayların resimler ile somutlaştırıldıkları görülmektedir.

Şekil 1. Ders Kitabı Resim Örneği

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 159

Yukarıdaki çizim Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin anlatıldığı konuda verilmiştir. Resim boğazlardaki egemenlik haklarının Türkiye Devleti'ne geçtiğini göstermektedir. Çizimlerde anlatılan olayların somutlaştırılması ve öğrencinin hayal gücünü harekete geçirerek ilgisini çekmesi amaçlanmaktadır. Görseller altında açıklamalara yer verilmiş ancak çizimlerin yılı, kim tarafından çizildiği bilgisi yer almamaktadır. Görüldüğü üzere belge niteliğindeki temsili resimlerden hareketle tarihsel bilgiye ulaşabilmek için öğrencilerin o resme bakmayı da öğrenmeleri gerekmektedir. Resme bakmayı ve okumayı öğretmek ise öğretmenlerin kazandırması gereken davranışlarından biridir. Resimlerin okunabilmesi için resme yönelik çeşitli sorular yöneltmek gerekmektedir. Bu sayede resmin anlattığı konuya ve döneme ilişkin pek çok bilgi elde edilebilmektedir (Akbaba, 2013: 241). Ders kitaplarında antlaşmalar ile ilgili oldukça az resim bulunmaktadır.

4.2.3.2. Fotoğraflar

Fotoğraf; icat edildiği 1839 yılından itibaren diğer görsel malzemelerden daha etkili, gerçekliğin aktarımı olarak kabul edilmiştir. İlk defa Kırım Savaşı'nda (1853-1856) tarihsel bir belge olarak kullanılmaya başlanmıştır. O günden bu güne kadar en önemli tarihsel kaynaklarımız arasında yer almaktadır. Kanıt olarak değerlendirilen fotoğraflar çekildikleri döneme ait önemli bilgiler yansıtmaktadır. Gerçekliği birebir yansıtması tarih konularında diğer görsel materyallerden daha fazla kullanılmasını sağlamaktadır.

Şekil 2. Ders Kitabı Fotoğraf Örneği

2.41 Sevr Antlaşması imzalanırken, 1920

2.42 Sevr Antlaşması'nı imzalayan Osmanlı heyeti
(soldan sağa: Reşad Halis Bey, Rıza Tevfik ve Hâdi Paşa)

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 69

Yukarıdaki örneklerde Sevr Antlaşması'nı imzalayan kişiler ve imzalanma anını gösteren fotoğraflar ders kitabında öğrencilere sunulmuştur. Öğrencileri tarihsel bir yolculuğa çıkarmaktadır. Çekilen kareler döneme dair değerlendirme yapmalarına yardımcı olmakta, olaylara ve tarihe fotoğrafın açtığı pencereden bakmalarına yardımcı olmaktadır.

Şekil 3. Ders Kitabı Fotoğraf Örneği

Kaynak: Ataş ve Ataş, 2018: 98

Şekil 4. Ders Kitabı Fotoğraf Örneği

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 99

Lozan Konferansı'na katılan kişilerin fotoğrafı verilerek öğrencilere kalabalık bir heyet olduğu gösterilmeye çalışılmış ancak kaç kişinin katıldığı verilmemiştir. Metin içerisinde heyet başkanının İsmet İnönü olduğu belirtilmiş ancak görselde kimlerin bulunduğu belirtilmemiştir.

İlettikleri düz anlam dışında bakar bakmaz farkedilemeyen alt anlamlar da içermektedirler. Bu nedenle sistematik bir biçimde incelenmeli ve yorumlanmalıdır. Ders kitaplarında kullanılan fotoğrafların nerden alındığı görsel kaynakçada belirtilmiştir. Alt kısımlarında ise gerekli açıklamalar verilmiştir.

4.2.3.3. Haritalar

Eğitim ve öğretim sürecinde öğrenmeyi desteklemek amacıyla pek çok araç-gereç kullanılmaktadır. Tarih öğretiminde haritalar bu araçlar içerisinde en önemli ve yaygın kullanılanıdır. Harita yeryüzünün tamamının ya da bir parçasının belli bir ölçek dahilinde küçültülerek düzleme aktarılmasıdır. Haritalar denilince akla ilk olarak coğrafya gelmekle birlikte pek çok alanda farklı gerekçelerle kullanılabilir ki bu alanlardan birisi de tarihtir. Tarih denilince akla zaman kavramına odaklanılma söz konusu olsa da geçmişte meydana gelen bu olayların bir coğrafya üzerinde gerçekleşmiş olması harita kullanımı gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ders kitaplarında harita kullanmanın faydalarından bazıları; metinlerde yer almayan bilgilerin sunumunu gerçekleştirmek, metinde yer alan belirli unsurların vurgulanmasını ve düzenlenmesini sağlamak, bilgilerin kalıcılığını artırmak, metni süsleyerek daha ilgi çekici hale getirmek, kelimelerle ifade edilemeyen mekansal algıların anlaşılmasını sağlamak sayılabilir. Haritalarda başlık, ölçek, lejant, yön işareti ve gerektiğinde lokasyon haritası gibi temel özelliklerin bulunması gerekmektedir (Yazıcı ve Özdemir, 2016: 508).

Şekil 6. Ders Kitabı Harita Örneği

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 69

Yukarıdaki haritada Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin paylaşılan topraklarını göstermektedir. Ancak bu harita Osmanlı Devleti'nin işgal edilen tüm topraklarını göstermemekte, Misak-ı Milli'de çizilen sınırlar dahilindeki paylaşılan toprakları göstermektedir. Bu doğrultuda çizilen haritaların ve yapılan açıklamaların eksik olduğu görülmektedir. Sevr ile paylaşılan ve Osmanlı Devleti sınırları bu alanlardan ibaret değildir. Sevr Antlaşması bu sınırların dışında Yunanistan, Suriye, Elcezire (Mezopotamya/İrak), Filistin; Hicaz; Mısır, Sudan, Kıbrıs; Fas, Tunus, Bingazi (Libya) ve Ege Adaları'nı da kapsayan bir antlaşmadır. Bu nedenle Sevr Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'ne verdiğini kayıpları ya da İstiklal Harbi ile elde ettiğimiz kazançların değeri yeterince anlaşılmamaktadır (Güven, 2016: 571).

Tarih konularının öğretiminde ders kitaplarında haritaların kullanılmasıyla ilgili bir diğer sorun ise öğrencilerin bu haritalardan nasıl faydalanacaklarına yönelik yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. 2018 yılında yenilenen öğretim programı doğrultusunda 5. sınıfta haritaların bazı özellikleri ve öğrenme sürecinde onlardan nasıl faydalanılacağına yönelik bilgiler verilmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaların temel özellikleri tam olarak taşımamaları ve öğrencilerin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları haritalardan

faydalanılamaması eğitim öğretim sürecinde kullanılan bu materyalin öneminin yeterince anlaşılmadığını göstermektedir.

Ders kitaplarındaki haritaların baskı kalitesi yüksek, renklendirmeleri canlı ve dikkat çekicidir. Lejant (İşaretler Tablosu) ile gerekli açıklamalar verilmiştir. Bu sayede harita üzerindeki renklerin ve sembollerin ne anlama geldiği ifade edilmektedir. Bazı harita örneklerinde yön okuma işaretine yer verilmediği görülmektedir. Bu durumun temel nedeni haritanın yukarısının her zaman kuzeyi göstermesi gibi yanlış bir anlayışa sahip olunmasıdır. Kullanılan haritalarda başlık bulunmamasıyla birlikte alt kısımlarında çizilme amacı yapılan açıklamalar ile verilmiştir.

4.2.3.4. Zaman Şeritleri

Eğitimin en önemli hedeflerinden biri, çizgisel bir tarihsel gelişimin varsayıldığı kronolojik düşünceye hitap etmektir. Zaman içinde yaşanan olayların ardışıklığının kronolojik olarak algılanabilmesi için tarihsel zaman şeritleri büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerde zaman algısının oluşturulması ve geliştirilmesi için “zaman ve kronolojiyi algılama” ve “değişim ve sürekliliği algılama” becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Akbaba, 2013: 268). Zaman şeridi üzerinde birkaç yılı gösteren bir çizgi ve yazılardan ibarettir. Zaman şeritleri çağları gösteren bir tarih diliminden ziyade dar zamanlı olaylar için kullanılır (Köstüklü, 2016: 134). Özellikle tarih disiplinde olayların ne zaman ve hangi sırayla oluştuğunu somutlaştırarak gözler önüne sermesi, bu alandaki ders kitaplarında kullanılmasının önemini ortaya koymaktadır.

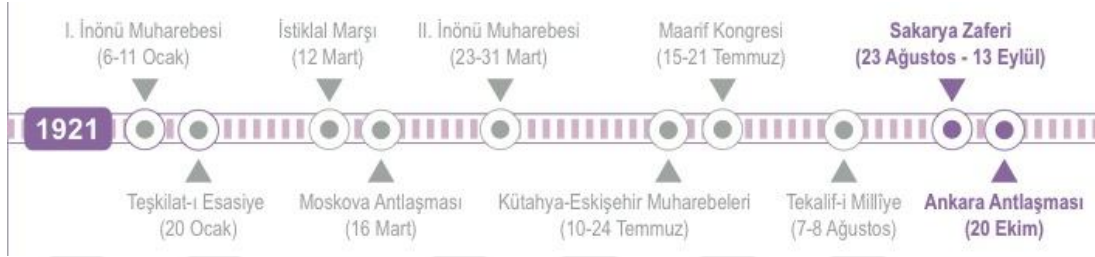
Şekil 7. Zaman Şeridi Örneği

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 98

Metin içerisinde anlatılan olayların oluş sırası örneklerde görüldüğü üzere ders kitabının alt kısmında somutlaştırılarak öğrencilerde zaman algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Sayfa içerisinde anlatılan konu zaman şeridindeki diğer olaylara göre koyu renkli verilerek tarihteki yeri belli edilmiştir.

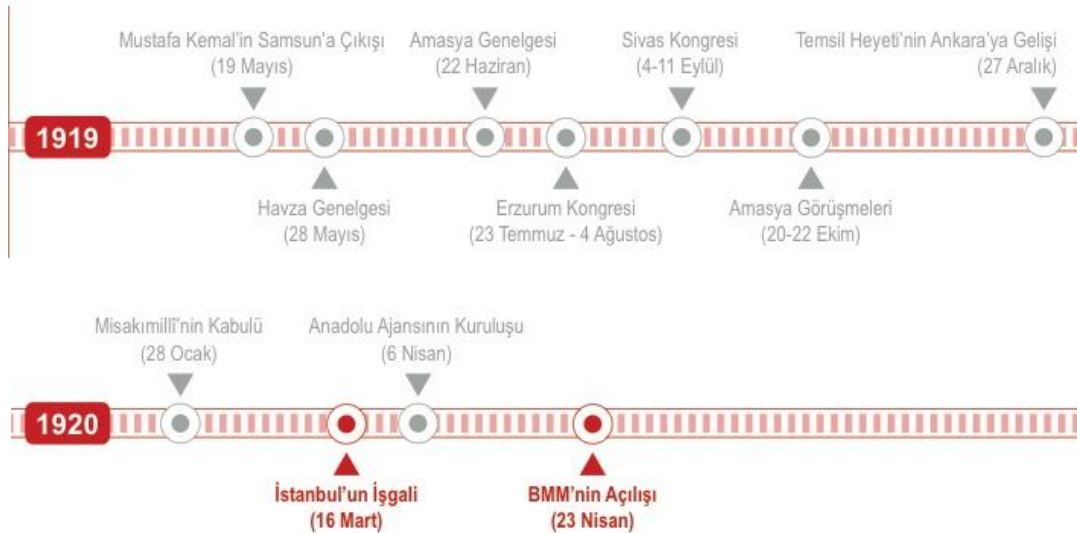
Şekil 8. Zaman Şeridi Örneği

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 94

Ancak metin içerisinde anlatılan bazı konular tarih şeridinde kendine yer bulamamıştır. Örneğin Sevr Antlaşması her ne kadar yürürlüğe girmeyen bir antlaşma olsa da ders kitabı içerisinde verilen zaman şeritlerinde ifade edilmemiştir. Yine konularda geçmesine rağmen Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918), Türk- Afgan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması (1 Mart 1921) ve Kars Antlaşması (13 Ekim 1921) zaman şeritlerinde verilmemiştir.

Şekil 9. Zaman Şeridi Örneği

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 64-65

Örneklere görüldüğü üzere zaman şeritleri soluk renkler kullanılarak hazırlanmıştır. Hitap ettiği 8. sınıf yaş grubu nedeniyle öğrencilerin daha fazla dikkatini çekeceği görseller ile desteklenerek canlı renklerin kullanıldığı şeritler hazırlanması kronolojik algısalığa daha fazla dikkat çekecektir.

Ders kitaplarında görsel öğelerin kullanılması oldukça önemlidir. Metinlerin görseller ile desteklenmesi konuyu ilgi çekici hale getirecek ve bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlayacaktır. Kullanılan görsellerin konu ile ilişkili, anlaşılır, net ve kaliteli olması ders kitabının niteliğini artırıcı önemli özelliklerdir. İncelenen görseller ise alt kısımlarında verilen açıklamalar ile beraber göz önüne alındığında antlaşma konuları ile uyumluluk göstermektedir. Özellikle ders kitaplarında yoğun olan öğretim programının görseller ile desteklenmesi kitapları sıkıcı olmaktan çıkarmakta öğrenilmesi zor kavram ve metinlerin anlaşılmasına yardımcı olmakta eğitimde kaliteyi artırmaktadır.

4.2.4. Ölçme ve Değerlendirme Açısından Değerlendirilmesi

Öğretim programı öğrencilerde istenen davranış değişikliğini meydana getirmek üzere hazırlanan ve devamlı olarak geliştirilmekte olan bir araçtır. Öğretim programı (hedef), içerik, öğrenme- öğretim süreci ve değerlendirme öğelerinden oluşmaktadır (Aktaş, 2014: 409). Öğretim programının son ögesini oluşturan değerlendirme belirlenen hedeflere ne kadar ulaşıldığını göstermektedir. Konuların yeterince öğrenilip öğrenilmediğini, nerelerde eksikler bulunduğunu ve yanlış öğrenmelerin tespit edilmesini sağlar. Öğretmenler değerlendirmenin ışığında gerekli düzenlemeleri yaparak tam öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrenme sürecini öğrenci doğrultusunda yeniden planlar. Bu nedenle ölçme ve değerlendirme eğitim-öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (Köstüklü, 2016: 267).

Ölçme ve değerlendirme faaliyetleri tüm derslerde olduğu gibi tarih öğretiminin de amaçlarına ulaşıp ulaşılmamasını göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Aynı zamanda öğretim programının işleyişinin kontrol edilmesine, güncel ve uygulanabilir olmasına da katkı sağlamaktadır (Kaymakçı ve Çolak, 2014; 416). Tarih öğretiminde kullanılan ölçme ve değerlendirme araçları ise ürüne yönelik ve

sürece yönelik olmak üzere; çoktan seçmeli, doğru-yanlış, eşleştirmeli, boşluk doldurma, açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Tablo 12. Ders Kitaplarında Bulunan Ölçme ve Değerlendirme Soruları

	Ünite Kavramları	Hazırlık Çalışmaları	Konu İçi Sorular	Etkinlikler	Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme
MEB Yayınları	✓	✓	✓	×	✓
TOP Yayınları	×	✓	✓	✓	✓

Ders kitapları ünite başlangıcında ünite kavramları, hazırlık çalışmaları; konu anlatımında açık uçlu sorular; etkinlikler ve ünite sonunda ise çeşitli türlerde sorulardan oluşan ölçme ve değerlendirme ile öğrencilerin bilgi düzeyleri ölçülmektedir.

Tablo 13. Ders Kitapları İçerisinde Geçen Antlaşmalar İle İlgili Sorular

	Doğru-Yanlış	Eşleştirme	Boşluk Doldurma	Çoktan Seçmeli	Açık Uçlu	Toplam
MEB Yayınları	×	20	11	11	15	57
TOP Yayınları	4	7	7	6	18	42

Şekil 10. Antlaşmalar İle İlgili Ünite Kavramları Örneği

ÜNİTE KAVRAMLARI	
Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.	
1	meclis hükümeti sistemi
2	antlaşma
3	Panslavizm
4	tabya
5	Millet-i Sadıka
6	önerge

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 37

Ders kitabında ünite içerisinde yer alan bazı kavramların sözlük anlamlarının öğrencilerden bulunması istenmektedir (Baydar ve Öztürk, 2018: 37). Bu sayede öğrencileri araştırmaya sevk ederek daha kalıcı öğrenmeyi sağlamaktadır.

Şekil 11. Antlaşmalar İle İlgili Hazırlık Çalışmaları Örneği

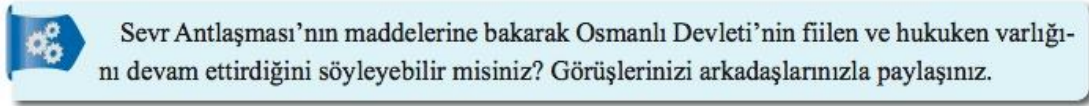
Hazırlık Çalışmaları

1. Millî Mücadele'deki yaşanmış hikâyeleri araştırarak sınıfta paylaşınız.
2. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan barış antlaşmalarından günümüzde geçerliliğini koruyan antlaşma hangisidir?
3. "Millî seferberlik" ne demektir?
4. Mustafa Kemal'e hangi olaydan sonra "gazi" unvanı verilmiştir?
5. Millî Mücadele yıllarını konu alan romanlar hangileridir?
6. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarının belirlenmesinde geçerli olan antlaşmalar hangileridir?

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 75

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında üçüncü üniteye ait hazırlık çalışmalarında ikinci ve altıncı sorular antlaşmalar ile ilgilidir (Baydar ve Öztürk, 2018: 75). Bu sorular hazırlayıcı nitelikte olmayıp ünite bitiminde konu bütün olarak anlaşıldıktan sonra yöneltmesi gereken bilgi sorulardır. Hazırlık çalışmalarında amaç öğrencinin derse gelmeden önce konu ile ilgili genel bir ön bilgiye sahip olmasını sağlamaktır. Ayrıntılı bir şekilde konuyu irdelemesini gerektirmez.

Şekil 12. Antlaşmalar İle İlgili Açık Uçlu Soru Örneği

Kaynak: Ataş ve Ataş, 2018: 64

Açık uçlu sorular tarih öğretiminde yaygın olarak kullanılan ve uygulama, analiz, sentez düzeyini ölçmeye yönelik araçtır (Köstüklü, 2016: 271). Ders kitaplarında yukarıdaki örnekte de olduğu gibi konuların işlenişi sırasında öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri kazanabilmesi, yorum yapabilmesi ve hedeflenen kazanımları içselleştirebilmeleri için bu tür sorular yöneltilmektedir. Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde öğrenci merkezli olan yeni öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme de bu doğrultuda olmalıdır. Bilgiye araştırarak öğretmen rehberliğinde kendisi ulaşan öğrenci, yine bu doğrultuda yöneltilen sorular ile ulaştığı bilgiyi yorumlayabilmelidir. Antlaşmalar ile ilgili açık uçlu soru örneklerinin arttırılması gerekmektedir. Çünkü önemli olan metinlerdeki maddelerin birebir ezberlenmesi değil, hangi anlamlara geldiğinin kavranmasıdır.

Şekil 13. Antlaşmalar İle İlgili Etkinlik Örneği

Etkinlik

Sevr Barış Antlaşması ve Lozan Barış Antlaşması'nın aşağıda verilen konu başlıkları ile ilgili maddelerini ayrı ayrı yazarak verilen örnekte olduğu gibi karşılaştırınız.

Sevr Barış Antlaşması (10 Ağustos 1920)	Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)
İzmir ile birlikte Ege Bölgesi'nin büyük bir bölümü ve Doğu Trakya Yunanistan'a verilecek.	Türkiye ile Yunanistan arasında Meriç Nehri sınırı kabul edilecek, Yunanistan savaş tazminatı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye verecek.
Kapitülasyonlar
.....
.....
Boğazlar
.....
.....
.....

Kaynak: Ataş ve Ataş, 2018: 103

Ders kitabında üçüncü ünite sonunda Lozan Barış Antlaşması'nın anlatıldığı konu içerisinde bu etkinliğe yer verilmiştir (Ataş ve Ataş, 2018: 103). Sevr Antlaşması ile Lozan Barış Antlaşmasının bazı maddelerinin karşılaştırılarak elde edilen kazanımların öğrenciler tarafından fark edilmesi amaçlanmaktadır.

Ders kitaplarında ünite sonlarında çoktan seçmeli, boşluk doldurma, açık uçlu, eşleştirme ve doğru-yanlış sorularından oluşan Ölçme ve Değerlendirme bölümü bulunmaktadır.

Ders kitabında farklı soru türlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin farklı düzeylerini ölçmek için uygundur. A bölümünde altı boşluk doldurma sorusundan üçü, B bölümünde açık uçlu beş sorudan üçü, eşleştirme olan Ç ve D bölümlerinin ise tamamı antlaşmalar ile ilgilidir. Ancak sorular genel olarak kavrama ve bilgi düzeyinde kalmıştır. Özellikle açık uçlu sorular öğrencilerin yorumuna bırakılarak değerlendirme yapması sağlanmalıdır.

Şekil 16. Üçüncü Ünite Ölçme ve Değerlendirme Test Soruları Örnekleri

3. ÜNİTE	ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	8. SINIF
C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.		
<p>1. Mustafa Kemal'in Milli Mücadele'nin askerî safhasındaki faaliyetlerini açıklarken aşağıdaki unvan veya sıfatlardan hangisini kullanamaz?</p> <p>A) Gazi Mustafa Kemal B) TBMM Başkanı Mustafa Kemal C) Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal D) Başkomutan Mustafa Kemal</p> <p>2. I. Yunan ordusu İnönü mevkinde durduruldu. II. İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nı silah zoruyla kabul ettiremeyeceklerini anladılar. III. ...?.. IV. TBMM'nin varlığı İtilaf Devletleri tarafından resmen tanındı.</p> <p>Yukarıdaki gelişmeler neden-sonuç ilişkisi içinde düşünüldüğünde soru işareti olan yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?</p> <p>A) Lozan Konferansı B) Londra Konferansı C) Gümrü Antlaşması D) Mudanya Ateşkes Antlaşması</p> <p>3. Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlandığını gösteren ilk diplomatik belge aşağıdakilerden hangisidir?</p> <p>A) Ankara Antlaşması B) Lozan Barış Antlaşması C) Moskova Antlaşması D) Mudanya Ateşkes Antlaşması</p> <p>4. Lozan Antlaşması'nın aşağıdaki hangi maddesi ile yabancı devletlerin Türkiye'nin iç işlerine karışması engellenmiştir?</p> <p>A) Azınlıkların Türk vatandaşı sayılarak Türklerle eşit haklara sahip olması B) Boğazların yönetiminin uluslararası bir komisyona bırakılması C) Irak sınırının, Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelere bırakılması D) Yunanistan'ın savaş tazminatı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye bırakması</p>	<p>5. İtilaf Devletleri Milli Mücadele yıllarında düzenlenen uluslararası konferanslarda Türk tarafını bölmeyi düşünmüşlerdir. Aşağıdakilerden hangisi İtilaf Devletlerinin bu düşüncesinin kaynağını yok etmiştir?</p> <p>A) Saltanatın kaldırılması B) İstiklal Marşı'nın kabulü C) Sakarya Muharebesi'nin kazanılması D) TBMM'nin açılması</p> <p>6. Lozan Antlaşması, aşağıdaki antlaşmalardan hangisini geçersiz kılmıştır?</p> <p>A) Ankara Antlaşması B) Kars Antlaşması C) Moskova Antlaşması D) Sevr Antlaşması</p> <p>7. I. Eskişehir-Kütahya Muharebeleri II. Sakarya Savaşı III. Büyük Taarruz</p> <p>Yukarıdaki muharebelerden hangisi ya da hangilerinde ordumuzun başında Mustafa Kemal Paşa vardır?</p> <p>A) Yalnız III B) II ve III C) I ve III D) I, II ve III</p> <p>8. I. Londra Konferansı'na davet edilmesi II. Lozan Antlaşması'nın imzalanması III. Başkomutanlık Yasası'nın çıkarılması</p> <p>Yukarıdakilerden hangileri TBMM'nin güç ve etkinliğinin arttığına kanıt olarak gösterilebilir?</p> <p>A) Yalnız I B) I, II, III C) I ve II D) II ve III</p> <p>9. Milli Mücadele Dönemi'nde, Türkiye'nin gelecekteki eğitim politikalarını belirlemek için toplanan kongrenin adı aşağıdakilerden hangisidir?</p> <p>A) Maarif Kongresi B) Erzurum Kongresi C) Sivas Kongresi D) İktisat Kongresi</p>	

C bölümünde çoktan seçmeli dokuz test sorusundan dördü antlaşmalar ile ilgilidir. Test soruları günümüzde en çok kullanılan ölçme araçlarındandır. Bu durumun temel nedeni kısa sürede çok sayıda soru sorulabilmesidir. Ancak üst düzey davranışların ölçülmesinde yetersiz kalmaktadır (Tonga ve Aksoy, 2013: 435).

4.2.5. Kaynakça Açısından Değerlendirilmesi

Kaynakça kitaplar hazırlanırken yararlanılan kaynakların gösterildiği bölümdür. Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne göre: “Madde 34- Taslak ders kitabının hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar kaynakçada belirtilir. Başka bir ders kitabından alıntı yapılamaz ve bir ders kitabı diğerine kaynak olarak gösterilemez. Bu hükme aykırı bir durumun tespiti ve bu tespitin Kurulca yerinde bulunması halinde taslak ders kitabı, ilgili hizmet birimi veya yayınevine iade edilir. Yayınevi iade edilen taslak ders kitabının ait olduğu alanın ilgili kitap seviyesinde bir yıl süreyle ders kitabı başvurusunda bulunamaz. Alıntılarla ilgili doğabilecek ihtilaflardan ilgili kişi, hizmet birimi veya yayınevi sorumludur.” (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 2018).

Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları'na göre;

“2. 5. Telif ve İntihal

2.5.1. Alınan bilginin kaynağı tam ve doğru olarak belirtilmelidir.

- Kaynak gösterilmeden alıntı yapılmamalıdır.
- Başka bir ders kitabı kaynak olarak gösterilmemelidir.
- Görsel öğeler ve zenginleştirme amacıyla kullanılan elektronik içerikler dahil telif hakları mevzuatına uygun olarak alıntı ve atıf yapılmalıdır.

2.5.2. Alınan bilginin kaynağı (web sitesi, erişim tarihi vb.) ulaşılabilir olmalıdır.

• *Atıfta bulunulan ve alıntı yapılan kaynaklar bilimsel kriterlere uygun şekilde kaynakçada belirtilmelidir. Bu kaynaklar görülen halleriyle kontrol edilmek üzere ulaşılabilir olmalıdır.*

2.5.3. Seçilen kaynak geçerli ve güvenilir olmalıdır.

• *İçerik bilimsel olarak doğruluğu, geçerliliği ve güvenilirliği kabul edilen kaynaklara dayandırılmalıdır.*

• *İçeriğin alıntı veya atıf yoluyla kullanılmasında kaynakların doğruluk, güvenilirlik, önem ve önceliklerinin değerlendirilmesinde, evrensel olarak geçerli bilimsel standartlar esas alınmalıdır.” (TTKB, 2018).*

Şekil 17. Ders Kitabı Kaynakça Bölümü Örneği

Kaynakça

Kaynak Eserler

- Akandere, O. (2003). Bir Demokrasi Beyannameyi Olarak Dörtlü Takrir'in Amacı ve Mahiyeti. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (9), s. 5-28.
- Armaoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aşçı, H. B. (2016). Lozan Barış Antlaşması'nda Osmanlı Borçları Meselesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), s. 1649-1666. 12 28, 2017 tarihinde www.academia.edu adresinden alındı
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2004). *Sivas Kongresi II. Uluslararası Sempozyumu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Demokratikleşme Faaliyetleri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk, K. (2017). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bakar, B. (2013). İstanbul'da Ekmek Karnesi Uygulaması, Karne ve Ekmek Suistimalleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 12(24), 1-60. Aralık 12, 2017 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/158426> adresinden alındı.
- Çaycı, A. (2002). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Çeltik, R. *Ebedî Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü*. 12 7, 2017 tarihinde http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/albumler/Muz_000187.pdf adresinden alındı

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 200

Tarihe bilimsel özellik katan en önemli unsur kaynaklara dayanarak yazılmasıdır. Kaynağı belirtilmeyen tarih anlatımı bilimsel olmaktan çıkmaktadır (Tanyel ve Güven, 2017: 138). Ders kitapları kaynakça bölümünü kaynak eserler, görsel kaynakça ve internet kaynakları olmak üzere üç başlık halinde belirtmişlerdir. Ders kitaplarında doğrudan maddelerine yer verilen antlaşmaların büyük çoğunluğunda orijinal metinlere atıf yapılmıştır. Ancak Madde 34 dahilinde herhangi bir ders kitabının kaynak olarak kullanılamayacağı belirtilmesine rağmen Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın maddelerinin kaynağı bir ders kitabı olarak gösterilmiştir (Baydar ve Öztürk, 2018: 98). Antlaşmaların maddelerinin doğrudan verilmediği, metin içerisinde yer aldığı durumda ise herhangi bir kaynağa atıfta bulunulmamıştır. Bu tür antlaşmalara ait bilgilerinde kaynaklarının belirtilmesi gerekmektedir.

Ders kitapları internet kaynaklarını erişim tarihleri ile birlikte belirtmişlerdir. Yine kullanılan görsel öğelerin kaynakları da belirtilmiştir. Yukarıda belirtilen kriterler doğrultusunda kullanılan kaynakların kamu kurumlarına ait geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

4.2.6 Sözlük Açısından Değerlendirilmesi

Ders kitaplarında öğrencilerin ilk defa gördükleri bazı terim ve sözcüklerin açıklaması, tanımlamasının olduğu bölümdür. Tanımlama yapılırken kısa, anlaşılır ve öğrenci düzeyine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Aynı zamanda sözlükte tanımlanan kelimenin konu içeriğinde kullanıldığı anlam olmalıdır (Ablak, 2013: 73). Aynı zamanda tarihi olayların kanıtı olan belgelerde yer alan kelimelerin yaşayan Türkçe'de kullanılmaması yeni nesillerin bu kelimelerle karşılaşmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle orijinal tam metinlerin verilmesinin yanında içerisinde geçen terimlerin tarihsel terminoloji başlığı altında verilmelidir.

Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları'na göre:

“3.1.14. Sözlük; içerikte bulunan ve anlamı bilinmeyen sözcük, sözcük grubu, kavram ve terimlerden oluşmalıdır.

• *İçerikte kullanılan ve anlamda kilit rol oynayan sözcük, sözcük grubu, kavram ve terimlere sözlük kısmında yer verilmeli; içerikte yer almayan ifadelere sözlükte yer verilmemelidir.*

3.1.15. *Sözlük; içerikte bulunan sözcük, sözcük grubu, kavram ve terimlerinin anlamını tam ve doğru olarak vermelidir.*

• *İçerikte kullanılan sözcük, sözcük grubu, kavram ve terimlerin anlamları ders ve konunun niteliğine uygun olarak güncel TDK sözlüklerine göre verilmelidir. Alan sözlükleri ilgili kaynakçada yer verilmek kaydıyla kullanılabilir. Ayrıca sözcük, sözcük grubu, kavram ve terimlerin kitapta kullanılmayan anlamları verilmemelidir.*

• *Kullanılan sözcük, kavram ve terimler öğrencilerin gelişim düzeyine uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.” (TTKB, 2018).*

Şekil 18. Ders Kitapları Sözlük Bölümü Örneği

▶ SÖZLÜK	
A	
ahdar	: Yeşil.
ahmer	: Kırmızı, kızıl.
ambargo	: Askerî, siyasi ve ekonomik nedenlerle belirli malların iç veya dış ticarete serbestçe alım, satım ve taşınmasını engellemek için alınan önlem.
antant	: Anlaşma, uyuşma, mutabakat.
arşın	: Yaklaşık olarak 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü.
aşar	: Tarım ürünlerinden alınan onda bir oranındaki vergiler.
ateşemilliter	: Bir elçiliğe bağlı askerî uzman.
ateşkes	: Savaşan tarafların karşılıklı olarak savaşı durdurması, bırakışma, mütareke.
azınlık	: Bir ülkede egemen ulusa göre ayrı soydan ve sayıca az olan topluluk.
B	
Babıali	: Osmanlı Devleti'nde İstanbul'da sadaret (Başbakanlık), dâhiliye ve hariciye nezaretleri (İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları) ile Şûrayıdevlet (Danıştay) dairelerinin bulunduğu yapı.
Bolşevik	: Rusya'da 20. yüzyıl başlarında doğan ve Lenin tarafından geliştirilen komünist hareket.
Burjuvazi	: Orta sınıftan olan, kent soylu.
C - Ç - D	
cemiyet	: Dernek.
cihat	: Din uğrunda düşmanla savaşma.
çar	: Rus imparatorlarına ya da Bulgar krallarına verilen unvan.
darülfünun	: Üniversite.
delege	: Kendisine yetki verilerek bir yere veya birinin katına gönderilen kimse, elçi, murahhas.
dergâh	: Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ettikleri ve törenler yaptıkları yer.
derviş	: Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse.
devrim	: Belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik.
doktrin	: Öğreti.
E	
encümen	: Alt kurul.
endaze	: 65 cm boyunda bir uzunluk ölçüsü.
erkânıharbiye	: Genelkurmay Bakanlığı.
etnografya	: Kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültür oluşumlarını araştıran bilim.
evkaf	: 1. Vakıflar. 2. Vakıf mallarını yöneten kuruluş.
F	
faşizm	: Demokratik düzenin yerine aşırı bir ulusçuluk ve baskı düzeni kurmayı amaçlayan öğretisi.
ferman	: 1. Buyruk. 2. Emir. 3. Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık.
fetva	: İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislam veya müftü tarafından verilebilen belge.
fırka	: Siyasi topluluk, parti.

Kaynak: Baydar ve Öztürk, 2018: 214

Ders kitaplarında verilen sözlüklerde antlaşma metinleri ile ilgili kavramlar da yer almaktadır. Örnekte verilen kriterlere uygun olarak hazırlanmış bir sözlük bölümü bulunmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde okutulmakta olan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında verilen antlaşmaların orijinal tam metinleri ile karşılaştırılması ve tutarlılığı aynı zamanda bu konulara ilişkin kısımların kazanım, görsel materyaller, ölçme ve değerlendirme, kaynakça ve sözlük boyutları Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler çerçevesinde incelenmiştir.

Ders kitapları içerisinde on sekiz adet antlaşmaya yer verildiği görülmüştür. Bu antlaşmalardan on tanesi metin içerisinde, sekiz tanesi ise doğrudan bazı maddeleri verilerek anlatılmıştır. Yenilenen 2018 öğretim programında 39 kazanım bulunmaktadır. Ders kitaplarında geçen on sekiz antlaşmadan sadece üçü ile ilgili doğrudan kazanım olduğu tespit edilmiştir. Sekizine ise kazanımların açıklamalarında dolaylı olarak değinilmiştir. Yedi antlaşmaya ise öğretim programında yer verilmediği görülmüştür. Bu durumun temel nedeni verilen kazanım ifadelerinin genel anlatıma sahip olmasıdır. Ders kitabının içeriğine alınması yazarların tercihinin bırakılmıştır. Genel olarak ders kitaplarının hedeflenen kazanımlar doğrultusunda içeriklere sahip olduğu görülmüştür. İlgili alanyazın incelendiğinde konu içeriklerinin büyük oranda özel hedeflere ile uyumluluk gösterdiği tespit edilmiştir.

İlköğretim 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi yoğun bir öğretim programına sahiptir. 2018 yılında öğretim programı yenilerek bu yoğunluk azaltılmaya çalışılmıştır ancak haftalık ders saatinin iki olması konu içeriklerinin layıkıyla işlenebilmesi ve yetiştirilmesi problemini beraberinde getirmektedir.

Tarih konuları içerisinde görüldüğü üzere savaşlar dolayısıyla ardından imzalanan barış antlaşmalarının önemli ölçüde yer aldığı görülmektedir. Ders kitaplarına bakıldığında antlaşmalar genellikle önemli görülen maddeleri ile aktarılmakta alt alta sıralanmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda öğrencilere antlaşma maddeleri ile bu maddelerin sonuçlarının neler olabileceği üzerine öğrencilerin düşünmesini sağlamak amaçlanmakta birebir ezberlemeleri beklenmemektedir. Maddeler ise orijinal tam metinlerden öğrencilerin anlayabileceği düzeyde sadeleştirilerek ve düzenlenerek alıntılanmıştır. Ancak antlaşmalar bu şekilde alınırken bütünü temsil etme gücü azalmakta, sınırlı kalmaktadır. Günümüz Türkçesi doğrultusunda sadeleştirme yapılırken ise ister istemez metnin aslı bozulabilmektedir. Konular bilimsel bilgi bakımından bazı eksiklikler dışında genel olarak doğru bilgiler içermektedir.

Ders kitaplarında antlaşmalar haritalarla, fotoğraflarla ve resimlerle desteklenmiştir. Kullanılan görsel kaynaklar öğrenme sürecinde önemli bir yere sahiptir. Kitapları sıkıcı bir öğretim materyali olmaktan çıkarmakta ilgi çekici hale getirmektedir. Aynı zamanda tarih için kanıt niteliği taşıyan görseller öğrencileri olayın yaşandığı döneme götürmektedir. Kullanılan bazı fotoğrafların çekim kalitesinin iyi olmadığı görülmüştür. Bu durumun sebebi o döneme ait teknolojik imkanların yetersizliğidir. Haritaların çiziminin ise net ve canlı olduğu görülmektedir. Ancak bazı haritalarda ölçek ve yön oku bulunmamaktadır. Güven'in (2016) çalışmasında ders kitaplarında kullanılan Sevr Barış Antlaşması'nda işgal edilen Osmanlı topraklarının gösterildiği harita ile antlaşmanın maddelerinin örtüşmediği tespit edilmiştir. 2018'de yenilenen öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarında bu durumun düzeltilmediği görülmektedir. Haritalarda yapılan incelemelerde başlıkların ve numaralandırmaların yapıldığı ve işaretler tablolarının verildiği görülmektedir. Benzer şekilde Yazıcı ve Özdemir'in (2016) ilgili çalışmasında da haritaların çiziminde bu hususlara dikkat edildiğine dair tespitler görülmektedir.

Ders kitaplarında haritalar ve fotoğraflar dışında antlaşmalar ile ilgili o dönemlere ait gazete haberleri ve karikatürler bulunmamaktadır. Gazete haberlerinin

verilmesi imzalandığı dönemde toplumda nasıl bir etki uyandırdığı bilgisini, karikatürler ise eğlenceli bir öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Yapılan araştırmalarda görülmüştür ki görsellerin kullanılması öğrenmede kalıcılığı artırmaktadır (Demirezen ve Akhan, 2011: 20). Bu nedenle ders kitaplarında kullanılan görsel öğeler büyük önem taşımakta ve artırılması gerekmektedir.

Eğitim- öğretim süreci içerisinde ölçme ve değerlendirme; ulaşılması hedeflenen kazanımların ne kadarının gerçekleştirildiğinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda ise eksiklerin tamamlamasına yardımcı olmaktadır. Ders kitaplarında öğrencilere öğretim boyunca ürüne yönelik ve sürece yönelik olmak üzere; çoktan seçmeli, doğru-yanlış, eşleştirmeli, boşluk doldurma, açık uçlu sorular yöneltmiştir. Bu sorular içerisinde antlaşmaların önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Hazırlanan soruların içerik ile uyumlu olduğu ancak çoğunlukla bilgi ve kavrama düzeyinde kaldıkları tespit edilmiştir.

Tarih geçmişte olan olaylar ve bu olayların hakkındaki belgelerin verilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Kaynaklar ışığında geçmişi ve günümüzü aydınlatmaktadır. Tarih alanındaki ders kitapları hazırlanırken içeriğindeki bilgilerin neredeyse tamamı kaynaklardan derlenmekte bu sayede bilimsel nitelik kazanmaktadır. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları incelendiğinde yapılan alıntılarda, antlaşma maddelerinde ve kullanılan görsellerde kaynakların “Kaynakça” bölümünde belirtildiği görülmüştür. Ancak metin içerisinde değinilen antlaşmaların atıfları belirtilmemiştir.

Yaşanan tarihsel olaylar ve belgeler o dönemin Türkçesi ile anlatıldığında öğrencilerin karşısına daha önce çıkmayan kelimelere rastlanmaktadır. Bu nedenle ders kitapları içerisinde “sözlük” bölümüne yer verilmektedir. Bu bölümde içerikte, özellikle antlaşma metinlerinde kullanılan kavram ve terimlerin güncel Türk Dil Kurumu sözlüklerindeki anlamları verildiği görülmüştür.

5.2. Öneriler

Araştırma ile ulaşılan sonuçlara dayalı olarak araştırmacılara şu önerilerde bulunulmuştur:

- Öğretimin doğru ve verimli olması için ders kitapları içerisinde yer alan kavramlara hadiselerin yaşandığı devirde kullanılan ifadelerle yer verilmesi gerekmektedir. Örneğin “Kurtuluş Savaşı” ifadesinin “İstiklal Harbi” olarak değiştirilmesi gerekmektedir.

- Ders kitaplarında “sözlük” bölümü dışında “İnkılap Tarihi Terminolojisi” verilmelidir. Burada ders içerisinde kullanılan örneğin antant, pakt, ateşkes gibi kavramlara ayrıca yer verilmelidir.

- T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ayrılan haftalık ders saati içeriğin yoğunluğu nedeniyle artırılmalıdır.

- 4. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersi içerisinde, 8. ve 12. sınıflarda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi, içeriğindeki tekrarlar dikkate alınmalı içeriğin örüntüsü geliştirilerek derinleştirilmelidir.

- Antlaşma metinleri ders kitaplarına sadeleştirilerek ve düzenlenerek alıntılanırken anlam bütünlüğünün ve orijinalinin bozulmamasına dikkat edilmelidir.

- Antlaşmaların ulusların kaderini çizen belgeler olduğu unutulmamalı bu doğrultuda öğrencilere sadece ezberlenmesi gereken maddeler bütünü olarak sunulmamalı yorumlamalarını sağlayıcı bir işleniş ile aktarılmalıdır. Antlaşmalar içeriği bilgi basamağının yanında analiz ve sentez basamağında da incelenmelidir.

- Antlaşmaların orijinal metinleri ders kitapları içerisinde fotoğraf olarak verilmeli ya da öğrencilerin bu metinlere ulaşabilecekleri kaynaklar belirtilmelidir.

- Ders kitaplarının yazımında güvenilir kaynaklardan yararlanılmalı ve yapılan alıntılara “Kaynakça” bölümünde yer verilmelidir.

- Ders kitabında konuların daha ilgi çekici hale gelmesini sağlayan kanıt niteliğindeki fotoğraf ve resimlere daha fazla yer verilmelidir. Yine dönemi yansıtan gazete haberleri ve karikatürler de ilgili konularda kullanılmalıdır.

- Haritaların çiziminde gerekli olan temel özellikler dikkate alınarak yeniden yapılandırılmalıdır.
- Kullanılan haritaların içerikle örtüşmesi sağlanmalıdır.
- Konu içeriğinin hazırlanmasında neden-sonuç ilişkisinin kurulmasını sağlayan kronolojik sıralamaya dikkat edilmelidir.
- Ölçme ve değerlendirme bölümlerinde ve süreç içerisinde öğrencilere yöneltilen soruların yorumlama, analiz ve sentez düzeylerini ölçücü niteliklerde olması sağlanmalıdır. Ayrıca sorulardaki kapsam geçerliliği artırılmalıdır.
- Ders kitapları hazırlanırken Milli Mücadele Dönemi öğrencilerde tarih şuru kazandırmaya yönelik olmalı muhakeme ve mukayese yetisi kazandırabilecek nitelikte olmalıdır.

KAYNAKÇA

Ablak, S. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri. (Editör: Bülent Akbaba). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem Akademi, 52-78.

Ahbab, Y. (2016). Kuzey Makedonya 1912: Savaş, Katliam ve Soykırım. *Tarih Dergisi*, 60, 91-126.

Akandere, O. ve Semiz, Y. (2008). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi* (3. Baskı). Konya: Eğitim Akademi Yayınları.

Akbaba, B. (2008). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 1 (2), 177-197.

Akbaba, B. (2013). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler* (1. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.

Aksoy, B. ve Tonga, D. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme. (Editör: Bülent Akbaba). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem Akademi, 431-455.

Aktaş, Ö. (2013). Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Yer Alan Barış ve Antlaşmalar Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 2, 78-107.

Aktaş, Ö. (2014). Tarih Derslerinde Savaş ve Antlaşma Konularının Öğretimi. (Editör: Mustafa Safran). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayıncılık, 400-406.

Alkan, A. (2014). *Libya (1911-1945)*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Altun, A. (2013). Yapılandırmacı Yaklaşım, Sosyal Bilgiler Programları ve Ders Kitapları. (Editör: Bülent Akbaba). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem Akademi, 2-26.

Arslan, G. (2015). Osmanlı Devleti'nin Dış Borçları ve Yeniden Yapılandırma Süreci (1930-1933). *History Studies* 7(4), 1-23.

Arslan, Ö. (2008). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminde Görsel ve İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Hatırda Tutma Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Ataş, Ç. ve Ataş, U. (2018). *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı*. İzmir: Top Yayıncılık.

Başol, S., Yıldırım, T., Koyuncu, M., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2017). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretmen Kılavuz Kitabı* (2. Baskı). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Baydar, S. ve Öztürk, F. (2018). *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı* (1. Baskı). İzmir: MEB Yayınları.

Bayram, K. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

Carr, E. H. (2002). *Tarih Nedir?*. (Çeviren: Misket Gizem Gürtürk). İstanbul: İletişim Yayınları.

Çakır, U. (2016). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı Görsellerinin Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-18.

Demirezen, S. ve Akhan, N. E. (2011). İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabındaki Görsel Öğelerin Öğrenmede Kalıcılığa Etkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 1-24.

Dinç, E. ve Doğan Y. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Uygulanması Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.

Elmas, E. (2013). *Balkan Savaşlarını Bitiren Antlaşmaların Diplomatik Görüşmeleri (İstanbul ve Atina Antlaşmaları)*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Emiroğlu, G. (2005). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Problemler ve Çözümüne Yönelik Tavsiyeler. (Editör: Mehmet Saray, Hüseyin Tosun). *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 155-161.

Erim, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Eyyupoğlu, İ. (1998). *Mudanya Mütarekesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.

Gülersoy, A. E. (2013). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 1(2), 8-26.

Güven, C. (2012). *Millî Mücadele’de Mustafa Kemal Paşa’nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasî Temsilci ve Gazeteciler)*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Güven, C. (2016). Ortaokul Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Ders ve Çalışma Kitaplarında Türk-Ermeni İlişkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6 (11), 563-582.

Güven, C. (2018). Misak-ı Milli: Türkiye’nin İstikrar ve İstikbal Esasları. *Tarihin Peşinde*, 20, 117-138.

Hali, S. (2014). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 158-166.

Kabapınar, Y. ve Camkıran Mıratkan, T. (2012). Bilginin Sunumu Boyutunda 1981 ve 2006 yılı İnkılap Tarihi Programlarına Göre Hazırlanmış Ders Kitaplarına Bakmak. M. Ü. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36, 147-168.

Kaymakçı, S. (2009). Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi?. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (5), 1530-1545.

Kaymakçı, S. ve Çolak, K. (2014). Tarih Öğretiminde Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları. (Editör: Mustafa Safran). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 409-421.

Keçe, M. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konuları: Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), 343-361.

Kılcan, B., Keçe, M. ve Çepni, O. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik. (Editör: Bülent Akbaba). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 79-104.

Kısıklı, E. (2003). Yeni Gelişmeler Işığında Geçmişten Günümüze Musul Meselesi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 26, 487-526.

Köstüklü, N. (2016). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi* (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi

Köstüklü, N. (2016). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları* (4. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.

Mercan, S. (1991). Erzincan Mütarekesi’nden Brest Litovsk’a, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Merey, Z. (2014). Dünya’da ve Türkiye’de Tarih Eğitiminin Tarihsel Gelişimi. (Editör: Mustafa Safran). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 29-36.

Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). T.C. Resmi Gazete, 14574, 24 Haziran 1973.

Öz, M. (2018). *8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Anlatılmasında Sözlü Tarih Metodunun Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Öztürk, İ. S. (2007). *Sevr Antlaşması Tam Metin 433 Madde Mondros ve Lozan Ekleriyle* (2. Baskı). Ankara: Fark Yayınları.

Öztürk, C. (2005). İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. (Editör: Mehmet Saray, Hüseyin Tosun). *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 51-57.

Öztürk, C., Keskin, S. C. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Safran, M. (2014). *Tarih Nasıl Öğretilir* (2. Baskı). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Saray, M. ve Tosun, H. (2005). *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Schueddekopf, E., Bruley, E., Dance, E.H., Vigander, H. (1969). *Tarih Öğretimi ve Tarih Kitaplarının Geliştirilmesi*. (Çeviren: Necati Engez). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Soysal, İ. (2000). *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları* (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sunay, C. (2018). *Ortaöğretim İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Derslerinde Anıların Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Tangülü, Z. ve Süvari, Ş. (2019). 2005 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programı ile 2018 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programının Karşılaştırması. *Tarih Okulu Dergisi*, 38, 235-254.

Tanyel, H.H., Güven, C. (2017). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (8) Dersi Milli Mücadele Dönemi Antlaşmalarının Değerlendirilmesi. *II. International Academic Research Congress*, 18-21 Ekim, Antalya, 133-140.

TDK (Türk Dil Kurumu). (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tonga, D. ve Aksoy, B. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme. (Editör: Bülent Akbaba). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem Akademi, 432-455.

Turhan, T. (14 Ağustos 2011). İngilizlerin Doğu Politikasının Sonu: Sevr Antlaşması. *Kıbrıs Gazetesi*, 2.

Yazıcı, K. ve Özdemir, G. (2016). Ders Kitaplarında Tarih Konularının Öğretiminde Kullanılan Haritaların Temel Özelliklerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 506-520.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A. (2016). *Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersine Karşı Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Uslu, S. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Atatürkçülük Konularının Öğretimi. (Editör: Bülent Akbaba). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem Akademi, 352-392.

İnternet Kaynakları

MEB, (2005). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Öğretim Programı <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/65>, 16.03.2016.

MEB, (2018). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Öğretim Programı <http://mufredat.meb.gov.tr>, 06.11.2018.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/fener-rum-ortodoks-patrikhanesi>, 06.06.2019

www.eba.gov.tr , 10.09.2018.

Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları, <http://ttkb.meb.gov.tr> , 06.11.2018.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, <http://ttkb.meb.gov.tr> , 06.11.2018.

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/02/22/suleyman-sah-turbesi-nereye-tasindi> ,14.06.2019.

EKLER

Ek-1: Sevr Barış Antlaşması

Madde 27- I. Avrupa'da, Türkiye'nin sınırları aşağıdaki gibi saptanacaktır (ekli I sayılı harita):

1.Karadeniz:

Karadeniz Boğazı'nın girişinden aşağıda belirtilen noktaya kadar.

2.Yunanistan ile:

Podima'nın yaklaşık 7 kilometre kuzey batısında bulunan Büyük Dere'nin ağzında Karadeniz üzerinde seçilecek bir noktadan başlayarak, güneybatıya doğru ve istranca Dere havzası sınırlarının en kuzeybatı noktasına kadar (İstranca'nın yaklaşık 8 kilometre kuzey batısında bulunan nokta):

Kaplıca Dağ ile Uçpınar Tepesi noktalarından geçmek üzere, arazi üzerinden saptanacak bir çizgi;

oradan, güney- güneydoğu doğrultusunda ve Sinekli demiryolu istasyonunun yaklaşık 1 kilometre batısında, Çorlu- Çatalca demiryolu üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

istranca Dere havzasının batı sınırını olabildiğince izleyen bir çizgi;

oradan, güneydoğuya doğru ve kuzeydoğuda, Büyük Çekmece Gölü'ne akan ırmaklar kazalarıyla, güneybatıda doğrudan doğruya Marmara Denizi'ne dökülen ırmakların havzası arsındaki su bölümü çizgisi üzerinde Fener ve Kurfah arasında seçilecek bir noktaya kadar:

Sinekli'nin güneyinden geçmek üzere arazi üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, güneydoğuya doğru ve kalitratia'nın aşağı yukarı 1 kilometre güney batısında Marmara Denizi üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

yukarıda tanımlanan su bölümü çizgisini olabildiğince izleyen bir çizgi.

3.Marmara Denizi:

Yukarıda belirlenen noktadan Karadeniz boğazının girişine kadar.

II. Asya'da, Türkiye'nin sınırları aşağıdaki gibi saptanacaktır.

1.Batıda ve güneyde

Marmara denizi üzerinde Karadeniz Boğazı'nın girişinden başlayarak doğu Akdeniz'de İskenderun körfezi dolaylarında Karataş burnu yakınında aşağıdaki belirlenen bir noktaya kadar:

Marmara denizi Çanakkale boğazı ve doğu Akdeniz III. Bölümün (siyasal hükümler) IV. Kesimi ile 84 ve 122 maddeleri hükümleri saklı kalmak üzere Marmara Denizi adaları ve Osmanlı'da kalan kıyılardan 3 mil kadar ıraklık içinde bulunan adalar.

2.Suriye ile:

Kuzey doğuya doğru, Hasan Dede geçidinin doğu kıyısı üzerinde ve Karataş Burnu'ndan yaklaşık 3 kilometre kuzeybatıda seçilecek bir noktanın Ceyhan ırmağı üzerinde Babeli'nin yaklaşık 1 kilometre kuzeyinde seçilecek bir noktaya kadar:

Karataş'ın kuzeyinden geçmek üzere, arazi üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan, kesik kaleye kadar:

Ceyhan ırmağının kaynağına doğru akım yolu;

oradan kuzeydoğuya doğru ve Ceyhan ırmağı üzerinde karar pazarın aşağı yukarı 15 kilometre doğu-güney doğusunda seçecek bir noktaya kadar:

Karatepe'nin kuzeyinden geçmek üzere, arazi üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan ve Düldül dağı'nın batısında bulunan, Ceyhan ırmağının çıkıntısı ne kadar:

Ceyhan ırmağının kaynağına doğru akım yolu;

oradan Güneydoğu genel doğrultusunda ve Gavur görün aşağı yukarı 15 kilometre Güney güneybatısında Emir Musa dağı üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

Demir yollarından aşağı yukarı 18 kilometre uzaklıktan geçmek ve Düldül dağı'nın Suriye'de bırakmak üzere izlenecek bir çizgi;

oradan, doğuya doğru ve Urfa'nın aşağı yukarı 5 kilometre Kuzey ne kadar: Bahçe, Ayıntap, Birecik ve Urfa kentlerini birbirine bağlayan yolların kuzeyinden geçmek ve bu kentlerden son 3'ünü Suriye'de bırakmak üzere, batıdan doğuya genel bir doğrultuda ve oldukça düz biçimde arazi üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan doğuya doğru ve (Cezire-i ibni Ömer'in 27 kilometre) batısında azeh'in aşağı yukarı 6 kilometre kuzeyinde Dicle'nin oluşturduğu dirseğin en güneybatı noktasına kadar:

Batıdan doğuya genel doğrultuda ve Mardin kendini Suriye'de bırakmak üzere oldukça düz biçimde arazi üzerinde saptanacak bir çizgi;

oradan ve Habur su ile Dicle'nin kesiştikleri yerle, bu yerin aşağı yukarı 10 kilometre kuzeyinde Dicle dirseği arasında ve Dicle üzerinde seçilecek bir noktaya kadar:

Cezire-i ibn'i Ömer kentinin bulunduğu adayı Suriye'de bırakmak üzere Dicle'nin ağızına doğru akım yolu.

3. Irak ile:

oradan batıdan doğuya doğru genel bir doğrultuda Musul ilinin doğu sınırı üzerinde seçilecek bir noktaya kadar: arazi üzerinde saptanacak bir çizgi

oradan bu çizginin doğuya doğru Türkiye ve İran arasındaki sınıra vardığı noktaya kadar:

İmadiye'nin güneyinden geçecek şekilde değiştirilmiş, Musul ilinin Kuzey sınırı.

4. Doğuda ve kuzeydoğuda:

Yukarıda tanımlanan noktadan ve Karadeniz'e kadar 89. madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Türkiye ile İran arasındaki şimdiki sınırla, Türkiye ile Rusya arasındaki eski sınırlar.

5.Karadeniz:

KESİM V

YUNANİSTAN

MADDE 84- 27 KASIM 1919'da Neuilly-sur-Seine'de imzalanan Barış antlaşması ile Bulgaristan'a tanınan sınırları saklı kalarak, Türkiye, eski Osmanlı imparatorluğu'nun Avrupa karasında ve işbu anlaşma ile saptanan Türkiye sınırları dışındaki bütün haklarından ve sıfatlarından Yunanistan yararına vazgeçer.

Bir önceki fıkrada belirtilen egemenlik devrini Marmara denizi adaları girmez.

Türkiye, ayrıca Gökçeada [İmroz,imbros,imbros], Bozcaada [Tenedos,Tenedo] adaların üzerinde bütün haklarından ve sıfatlarından Yunanistan lehine vazgeçer. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki öteki Adalar, özellikle Limni[Lemnos,Lemnos] Semadirek [Semendirek ,Samotrace, Samotracia], Midilli [Mitylene, Mitylene], Sakız, Sisam Nikarya[Nicaria] üzerinde egemenliğine ilişkin, 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5. Maddesi ve 1 /14 Kasım 1913'te tarihini Atina Antlaşması'nın 15. maddesi uyarınca, Londra'da Büyükelçiler konferansı'nda alınan ve Yunan hükümetini 13 Şubat 1914'te bildirilen karar, iş bu antlaşmanın 122. maddesinde sözü edilen ve İtalya'nın egemenliğine verilen Adalar ile Asya kıyısından 3 milden daha az bir uzaklıkta bulunan adalara ilişkin hükümlere dokunulmamak koşuluyla doğrulanmıştır.

Bununla birlikte,iş bu antlaşma uyarınca Yunan egemenliği altına konulmuş, 178. maddede öngörülen boğazlar bölgesi kesimi ile adalarda, Yunanistan,iş bu antlaşmanın tersine hükümleri olmadıkça sözü geçen bölgenin, Marmara denizi adaları da içeren, Osmanlı egemenliği altında kalan kısmında iş bu antlaşmanın Boğazlar'ın serbestliğini sağlamak için Türkiye'ye yüklediği bütün yükümlülükleri kabul eder ve bunları yerine getirmeye söz verir.

KESİM VII

SURİYE, IRAK, FİLİSTİN

Madde 94-Bağlı taraflar, kendi kendilerini yaşayacak duruma gelinceye kadar, 1 mandataire'in öğütleri ve yardımı yönetimlerine yön vermek koşuluyla,(Birleşmiş Milletler antlaşmasının) 22. maddesinin 4. paragrafı uyarınca Suriye ile Mezopotamya'nın bağımsız devlet olarak geçici tanımları konusunda karara varmışlardır.

İş bu antlaşmanın yürürlüğe girişinden itibaren 15 gün içinde, 27. Maddenin II/2. Ve 3. Fıkralarında belirlenen sınır çizgisini arazi üzerinde uygulamak üzere, bir komisyon kurulacaktır. Bu komisyon Fransa, İngiltere ve İtalya'nın her birinde atanacak 3 üye ile, Türkiye'nin atayacağı 1 üyeden oluşacaktır. Bu komisyona gereğine göre, Suriye ile sınıra ilişkin olarak Suriye'nin bir temsilcisi, Irak ile sınıra ilişkin olarak Irak'ın bir temsilcisi yardımcı olacaktır.

Adı geçen devletlerin öteki sınırları ile mandataire devletin seçimi, başlayacağı Müttefik devletlerce saptanacaktır.

Madde 122- Türkiye, şimdi İtalya'nın işgalinde bulunan Ege Denizi adaları, Stampalia(Astropalia), Rodos(Rhodes, Rodi, Rodos), Herkit(Calki,Kharki,Calchi), Kerpe(Scrapanto), Kaşot(Casos, Casso), Piskopis, Tilos, Piskopio), İncirli(Misiros, Nisyros, Misiro, Mysiros), Kalimnos(Calimnos, Kalymnos, Oalymnos, Calimno), Loryos(Leros, Lero), Patnos(Patmos, Patmo), Limpos(Lipsos, Lipso),Sümbeki(Simi, Symi, Sini), İstanköy(Coş, Koş) adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Kastellorizo(Castellorizzo) adası üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya lehine vazgeçer (1 sayılı haritaya bakılması) (Öztürk, 2007: 49)

Ek-2: Sevr Antlaşması

Madde 12- İmroz ve Bozca adaları ile Tavşan adaları dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin 17/30 Mayıs 1913 ünlü Londra Antlaşması'nın 5 ve 1/14 Kasım 1913 günkü Atina Antlaşması'nın on beşinci maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 günkü Londra Konferansında alınıp 13 Şubat 1914 günü Yunan hükümetini bildirilen karar, iş bu antlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve on beşinci maddede yazılı olan adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak koşulu ile, doğrulanmıştır. Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, iş bu antlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır (Öztürk, 2007: 36)

Ek-3: Ankara Antlaşması

Madde 1. Türkiye ile Irak arasındaki sınır,

Türkiye ile Irak arasındaki sınır çizgisi, Milletler Cemiyeti'nin 29 Ekim 1924'te dünkü oturumunda kararlaştırılmış çizgiye uygun olarak, aşağıdaki biçimde kesinlikle belirlenmiştir.

Dicle ırmağı ile Habur çayının birleşme noktasından başlayıp Habur çayının orta çizgisi ya da talveğine izleyerek, bu çayın hazil çayı ile birleştiği yere dek;

Siyomezden'den geçen çay kavşağı'nın kaynağına doğru 3 kilometre uzaklıktaki bir noktasına dek Hazil çayının orta çizgisi ya da talveği;

Bu noktadan başlayarak Siyomez'den geçen çay kolu havzasının kuzeyindeki tepeye dek doğuya doğru giden bir düz çizgi;

Bu havzanın kuzeyindeki tepeden bilakiş dağına dek;

Bu noktadan başlayarak Bayko çayının Robozak'daki kolunun kaynağına dek;

Bu çay ile robozak'ın doğu-güneydoğusundaki 6834 yüksekliğinden inen çayın Rodozak'ın güneyindeki kavşak yerine dek;

6834 yüksekliğindeki tepeden, onun Kuzey kuzeydoğusundaki boğaza dek bir düz çizgi;

Doğu doğrultusunu izleyerek bu boğazdan inen küçük çay talveğinin habor çayı ile birleşme noktasına dek;

Habor çayı ağızına doğru yaklaşık 1,5 kilometre boyunca bu çayın Aroş ve Ceramos bölgesinden inen bir çay ile birleşmesine dek;

Bu çayı izleyerek, Kaşure'den Ceren çayın kuzeyde bırakarak birincisi Ceramos'tan ve ikincisi Aroş'tan inen iki önemli kolun birleşme noktasına dek;

Bu birleşme noktasından yukarıda anılan iki kolun arasındaki suların bölündüğü çizgi üzerinde 6571 yüksekliğine doğuya doğru varan bir vadi talveği;

yukarıda anılan yüksekliğin doğusundaki 9063 yüksekliğine dek suların bölündüğü çizgi ve sonra Lizen çayı havzasının güney tepesi ile Ceamus'tan gelen kol havzası ve doruğunun birleşme noktasına dek;

Oradan inen Zap çayı kolu havzasının Kuzey tepeleri boyunca, bu doruk çizgisi;

Özkaya'nın yaklaşık 2 km. Batı-kuzeybatısındaki doruğuna dek;

Özkaya'nın yanında ve kuzeydoğusunda bulunan bu doruğun Zap kolunun kaynağına dek bir düz çizgi;

Zap çayına dek bu kolun yatağı;

Zap çayı ağızına doğru Bayçoka'nın 1 kilometre güneyindeki bir noktaya dek;

Bebahi'nin güneyinden ve Çal'ın kuzeyinden geçen çay havzasının doruğuna dek doğru doğrultusunda;

Berican'dan geçen Zap kolunun Güneydoğu çizgisi boyunca uzanan ve Şilok'un batı-güneybatısında Avmarek'in kaynağına yakın bulunan noktaya dek bir düz çizgi;

Anılan kaynağa dek bir düz çizgi;

Bu kaynaktan Avmarek'in batı kolu, Kestik ve Böbrek arasındaki boğaza inen küçük çayın kavşağına dek;

Bu küçük çay, kendi kaynağına dek;

Kavşağı Nevrek kuzeyindeki Avmarek'in doğu kolundan ayrılan suya dek en kısa uzaklık;

Bu su kendi ağzına dek;

Anılan kavşaktan Avmarek ile Rudbarşin sularının ayrıldığı doruk çizgisine olan en kısa uzaklık;

Bu doruk çizgisi, Şeyh Muammer yanında ve kuzeyinde bu çaya Rutbarşin kolunun kaynağına en yakın olan noktaya dek;

Bu kaynağa bir düz çizgi;

Yukarıda anılan Rutbarşin kolunun Deh'in biraz güneyinden geçerek aktığı yere tek yatağı

Bu çay kendi kaynağına dek;

0 bu kaynaktan Rutbarşin ve Herki'nin doğu yanındaki Şemsi-Dina kolu sularını ayıran doruk çizgisine dek en kısa uzaklık;

Bu çay ve anılan kol, Şemsidinan suyuna dek;

Bu kavşaktan Şemsidinan suyu havzasının Güney tepesine en yakın uzaklık;

Bu tepe (Boyah)'ın doğu kurbundan geçen Hacıbey çayı ve kolunun arasındaki doruk çizgisi ile birleşme noktasına dek;

En kısa bir düz çizgi olmak üzere Hacıbey çayına dek len uzanan bir doruk çizgisi;

Hacıbey çayı kaynağına doğru İran sınırına dek (Soysal, 2001: 315)

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Hatice BİÇER		İmza:	
Doğum Yeri:	Konya			
Doğum Tarihi:	03.01.1990			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu	Lisans			
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Mahmut Şevket Paşa İlköğretim Okulu		Konya	1996-2004
Lise	Konya Anadolu Öğretmen Lisesi	Türkçe-Matematik	Konya	2004-2008
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Konya	2008-2012
İş Deneyimi:	Hadim Merkez Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni			
Aldığı Ödüller:	Hadim Kaymakamlığı Başarı Belgesi			